

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİ HUKUK ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE BANKALARA DEVLET
MÜDAHALESİ
VE
MERKEZ BANKASI DENETİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Zeki YILDIRIM
11379**

**Danışman
Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN**

İSTANBUL - 1995

BİBLİYOGRAFYA

- ABAÇ, S.** : Bankacılıkta Mevduat ve Türkiye-
deki Uygulama, (Doktora Tezi,
İ.Ü İktisat Fakültesi, 1976.
- AKGÖNÜL, H.** : Türkiyede Para Arzının Belirlen-
mesi ve Para Arzı İle Fiyatlar
Genel Düzeyi Arasındaki İlişkiler,
Ekişehir 1992.
- AKGÜÇ, Ö.** : Batı Avrupa Ülkelerinde Banka-
cılığın Denetimi ve Gözetimi,
İstanbul 1982.
(AKGÜÇ Denetim ve Gözetim).
- AKGÜÇ, Ö.** : 100 Soruda Türkiyede Bankacılık,
Birinci Baskı, İstanbul 1987.
(AKGÜÇ Bankacılık).
- AKGÜÇ, Ö.** : 3182 Sayılı Bankalar Kanununun
Getirdiği Başlıca Değişiklikler,
Banka ve Ekonomik Yorumlar,
Sayı.6, Haziran 1985.
- AKPINAR, T.** : Bankalar ve Devlet, Ankara 1966.
- AKTUĞLU, M.A.** : Denetleme ve Revizyon, 2.Basılış,
İzmir 1983.
- ALPTÜRK, N.** : Merkez Bankacılığı, Ankara 1972.
ALPTÜRK (Merkez Bankacılığı).
- ALPTÜRK, N.** : Bankaların Merkez Bankası İle
İlişkileri Ankara 1969.
(ALPTÜRK M.B İlişkileri).

- ALPTÜRK, N.** :Merkez Bankacılığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara 1960.
(ALPTÜRK T.C.M.B).
- ARKAN, S.** :Halka Açık Anonim Ortaklıkların Özellikleri ve Dış Denetimleri, Ankara 1976.
- ARTUKMAÇ, M** :Merkez Bankacılığı ve Reeskont Muameleleri, Ankara 1959.
- ARTUN, T.** :Türkiyede Bankacılık, Birinci Basım, İstanbul 1980.
- ATASAGUN, Y.S.** :İzahlı-Notlu-Mukayeseli Bankalar Kanunu, İstanbul 1958.
- ATASOY, Ö.A.** :Anonim Ortaklıkların Denetlenmesinde Hakim İş Denetim, Kalkınma, Sayı: 42, Şubat 1993.
- AYHAN, S.** :Türkiyede para ve Merkez Bankacılığı, Ankara 1971.
- AYKENT, İ.H.** :Planlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı, Ankara 1970.
- AYTAÇ, Z.** :Sermaye Piyasası Hukuku ve Hisse Senetleri, Ankara 1982.
- BABAK, İ.** :Bankacılık Sektöründe Denetim Fonksiyonu Üzerine, Bankacılar, T.B.B yay. EKİM 1992.
- BASBUĞ, F.Y.** :Bankalar Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1985.
- BEKTÖRE, S. / ÇÖMLEKÇİ, F.:** Mali Tablolar Analizi, Eskişehir 1977.
- BİLEN, G.** :Açık Piyasa İşlemleri, Kalkınma, Sayı: 44, Ekim 1993.

- ÇÖMLEKÇİ, F.** :Muhasebe Denetimi,
Eskişehir 1988.
- DAL, K.** :Türk Esas Teşkilat Hukuku,
Ankara 1986.
- DE KOCK, M.H.** :Merkez Bankacılığı Çev.S.Hikmet
BABAN, Ankara 1945.
- DOMANIÇ, H.** :Anonim Şirketler, İstanbul 1978.
- DURAL, F.** :Bağımsız Denetim ve Vergi
Denetimi İlişkileri Fonksiyonları
ve 3568 Sayılı Meslek Yasası :
Kapsamında Türkiyedeki Dene-
timin Değerl.
- DÜNDAR, F.B.** :Türkiyede Planlı Dönemde Para
Politikası, Ankara 1971.
- ERDEM, T.** :Banka ve Ticaret Sözlüğü,
İstanbul 1975.
- EREM, F / ALTINOK, A.** :Bankacılar İçin Banka Hukuku
Bilgisi, 10. Baskı Ankara 1993.
- EREM, F. / ALTINOK, A.
/ TANDOĞAN, H.** :Bankalar Kanunu Şerhi,
Ankara 1989.
- EREM, T.S.** :Ticaret Hukuku Prensipleri, II,
Ticaret Şirketleri, 5. Baskı,
İstanbul 1974.
- EREZ, M.** :Bankalar Sistemi ve Devlet
Kontrolü, Ankara 1975.
- ERMAN, S.** :Döviz Suçları, Ticari Ceza
Hukuku, Cilt II., İstanbul 1978.
- ERTUĞRULOĞLU, M.** :Mer. Bankacılığında İnkışaflar,
Ankara 1952

- EROL, C** :Nakit Akımı Yaklaşım Yöntemi
yle Kredi Değerlendirmesi "Mali
Tablolar Analizi", ikinci baskı,
Ankara 1991.
- ETEM, M.** :Ticaret, Banka, Borsa,
İstanbul 1934.
- EYÜPGİLLER, S.** :Bankalar Kanunu Şerhi,
Ankara 1981
(EYÜPGİLLER Şerh).
- EYÜPGİLLER, S.** :Çağdaş Banka İşletmeciliği,
(İşletme-Uygulama-Denetim),
Ankara 1976.
(EYÜPGİLLER Çağdaş Banka).
- EYÜPGİLLER, S.** :Banka ve Mali Kuruluşlar,
Ankara 1988.
(EYÜPGİLLER Mali Kuruluşlar).
- EYÜPGİLLER, S.** :Bankacılar İçin Banka İşletme-
ciliği Bilgisi, Ankara 1988.
(EYÜPGİLLER Banka İşletmeciliği).
- FRANKO, G.** :Merkez Bankası, İstanbul 1931.
- GÖZÜBÜYÜK, A.Ş.** :Yönetim Hukuku, Üçüncü Bası,
Ankara 1989
- GÜCÜK, T.** :Merkez Bankası Tasarruf Mevduatı
Sigorta Fonunun Mevduat Sertifikaları
Karşısında Sorumluluğu, Ticaret
Hukuku ve Yargıtay kararları Sem-
pozyumu, V, (Bildiriler Tartışmalar),
25 -26 Mart 1988.

- GÜLEÇ, H.A.** :1988 Yılında Türk Bankacılığı ve Bankaların Merkez Bankası İle İlişkileri, 1988-1989 Hesap Uz. Kurl. Konfrs.I, Mal ve Güm.Bak. yayın. No: 1990 / 311.
- GÜNAL, V.** :Sermaye Piyasası Hukuku, Ankara 1986.
- GÜNEY, Ö.** :70 Sayılı KHK Hükümleri Gereğince Bankaların Denetimi, Devri, Birleşmesi ve Tasfiyelerine İlişkin Hükümler Üzerine, TBB yay.No:128.
- GÜREDİN, E.** :Denetim, 3. Baskı, İstanbul 1988.
- HACIOSMANOĞLU, M.Ç.** :Bağımsız Dış Denetim Açısından Teşebbüslerin İç Kontrol Sistemlerinin Rolü ve Önemi, Hesap Uzm. Kurl. Konfrs.II,(1990-1991).
- HATİPOĞLU, Z.** :Para, Kredi ve Bankacılık, İstanbul 1967.
- HAWTREY, R.G.** :Merkez Bankacılığında İdare Sanatı, Ankara 1936.
- HIÇ, M.** :Para Teorisi ve Politikası,8.Baskı, İstanbul 1992.
- HOROZ, F.Ş.** :Türkiyede ve Avrupada Merkez Bankacılığı,1987 Teftiş Kurulu Konferansları III, Mal. ve Güm. Bak. Araş. Planl. ve Kord. K. Yay. No: 1988 / 299.
- İLTER, C.** :Bankaların Bağımsız Denetimi, (Doktora Tezi), İ.Ü. Sosyal Bil. Enst. İstanbul 1991.

- İMREGÜN, O.** :Mevduatı Koruma Bakımından Bankalara Devlet Müdahalesi, (Doktora Tezi) İstanbul 1957 (İMREGÜN Müdahale).
- İMREGÜN, O.** :Anonim Ortaklıklar, 4. Bası, İstanbul 1989.(İMREGÜN A.O)
- KANDİLLER, R.** :Banka Hukuku ve Bankalar Kanunumuzun Başlıca Hükümleri, Ankara 1986.
- KANETİ, S.** :Türk Hukukunda Bankaların Gözetimine Toplu Bakış, Altıncı Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul 1992.
- KARA, Ş.** :Sermaye Piyasası, İstanbul 1990.
- KARACAN, A.İ** :Bankacılık Hukuku, Cilt 1, (Bankacılık Kurumları Hukuku), İstanbul 1987. (KARACAN Bankacılık H).
- KARACAN, A.İ.** :Bankaların Kamuya Açıklanan Mali Tabloları, İstanbul 1983. (KARACAN Mali Tablolar).
- KARAKOÇ, İ.** :Bankalarda Umumi Disponibilite, Zorunlu Karşılıklar Sistemi ve Türkiye Uygulaması, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No:95, Konferanslar Serisi No:14.
- KARAYALÇIN, Y.** :Muhasebe Hukuku, Ankara 1988.
- KAYTMAZ, M.F.** :Şeffaf Bankacılık ve Denetim, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Say.1, Ocak 1985.
- KEPEKÇİ, C.** :Sermaye Piyasasının Gelişmesinde Muhasebenin Rolü, Eskişehir 1983.

- KEYDER, N.** :Para (Teori-Politika), 3.Baskı, Ankara 1991.
- KİRMİKİL, Y.** :Türkiye' de Devletin Değişik Amaçlı İşletme Denetimlerini ve İşletme İçi Denetimleri Tamamlayıcı Yönleri İle Bağımsız Dış Denetim. İşletmelerde Bağımsız Dış Denetim Semineri, Ankara 10-11 Mayıs 1985.
- KİSCH, C.H / ELKIN, W.A.** :Merkez Bankaları Teşkilatının Tetkiki ve İmtiyaz Mukavelelerinin Tahlili, 1931.
- KOCAİMAMOĞLU, S.** :Bankacılık Ansiklopedisi, Ankara 1985.
- KÖLEMEZLİ, M.** :Banka Kredileri, 2. Baskı, İzmir 1983.
- KURT, İ. / GÜNAL, V.** :T.C.Merkez Bankası Kanunu Şerhi ve Yabancı Mevzuat ve Uygulama, Ankara 1977.
- TUĞÇETİN, T.** :Para ve Banka, Cilt II, Bankacılık, İkinci Bası, İstanbul 1948.
- KUYUCAK, H.A.** :1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990.
- MANAVGAT, Ç.** :Sermaye Piyasasında Aracı Kurumlar, Ankara 1991.
- OĞUZMAN, K.** :Borçlar Hukuku Dersleri, Cilt I, Genişlt. 4. Bası, İstanbul 1987.

- OKTAY, E.** :Hazine İle Merkez Bankası İlişkileri YenidenDüzenlenmelidir, Ekonomide Ankara,Ankara Tic. Od. Yay. Ocak-Şubat, sayı:54
- ONUR, V.** :Banka Muamelelerinin Hukuki Mahiyetleri, İktisadi fonksiyonları ve İşletme Hususiyetleri,Ankara 1959.
- ÖÇAL, T./ÇOLAK, Ö.F.** :Para Banka, Ankara 1988.
- ÖZEL, S.** :İşletmelerde Mali Tablolara Yönelik Denetim ve Raporlama Teknikleri ve Uygulama Biçimleri 1990-1991 Hesap Uz. Kurl. Konfrs.II Mal. Bak.Y No: 1991/318.
- PALA, F.** :Banka Muhasebesi ve Maliyet Sistemi, 2. Baskı, U.Ü, 1993.
- PARASIZ, M.İ.** :Para Banka (Kuram-Politika-Kurumlar),2.Bası, Bursa 1983.
- POROY, R/ Tekinap/ Çamoğlu** :Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, 5. Bası, İstanbul 1993.
- POROY, R.** :Sermaye Piyasasının Hukuki Düzeni ve Aksaksaklıklar, 1982 Yılında Sermaye Piyasasının Yasal Düzeni ve Sorunları (Konferans), İstanbul 1982.
(Sermaye Piyasası...)
- REİSOĞLU, S.** :3182 Sayılı Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara 1988.
- SADIKLAR, C.T.** :Türk Mali Sistemi İçinde Bankalar, Ankara 1981.
- SUNGUR, T.** :Bankacılar İçin Banka Tekniği İşlemleri, 3. Bası,Ankara 1993..

- TANDOĞAN, H.** :Bankalar Kanunu md. 50 üzerinde bir inceleme, Yaşar Karayalçın' a 65. Yaş Armağanı, Birinci Baskı, Ankara 1988.
- TARLAN, S.** :Tarihte Bankacılık, Ankara 1986.
- TEKİNALP, Ü.** :Banka Hukukunun Esasları, (Türk Mali Kurumlar Hukuku), Cilt 1, İstanbul 1988.
(TEKİNALP (Banka Hukuku)
- TEKİNALP, Ü.** :Anonim Ortaklığın Blançosu ve Yedek Akçeler, 2. Bası, İstanbul 1979.
(TEKİNALP Yedek Akçeler).
- TEKİNALP, Ü.** :Sermaye Piyasası Hukukunun Esasları, İstanbul 1982.
(TEKİNALP Ser. Piyasası)
- TEKİNALP, Ü.** : Bankalar Hakkında KHK' nin Getirdiği Yeniliklerden Bazıları Üzerine Düşünceler II, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, s.10, Ekim 1983.
(TEKİNALP Düşünceler).
- TEKİNALP, Ü.** :Bankalarda Mevduatı Koruyucu ve Mali Bünyeyi Güçlendirici Tedbirler, İktisat Maliye, Sa:12, C. XXXI, Mart 1985.
(TEKİNALP Tedbirler).
- TESAL, R.D.** :Banka Hukuku Bilgisi, Ankara 1975.
- TİKVEŞ, Ö.** :Bankalar Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu Şerhi, 1. Baskı, İstanbul 1992.

- TOKÖZ, N.H.** :Bankacılığın Genel İlkeleri,
Ankara 1976.
- TOSUN, N.** :Türk Bankacılığında Sermaye Ma-
liyeti ve Rantabilite II,
İstanbul 1980.
- TUNCER, M.** :Bağımsız Merkez Bankacılığı
Açısından İngiltere Örneği, 1988-
1989 Teftiş Kurulu Konferansları
IV, Maliye Bakanlığı Yay.No:
1989/306.
- TUNCER, S.** :Türkiyede Sermaye Piyasası
(Teori-Uygulama) İstanbul 1985.
(TUNCER Ser.Piyasası).
- TUNCER, S.** :Bankaların Denetimi, İktisat Mal-
iye,c.XXXV, s.5, Ağustos 1988.
- TÜRK, İ.** :İşletmelerde Bağımsız Dış Dene-
tim SemineriAçış Konuşması, S.P.K
yayımları No:3,
10-11 Mayıs 1985, Ankara..
- ULRICH, E.** :Harpten Sonra Avrupada Merkez
Bankalarının Tensiki Prensipleri,
Ankara 1936.
- ULUTAN, B.** :Bankacılığın Tekamülü,
Ankara 1957.
- UMAN, N.** :Bağımsız İşletme Dışı Denetimin
Ekonomilerdeki Özellikle Sermaye
Piyasalarındaki Rolü ve Önemi,
İşletmelerde Bağımsız Dış Dene-
tim Semineri, S.P.K yay. No:3,
Ankara 1985.

- USTA, N.** :Merkez Bankacılığı ve Para Piyasasının Denetlenmesi, 1990 Yılına Girerken Türkiyede Denetimin Etkinlik ve Verimliliği Sempozyumu, Mal. ve Güm. Bak. yay, Ankara 1990.
- USTA, N.** :Türk Bankacılığı ve Merkez Bankası, *Finans Dünyası*, sayı:44 Ağustos 1993.
- ÜÇİŞİK, G.** :Halka Açık Anonim Şirketlerin Dış Denetimi, Türk Ticaret Kanununun 30. Yılı Semineri, İ.T.O. y. No:1988/32, İstanbul 1988.
- ÜNAY, V.** :Bankalar Hakkında KHK' nin Mevduatı Koruyucu Hükümleri, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Sayı.11, Kasım 1983.
- VURAL, G.** :Türk Banka Hukuku, Ankara 1991.
- YET, K.** :(1992- 1993) Hesap Uzmanları Kurulu Konferansları III, Mal. ve Güm.Bak. y. No.1993/327.
- YILMAZ, A.** :Denetim (Mali Denetim, İç ve Dış Denetim), Hesap Uzmanları Kurl. Konfrs I. 1990/311.
- YÜKSEL, A.S.** :Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, Yedinci Bası, İstanbul 1992.
- YÜZGÜN, A.** :Genel Denetim Yaklaşımı, İstanbul 1984.
(YÜZGÜN Denetim).

- YÜZGÜN, A.** :Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi, (1923-1981), İstanbul 1982.
(YÜCGÜN Türk Banka Sistemi).
- ZARAKOLU, A.** :Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi, Onuncu Bası, Ankara 1993.
(ZARAKOLU Para ve Kredi).
- ZARAKOLU, A.** :Bankacılar İçin Merkez Bankacılığı Bilgisi,3. Baskı, Ankara 1988.
(ZARAKOLU Merkez Bankacılığı).

KISALTMALAR

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri.
A.Y.	: Anayasa.
Bnk. K.	: Bankalar Kanunu.
bkz.	: Bakınız.
C.M.U.K.	: Ceza Muhakemeleri Usulu Kanunu.
c.	: Cümle.
C.	: Cilt.
Ç.K.	: Çek Kanunu.
Çev.	: Çeviren.
DDK.	: Devlet Denetleme Kurulu.
dn.	: Dipnot.
f.	: Fıkra.
HDTM.	: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı.
H.M.	: Hazine Müsteşarlığı.
H.U.M.K.	: Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu.
İ.D.T.	: İktisadi Devlet Teşekkülü.
İkt. Mal.	: İktisat ve Maliye Dergisi.
İ.M.K.B.	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
İTO.	: İstanbul Ticaret Odası.
K.H.K.	: Kanun Hükmünde Kararname.
K.İ.T.	: Kamu İktisadi Teşebbüsü.
md.	: Madde.
M.B.	: Merkez Bankası.
Mer.B.K.	: Merkez Bankası Kanunu.
No.	: Numara.
Ö.P.V.İ.K.	: Ödüş Para Verme İşleri Hakkında Kanun.
R.G.	: Resmi Gazete.
S.	: Sayı.

s.	: Sayfa.
S.E.C.	: Securities and Exchange Commission.
Ser.P.	: Sermaye Piyasası.
Ser.P.K	: Sermaye Piyasası Kanunu.
S.P.K.	: Sermaye Piyasası Kurulu.
tbl.	: Tebliğ.
T.B.B.	: Türkiye Bankalar Birliği.
T.B.B.s.t.	: Türkiye Bankalar Birliği Ana Statüsü.
T.B.M.M,	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
T.C.M.B.	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
T.P.K.K.H.K.	: Türk Parasını Kıymetinin Korunması Hakkında Kanun.
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu.
vd.	: ve devamı.
ynt.	: Yönetmelik.
YDK.	:Yüksek Denetleme Kurulu.
ş.	: Parağraf.

**TÜRKİYE'DE BANKALARA DEVLET MÜDAHALESİ
VE
MERKEZ BANKASI DENETİMİ**

İÇİNDEKİLER

BİBLİYOGRAFYA.....	1
KISALTMALAR.....	13
İÇİNDEKİLER.....	15
GİRİŞ.....	21

**BİRİNCİ BÖLÜM
GENEL OLARAK BANKALARIN DENETİMİ
VE
GÖZETİMİ**

§ 1 . İÇ DENETİM (DAR ANLAMDA).....	26
1 - Banka Denetçilerinin Denetimi.....	26
A) Banka denetçilerinin sayısı.....	26
B) Banka denetçilerinin nitelikleri.....	28
C) Banka denetçilerinin seçimi ve görevine son verilmesi.....	29
D) Denetçilerin görevleri.....	29
1. Denetim faaliyetine ilişkin görevleri.....	29
2 . Denetim raporlarına ve ihbara ilişkin görevleri.....	30
E) Banka denetçilerinin sorumlulukları.....	31

II - Banka Müfettişlerinin Denetimi.....	32
A) Genel olarak.....	32
B) Banka müfettişlerinin görevleri.....	33
C) Denetim faaliyeti ve raporu.....	34
D) Banka müfettişlerinin sorumlulukları.....	35
§ 2 . DIŞ DENETİM.....	35
I - Resmi Dış Denetim.....	35
A) Türkiye Bankalar Birliği.....	35
1 . Bankaların üye olma zorunluluğu.....	37
2 . Birliğin görev ve yetkileri	37
3 . Birlikçe alınacak karar ve tedbirlere bankaların uyma zorunluluğu.....	38
B) Bankalar Yeminli Murakıplarının denetimi.....	39
1 . Genel olarak.....	39
2 . Murakıpların görevleri.....	40
3 . Murakıpların yetkileri.....	41
4 . Mesleki esaslar.....	41
5 . Denetim esasları ve denetim raporları.....	42
a) Denetimin kapsamı.....	42
b) Denetim raporları.....	42
C) Devlet Denetleme Kurulu.....	43
1 . Kurulun görevleri.....	44
2 . Kurulun çalışma metodu.....	44
3 . Kurul kararlarının niteliği.....	45
D) Sermaye Piyasası Kurulunun Denetimi.....	45
1 . Sermaye piyasası kavramı ve Türkiye' de sermaye piyasası.....	45
2 . Sermaye Piyasası Kurulu.....	47
3 . Kurulun görev ve yetkileri.....	48
a) Genel olarak.....	48

b) Bankaların denetimine ilişkin görev ve yetkiler.....	50
c) S.P.K ' nın bankaları denetimi ve gözetimi.....	52
aa) Kurul denetçileri tarafından yapılan denetim ve gözetim	52
bb) Bağımsız denetçiler vasıtası ile yapılan denetim ve gözetim.....	53
d) Denetim sonucunda alınacak tedbirler.....	55
e) Cezai sorumluluk.....	56
E) Bakanlar Kurulunun Denetimi.....	58
1 . Kuruluş ve faaliyete geçme aşamasında denetim ve gözetim.....	58
2 . Kredilere ve faize ilişkin Denetim ve gözetim.....	60
3 . Bankaların yetkilerine ilişkin denetim ve gözetim.....	61
F) Hazine Müsteşarlığının Bağlı olduğu Bakanlığın Denetimi.....	62
1 . Bankaların kuruluş ve faaliyete geçme aşamasında denetimi ve gözetimi.....	62
2 . Mali bünyenin güçlendirilmesine ilişkin denetim ve gözetim.....	64
3 . Bankaların Birleşme devir ve tasfiyesine ilişkin denetim ve gözetim.....	66
4 . Diğer görev ve yetkilerden doğan denetim ve gözetim.....	66
G) Hazine Müsteşarlığının Denetimi.....	69
H) İlgili Bakanlığın Denetimi.....	74
I) Kamu Bankalarının T.B.M.M Tarafından Denetimi.....	75
1 . 3346 no' lu kanuna tabi olan bankalar.....	75
2 . Anayasaya göre denetim.....	76
J) Yüksek Denetleme Kurulu.....	77
K) Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Denetimi.....	78
1 . Kuruluşa izin aşamasında denetim.....	78
2 . Faaliyet aşamasında denetim.....	79
a) Bakanlık müfettişleri tarafından yapılan denetim.....	79
b) Bakanlık komiserleri tarafından yapılan denetim.....	81
L) Vergi Denetimi.....	81
M) Merkez Bankası Denetimi ve Gözetimi.....	81
II - Özel Dış Denetim.....	81

ve Yeminli Mali Müşavirler.....	81
B) Bağımsız Dış Denetim.....	83
1 . Bağımsız dış denetim kavramı.....	83
2 . Bağımsız dış denetimin önemi.....	84
3 . Bağımsız dış denetimin kapsamı.....	85
4 . Konuya ilişkin yasal düzenlemeler.....	86
III - Kamuoyu Denetimi ve Gözetimi.....	88

İKİNCİ BÖLÜM

T.C. MERKEZ BANKASI' NIN BANKALARI DENETİMİ VE GÖZETİMİ

§ 3 . DOLAYLI DENETİM VE GÖZETİM.....93

I - Para ve Kredi Politikasının Uygulanmasına ilişkin	
Denetim ve Gözetim.....	93
A) Banka kredilerinin düzenlenmesi.....	93
B) Reeskont ve avans politikası.....	94
C) Mevduata ilişkin düzenlemeler yapılması	97
D) Disponibilite oranının belirlenmesi.....	99
E) Mevduat münzam karşılığı oranının belirlenmesi.....	101
F) Açık piyasa işlemleri yapmak.....	104
G) Bankaların Merkez Bankası nezdindeki serbest tevdiatı..	106
H) Bankaları ikna yolu.....	106
II - Bilgi ve Belge Akımından Doğan Denetim ve Gözetim.....	107
A) Bankaların mali durumlarının izlenmesine yönelik	
bilgi ve belgeler.....	108
1 . Aylık blanço izleme formu.....	108
2 . Üç aylık hesap durumu cetveli.....	109
3 . Yıllık blanço ve kar zarar cetveli.....	110
B) İsteyebileceği diğer bilgi ve belgeler.....	112
III - Çeşitli Konularda Başbakanlığa Görüş Bildirme ve	

Öneride Bulunma Sonucu Denetim ve Gözetim.....	114
IV - T.C. Merkez Bankasının Diğer Görev ve Yetkilerinden	
Doğan Denetim ve Gözetim.....	116
A) Tasarruf mevduatı sigorta fonunu idare	
ve temsil etmek.....	116
1 . Sigortanın kapsamı.....	117
2 . Fonun görev ve yetkileri.....	118
3 . Fon kaynakları ve yönetimi.....	119
a) Fon kaynakları ve kaynakların tahsili.....	119
b) Fon mevcutlarının yönetimi ve kullanımı.....	120
B) Bankaların takas odası işlemlerine nezaret etmek.....	121
C) Bankalararası (İnterbank) para piyasasının	
yönlendirilmesi.....	123
D) Risk santralizasyonu kurmak.....	124
E) Bankaların gayrimenkul edinmelerine ilişkin	
düzenlemeler yapmak.....	126
§ 4 . DOĞRUDAN DENETİM VE GÖZETİM.....	129
I - Yerinde Denetim ve Gözetim.....	129
II - Bağımsız Dış Denetim Kuruluşları Vasıtası İle	
Yapılan Denetim ve Gözetim.....	131
A) Konuya ilişkin yasal düzenlemeler.....	131
1 . Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığının	
Düzenlemeleri.....	131
2 . Merkez Bankasının konuya ilişkin düzenlemesi.....	132
B) Bağımsız dış denetimin işleyişi.....	133
1 . Denetim raporlarına ilişkin genel esaslar.....	133
a) Rapor anlaşılır olmalı.....	133
b) Tekrara yer vermemeli.....	133
c) Sonraki değişiklikler işlenmeli.....	134
d) Önceki raporlardan yararlanılabilmeli.....	134
e) Yetkili imzaları taşımalı.....	135
f) Ekler.....	135

f) Ekler.....	135
2 . Hazırlanan denetim raporlarının içeriği.....	136
a) Banka hakkında genel bilgiler.....	136
b) Mali bünyenin tanımlanması.....	137
c) Likidite durumunun açıklanması.....	138
d) Kredi politikası ve kredileme işlemlerine ilişkin değerlendirme.....	139
e) Bankanın göndermekle yükümlü olduğu belgelerin incelenmesi.....	141
f) Diğer işlemler.....	141
3 . Banka iç denetim faaliyetini incelenmesi.....	142
4 . T.C.M.B' nin ek denetim yaptırması.....	143
5 . Bankanın gerekli bilgi ve belgeleri verme mecburiyeti.....	144
6 . Denetim kuruluşlarının denetimle ilgili yükümlülükleri.....	145
a) Olağanüstü durumlarda bildirme.....	145
b) Banka ile ilgili bilgi ve belgeleri gizli tutma.....	145
7 . Hazırlanan denetim raporlarının tevdi	146
§ 5 . DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	148

TÜRKİYE' DE BANKALARA DEVLET MÜDAHALESİ VE MERKEZ BANKASI DENETİMİ

GİRİŞ :

İnsanlık tarihi kadar eski olan para, zamanla insanı büyük ölçüde etkilemiş ve üzerinde bir çok işlemin yapıldığı bir meta halini almıştır. Para ile yapılan işlemlerin artması ile zamanla, bu işlemlerin yapılmasına kolaylık sağlayan para ve kredi imkanları sağlayan kurumlar kendiliğinden ortaya çıkmış ve bugün için para ve kredi imkanları yanında çok karmaşık ve çeşitli hizmetlerin verildiği dev para ve kredi işletmeleri ortaya çıkmıştır. Bu büyük para ve kredi işletmeleri sermayelerini, büyük ölçüde halkın ellerindeki tasarruftan karşılamak yolunu seçmişler ve bu nedenle' de yaptıkları faaliyet gereği halkı ve devleti yakından ilgilendiren kurumlar olmuşlardır.

Sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle beraber, devletin yalnızca sosyal bir organ olmayıp, sosyal devlet olma özelliğinden kaynaklanan bir takım sorumlulukları olduğu fikri, gelişti ve kabul gördü. Bunun sonucu olarak devlet; ekonomik ve sosyal olaylara ferdin ve kamunun mutluluğu ve refahı için müdahale etme sorumluluğunu' da yüklenmiş oldu.

Kamu yararı bulunan her alanda devlet kontrolüne ihtiyaç vardır. Devlet gerekli müdahaleleriyle vatandaşın haklarını ve menfaatlerini korur, ve böylece hukuk adaleti yanında sosyal adaleti de gerçekleştirmiş olur¹.

Bankalar; büyük ölçüde kendilerine ait olmayan sermayeyi halktan toplayan ve bunun sonucu ellerinde biriken bu büyük sermaye gücünü yöneten ve buna hükmeden ve bu etkileri itibariyle de ülkenin ekonomi ve kalkınması üzerinde önemli rollere sahip etkili kuruluşlardır.

Bankalar kazanç elde etmek kar sağlamak amacıyla kurulmuş ticari kuruluşlar oldukları için, ticari alanda faaliyet gösteren bir işletmenin kuruluş gayesi kar elde etmek, kazanç sağlamak olduğuna göre bu amaca ulaşmak

¹ EREZ,1.

için işletmenin gayesine uygun alanlarda faaliyet göstermek istemesi normal karşılanması gerekir. Bankacılıkta gaye; ticari kazanç elde etme olmasına rağmen bankacılık faaliyeti; kendine özgü ilke ve esaslardan kaynaklanan çok önemli, hassas ve farklı özelliklere sahiptir.

Bankalar; halkın tasarrufları olan sermayeyi toplayan ve bunu çeşitli alanlara çeşitli şekillerde dağıtan adeta kamu hizmeti gören kuruluşlar olması dolayısıyla, faaliyetleri bir çok kişiyi ve ülke ekonomisini yakından ilgilendirir. Halk, dışından tırnağından artırarak gelecekte kendisi için yaşam güvencesi olacak büyük ve küçük tasarruflarını bankalara tevdi ederken bankanın sadece banka işletme adına güven duymaktadır. Vatandaş; tasarruflarını buraya teslim ederken ve teslim ettikten sonra da banka hakkında tam anlamıyla sağlıklı bir bilgi edinmemekte, edinse bile büyük ölçüde uzmanlık isteyen faaliyet olmasından dolayı bu bilgileri iyi yorumlayamamakta, ve bankayı kontrol etme imkanına sahip olmamaktadır. Dolayısıyla tasarruflarını tevdi ederken devlete ve devletin bu kuruluşlar üzerindeki hakimiyetine güvenmektedir. Vatandaşın bu güveni özellikle ve üstün bir şekilde korunmaya değer, sosyal devlet olma sorumluluğunun bin sonucudur..

Sebebi ne olursa olsun ekonomiye müdahale ihtiyacını duyan devlet, faaliyetleriyle ülke ekonomisini ve dolayısıyla kamuyu yakından ilgilendiren² ve büyük ölçüde etkileyen bankalara kayıtsız kalması düşünülemez³.

Yapmış oldukları faaliyetin özelliği gereği ülke ve insan açısından çok önemli (olumlu yada olumsuz) sonuçlara neden olmaları, başarıları ülke ekonomisine büyük katkılar sağlayan, başarısızlıkları da ülke ekonomisi üzerinde çok derin yaralar açabilen ve toplumsal facialara neden olabilen, değişen ve gelişen dünyanın vazgeçilmez finans ve aracı kurumlarına, yukarıda belirtilen gerekçelerden dolayı devletin müdahalesi gerekli ve zorunludur⁴.

Devletin bankalara müdahalesi ülkeden ülkeye değişebildiği gibi, bu konuda değişik sistemler ve denetim organları benimsenerek, bankalara devlet tarafından müdahale edilerek, kontrol ve denetim altına alınmak istenmiştir. Bu denetim organ ve sistemlerinden birisi' de, devletin Merkez

² ÖÇAL / ÇOLAK 14.

³ EREZ, 1.

⁴ Bankalara devletin müdahalesi zorunluluğu için belirtilen gerekçelere bkz. İMREGÜN (Müdahale) 1 vd. EREZ 1 vd. KUYUCAK 485. AKPINAR 2 vd. AKGÜÇ (Denetim ve Gözetimi) 1 vd. AKGÜÇ (Bankacılık) 171. TOKÖZ 59.

Bankaları aracılığı ile bankalara müdahale sureti ile bankaları denetim ve gözetim altında bulundurma yöntemidir.

Merkez Bankaları, bu gün önemleri inkar edilmeyen birçok görevi yerine getirerek, 18. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve 19. yüzyılda çoğalmağa başlamışlardır⁵. Tedavül veya ihraç bankası' da denen Merkez Bankaları' nın Ticari Bankalardan ayrı olarak ekonomik ve mali birtakım işlemlerin yerine getirilmesi ile görevlendirilmiş olması ona bankalar bankası özelliğini verir⁶. Bu özellikleri ile Merkez Bankalarının klasik birtakım görevleri vardır. Bu görevler; banknot çıkarma, devletin hazinedarlığını yapma, mali ve ekonomik konularada devlete danışmanlık yapma, ticaret bankalarına ait para rezervlerini muhafaza etme, memleketin uluslararası ödeme araçlarının muhafaza etme, son ödünç verme yeri, diğer bankalar için takas, tasfiye ve nakil merkezi olma, krediyi düzenleme ve denetleme görevleri olarak sayılabilir⁷.

Merkez Bankaları kendilerine verilen bu görev ve yetki ile bazı ülkelerde bankaları değişik usul ve şekillerde denetleme görevini' de yürütürler. Bu görevi, bazı ülkelerde kendisine verilen görev ve yetkiye dayanarak para ve kredi politikalarını etkin bir şekilde uygulayarak, bankalar üzerinde dolaylı olarak kullanırken, bazı ülkelerde bankaları denetleme bakımından aynı zamanda bir denetim organı olarak karşımıza çıkar. ve bankaları doğrudan doğruya denetler. Bankaları denetleme bakımından karma bir metod olan ve ülkemizde de bu gün uygulanmakta olan üçüncü bir metod, hem para ve kredi politikasını uygulayarak ve hem' de doğrudan doğruya bankaların işlem ve faaliyetlerini denetleme yoluyla yapılan banka denetimleridir.

Ülkemizde' de 19.yüzyılın ortalarında, devlete borç ve vergi gelirleri karşılığı bankerler tarafından kredi vererek⁸ gelişme gösteren bankacılık, bu gün için dünya şartlarında ve standartlarında bankacılık hizmetleri veren kuruluşlar olarak faaliyetlerine devam etmektedirler.

Ülkemizde' de bankacılık faaliyetlerinin örf, adet ve teamüllere uyularak serbestçe yapıldığı devirler tarihe karışmış⁹, bankalara devletin müdahalesini sağlamak amacı ile ilk olarak, faiz hadlerini tespit ederek faizciliği önlemek amacı ile 1887 tarihli Murabaha Nizamnamesi, yabancı banka şubelerinin

⁵ GAD FRANKO 6 vd.

⁶ ETEM 119.

⁷ ALPTÜRK (Merkez Bankacılığı) 36 vd. ULUTAN 319 vd. ETEM 132 vd. ZARAKOLU (Merkez Bankacılığı) 16 vd. AKGÜÇ (Bankacılık) 105 vd. HATİBOĞLU 34 vd. ARTUKMAÇ 7 vd. ULRICH 1 vd. KİSCH / ELKİN 12 vd. TARLAN 108.

⁸ ULUTAN 137 vd.

⁹ AYKENT 96.

teftiş ve kontrolü amacıyla 1914 tarih ve 49 sayılı Ecnebi Şirketlerin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun, Bankalardaki mevduatın korunması amacıyla 1933 tarihinde Mevduatı Koruma Kanunu ve bundan sonra sırası ile 2999, ve bu kanunu büyük ölçüde 28 ve 70 sayılı K.H.K ile değişikliğe uğrayan 7129 ve 1985 tarihli 512 ve 538 sayılı K.H.K ' ler ile yürürlükte olan 3182 sayılı Bankalar Kanunu ve 1930 tarihli 1715 ve 1970 tarihli 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunları ile türk bankacılık sistemi bankacılığın korunması, geliştirilmesi ve denetimi amaçları ile yasal çerçeve altına alınmıştır.

Çalışmamızda esas olarak, Merkez Bankasının bankaları denetimi ve gözetimi konusunu ele almamıza rağmen, genel olarak Türkiye' de bankaların denetimi ve gözetiminden, konunun tüm yönleri ile anlaşılması ve genel bir kanaatin oluşmasına yardımcı olması amacıyla burada incelememiz gerekiyordu. Bizde tezimizi bu amacı gerçekleştirecek usulu takip ederek konuyu incelemeye çalıştık. Bankalara devletin bir tür müdahalesini yerine getiren bankalar denetim ve gözetim organları, konunun bir yüksek lisans tezi ile bütün yönleri ile incelenemeyecek kadar geniş olması, bizi tezimizin birinci bölümünde bu denetim ve gözetim organlarını tek tek ele alarak, ayrıntıya inmeden, yasal çerçeveleri ile birlikte denetim prosedürlerini belirtmekle yetinmeye zorladı. İkinci bölümde ise, T.C Merkez Bankasının bankaları denetimi ve gözetimini sağlayan unsurları tek tek ele alarak ayrıntılı bir biçimde incelemeye çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK BANKALARIN DENETİMİ VE GÖZETİMİ

BİRİNCİ BÖLÜM
GENEL OLARAK BANKALARIN DENETİMİ
VE
GÖZETİMİ

§ 1. İÇ DENETİM (DAR ANLAMDA)

Bankalar, anonim ortaklık şeklinde kurulduklarından 7129 sayılı Bankalar Kanunu hazırlanırken, bankaların iç denetimi Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda¹⁰ düşünülmüş ve bu yönde çerçevesi çizilerek banka denetçilerinin¹¹ denetimi öngörülerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

3182 sayılı Bankalar Kanunun' da ise banka müfettişliği kurumu bir yenilik olarak getirilmiş ve banka denetçileri ile beraber ikili bir denetim öngörülmüştür. Bu düşünce ile, iç denetim daha etkin bir hale getirilerek, denetim amacının en verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

I - Banka Denetçilerinin Denetimi

A) Banka Denetçilerinin Sayısı

Banka denetçilerinin sayısı hususunda Türk Ticaret Kanunu' nun 347. maddesindeki "Beşten fazla olmamak şartıyla bir yada daha çok denetçi bulunur" hükmünden farklı bir düzenlemeye gidilerek, Bankalar Kanunu' nun

¹⁰ 7129 sayılı Bankalar Kanunu hazırlanırken denetçilerin görevleri kenar başlığını taşıyan 23. maddesinde " Ticaret Kanunu hükümlerine göre seçilmesi " ifadesi (M.E.G) Muhtelif Encümen gerekçesi " haşiv " yani sözü gereksiz yere uzatma niteliğinde görüldüğünden madde metninden çıkarılmıştır.

¹¹ 7129 sayılı Bankalar Kanununda denetim organı olarak sadece banka denetçilerine yer verilmiş ancak banka müfettişliği müessesesi düzenlenmemiştir. Ancak 3182 sayılı Bankalar Kanununda " Bankaların işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur. " hükmü getirilmiştir.

25. maddesinde "Banka denetçilerinin ikiden az olamayacağı" hükmü getirilmiştir. Bu durumda bir bankada, banka denetçisi sayısı en az iki, ve en fazla beş tane olabilecektir¹².

Banka denetçiliri; Bnk.K.25. maddesinde ifade edildiği üzere ikiden az olamayacaklarından TTK. md .347/ 1 ' e göre bir heyet teşkil edecekler ve birlikte hareket edeceklerdir .

3182 sayılı Bankalar Kanununun 63. maddesinde "bakanlığın mevduat toplayan bütün bankalara seçimle gelen denetçilerden ayrı olarak bir denetçi atayabileceği" hükmü yer alırken, 512 sayılı K.H.K ile bu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Bu hüküm bakanlığa; bankalar üzerindeki idari denetim ve gözetimini her zaman doğrudan ve etkin bir şekilde yerine getirebileceği yetkisini veriyordu. Bakanlık kendisine bağlı Hazine Müsteşarlığı bünyesinde faaliyet gösteren bankalar yeminli murakıplarının bankaları denetiminden ayrı olarak doğrudan bir denetim ve gözetim imkanına sahipken, her halde buna gerek olmadığı düşüncesinden hareket edilerek bakanlığın denetçi atama yetkisi kaldırılmış oldu .

63. madde 512 sayılı K.H.K. ile kaldırılmış olmasına rağmen, denetim sonucunda bir bankanın mali bünyesinin ciddi bir şekilde zayıflamakta olduğunun tespit edilmesi halinde Bnk.K.64.maddeye dayanarak "gerektiği takdirde bankanın denetim kurulu üye sayısını artırmaya ve bu kurula üye atamaya yetkilidir" hükmü ile bakanlığın bazı özel durumlarda üye atama yetkisi bu durumlara mahsus olmak üzere devam etmektedir. Bakanın atayacağı denetim kurulu üye sayısının TTK 347.madde hükmündeki sınırlı sayı ilkesini zedelemeyip bundan ayrı olarak düşünülmesi gerektiği kanaatindeyim. Bakanın bu durumda ne kadar denetim kurulu üyesi atayabileceği 64.madde hükmünden açıkça anlaşılmadığından, hükmün konuluş amacı mali bünyeyi güçlendirici tedbir olarak düşünüldüğünden, bu amacı gerçekleştirmeyi sağlayacak miktarda denetçi atamaya yetkili olduğunu söyleyebiliriz .

¹² Denetçi sayısının sınırlı sayıda kanunda belirtilmesi bu görevin nitelik ve niceliği göz önüne alınırsa , büyük ve şube sayısı yüzlerce olan anonim ortaklıklarda beş denetçinin kanunların kendisine yüklediği görevleri ne derece yerine getirebileceklerdir ? , İMREGÜN . Anonim ortaklıklar 257 .

B) Banka denetçilerinin nitelikleri

Banka denetçilerinin yüksek öğrenim görmüş, bankacılık, hukuk ve muhasebe konularında bilgi ve tecrübe sahibi kimselerden seçilmesi gerekir.(Bnk.K.md.25 .2).

Türk Ticaret Kanunumuzda denetçilerin nitelikleri konusunda vatandaşlık hariç görevin niteliğine ilişkin hiçbir ehliyet aranmamıştır. Bu durum doktrinde de büyük ölçüde eleştirilmiştir¹³. Bu durum Ticaret Kanunu' nun hazırlandığı yıllara göre mazur görülebilirken bugün için özellikle büyük ve halka açık anonim ortaklıklar açısından denetim faaliyetinin özel bilgi ve tecrübe gerektireceği gerekçesi ile mazur görülmemek üzere düzeltilmesi gereken önemde bir eksiklik olduğu düşüncesindeyim.

7129 sayılı Bankalar Kanununda' da banka denetçileri için özel nitelikler aranmamış, Türk Ticaret Kanunu' nun bu konudaki hükümleri banka denetçileri hakkında' da yeterli olduğu kabul edilmiştir. Fakat 70 sayılı K.H.K' deki eksiklik giderilmiş ve daha sonradan 3182 sayılı kanununu 25 . maddesi ile, banka denetçilerinin yüksek öğrenim görmüş, bankacılık, hukuk ve muhasebe konularında bilgi ve tecrübe sahibi kimselerden seçilmesi gerekeceği hükmü çok isabetli bir şekilde düzenlenmiştir. Bu şart ortaklar genel kurulu adına hareket eden denetçilerin etkin bir denetim yapabilmeleri için gerekli görülmüştür ¹⁴ .

Yukarıda anılan maddede, denetçilerin hangi dalda yüksek öğrenim görmesi gerektiği açık ifade edilmemiştir. Kanaatimce, madde metninden anlaşıldığına göre her hangi bir branşta yüksek öğrenim görmüş olması, bunun yanında bankacılık, hukuk ve muhasebe dallarından birinde bilgi ve tecrübe sahibi olmasının yeterli olacağı kabul edilmelidir.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte veya daha önce bankalarda görevli denetçilerden yüksek öğrenim görmüş olanlar, maddede anılan bilgi ve tecrübe şartını yerine getirmiş oldukları kabul edilecektir¹⁵. Denetçilerde aranan niteliklerin tespiti banka genel kurulunun yetkisi dahilindedir¹⁶ .

¹³ POROY (Tekinalp / Çamoğlu) . Ortaklıklar Ders kitabı . 291 . EREM (Ticaret hukuku prensipleri) ,243 . TEKİNALP (Sermaye Piyasası kanunu tasarısı) ,55 . ATASOY 89 .

¹⁴ EREM / ALTINOK /TANDOĞAN 68 .

¹⁵ REİSOĞLU (Şerh) 175 .

¹⁶ 14 12 .1983 ,792 sayılı Türkiye Bankalar Birliği Tebliği .

C) Banka denetçilerinin seçimi ve görevlerine son verilmesi

Banka denetçilerinin seçimi ve görevlerine son verilmesine, Türk Ticaret Kanunu' nun denetçilerin seçimi ve azline ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

Buna göre banka denetçileri, pay sahibi olan ve olmayanlar arasından ilk defa bir yıl için, kuruluş genel kurulu ve sonradan en çok üç yıl için, banka genel kurulu tarafından seçilirler (T.T.K.md.347/ II).

Ticaret Kanunu' nun 347/III. fıkrasına göre, denetçi eğer birden fazla ise, yarısından bir fazlasının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması lazımdır. Görev süreleri biten denetçilerin yeniden seçilmeleri mümkündür. Görevleri biten yönetim kurulu üyeleri' de ibra edildikten sonra banka denetçiliğine seçilebileceklerdir.

Banaka denetçileri genel kurul tarafından her zaman azledilip yerlerine başka kimseler tayin edilebilir. (T.T.K.md.350). Bir banka denetçisinin görevi, banka genel kurulu tarafından azledilmesi dışında herhangi bir sebepten sona ermişse, diğer denetçiler banka genel kurulunun ilk toplantısına kadar görev yapmak üzere yerine birisini seçerler (T.T.K.md.351). Banka denetçilerinin tayin ve azilleri banka yönetim kurulu tarafından derhal ticaret siciline tescil ve ilan edilir (T.T.K.md.352).

D) Denetçilerin görevleri

1. Denetim faaliyetine ilişkin görevleri

Banka denetçilerinin görevleri, Ticaret Kanununda denetçilerin görevlerini düzenleyen hükümlerde belirlenmiş olmasına rağmen Bankalar Kanununda bunlara ek düzenlemeler getirilmiştir.

Ticaret Kanunu' na göre banka denetçilerinin görevleri genel olarak;

-Şirketin iş ve işlemlerini denetlemek (T.T.K.md.353).

-Bankanın yönetim kurulu üyeleri ile işbirliği yaparak blançonun tanzim şeklini belirlemek (T.T.K.md.353.1).

-Anonim ortaklığın işlemlerinden bilgi edinmek ve gerekli kayıtların düzenli tutulmasını sağlamak amacıyla, hiç olmazsa altı ayda bir defa şirketin defterlerini incelemek (T.T.K.md.353.2).

-Üç aydan çok ara verilmemek üzere sık sık ve ansızın şirket veznesini teftiş etmek (T.T.K.md.353.3) .

-Enaz ayda bir defa şirketin defterini inceliyerek, rehin veya teminat yahut şirketin veznesinde saklanmak üzere vedia olarak teslim olunana, her türlü kıymetli evrakın mevcut olup olmadığını incelemek ve kayıtlara tatbik etmek (T.T.K.md.353.4) .

-Banka anonim ortaklığının bütçesini ve blançosunu kontrol etmek (T.T.K.md.353.6)

- Ana sözleşmede pay sahiplerinin genel kurul toplantılarına katılmaları için gerektiği bildirilen şartların yerine getirilip getirilmediğini incelemek (T.T.K.md.353.5)

gibi, denetçilerin fiili denetime ilişkin görevleri vardır .

2. Denetim raporlarına ve ihbara ilişkin görevleri

Banka denetçilerine' de T.T.K.md.353-357 hükümleri aynen uygulanmasına rağmen Bnk.K.md.26 'da kapsamı geniş özel bir rapor verme yükümü getirmiştir¹⁷

Denetçiler; her yıl sonunda şirketin hal ve durumuna, yönetim kurulunun düzenlediği blançoya ve diğer hesaplara ve dağıtılmasını teklif ettiği kazançlarla ilgili yönetim kurulunun vereceği rapor ve diğer evrak hakkındaki görüşlerini içeren bir raporu genel kurula vermekle yükümlüdürler. Böyle bir rapor alınmadan genel kurul blanço hakkında bir karar veremez (T.T.K.md.354) .

Denetçiler, görevlerini ifa ederken yönetim işleri ile ilgili öğrenecekleri eksiklik ve yolsuzlukları veya kanun yada ana sözleşme hükümlerine aykırı hareketleri, bunlardan sorumlu olanın üstü olan makama ve yönetim kurulu başkanına ve önemli hallerde' de genel kurula bildirmekle yükümlüdürler (T.T.K.md.354.c.3) .

¹⁷ TEKİNALP (Düşünceler II) 52.

Banka denetçileri, Ticaret Kanununda ifade edilen görevleri yanında, Bankalar Kanunu' na tabi görevleri' de yerine getireceklerdir. Bu durum Bnk.K.26. maddede "Denetçiler, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre banka genel kuruluna hitaben düzenleyecekleri yıllık raporlardan başka yıl başından itibaren her üç ayda bir bankanın bu kanun ve diğer mevzuat karşısındaki durumuna ilişkin bir rapor düzenlemek ve düzenledikleri raporları ait oldukları dönemi izleyen bir ay içinde banka yönetim kuruluna ve Hazine Müsteşarlığına göndermekle yükümlüdürler .

Ticaret Kanunu' nun ve Bankalar Kanunu' nun yukarıda belirttiğimiz hükümlerine göre, denetçiler iki çeşit rapor düzenleyebileceklerdir. Bunlar; Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre banka genel kuruluna hitaben düzenleyecekleri yıllık raporlar ve Bnk.K.26. maddesine göre düzenleyecekleri üç aylık raporlardır .

Denetçiler, yıllık raporları her yıl sonunda kendi görüşlerini' de belirterek genel kurula verecekler, bankalar' da bu raporları, genel kurul toplandığı tarihten itibaren üç ay içinde onaylı blançoları ve kar zarar cetvelleri ile birlikte yönetim kurulunun raporları ile beraber, müsteşarlık ve Merkez Bankasına tevdi ederek Resmi Gazete' de ve yurt çapında yayın yapan bir gazetede ilan ettirilecektir .

Denetlemeler sonucunda tespit edilen eksikliklerin düzeltilmesi için bir kısım idari tedbirler ve mali bünyesi zayıflayanlar içinde, mali bünyeyi güçlendirici tedbirler, bakanlık tarafından alınacak ve bu doğrultuda çeşitli yaptırımlar uygulanacaktır¹⁸.

E) Banka denetçilerinin sorumlulukları

Banka denetçilerinin sorumlulukları Bnk.K' de ifade edilerek; Bankalar Kanunu' nun kendilerine yüklediği yükümlülük ve zorunluluklara uymayanlar hakkında fiile katılma derecelerine göre 200 bin liradan 1 milyon liraya kadar ağır para cezasına hükmonulacağı gibi, bu fiillerin bankanın emin bir şekilde çalışmasını engelleyen nitelikte görülen banka mensuplarından üç yıl süre ile bankalarda çalışması yasaklanır. Türk Ticaret Kanunu' nun

¹⁸ İdari tedbirler ve mali bünyeyi güçlendirici tedbirler bakanlığın denetimi bölümünde incelendiğinden, burada ayrıntılı bilgi vermeyir ilgili bölüme yollamada bulunmakla yetiniyoruz.

sorumluluğu gerektiren hükümleri saklıdır, şekli belirlenmiştir(Bnk.K.md.862).

II-Banka Müfettişlerinin Denetimi

A) Genel olarak

İşletmelerin büyüüp gelişmesi ve büyük işletmelerin yeni alanlara yayılmaları, yönetilmeleri zorluğunu ortaya çıkarmış ve böylece bizzat gözlem ve kontrol imkanı ortadan kalkmıştır. Bundan dolayı yöneticiler işletmeyi kontrol etmek amacıyla bir takım verilerden yararlanmak zorunda oldukları bilincine varmışlardır. Bu verilerin devamlı olarak incelemek ve analize tabi tutmak amacıyla yapılan idari ve mali karakterli faaliyetlerle, işletmenin iç denetimi sağlanmış olacaktır¹⁹.

İç denetim faaliyetini gerçekleştirecek olanlar' da iç denetim kurullarıdır. Bunlar işletmede kurmay görevi üstlenmiş kişilerdir. Amaçları genel olarak işletmenin yöneticilerine, sorumluluklarını etkin ve verimli bir biçimde yerine getirmelerine yardımcı olmaktır²⁰.

Bankalar' da; banka işletme yönetiminin bir işlevi olan denetim faaliyetini gerçekleştirmek üzere, bu ihtiyaçtan doğan ve bu amaçla yetiştirilen kişilerden oluşan banka teftiş kurulları kurulmuştur. Banka müfettişlerinin denetimi bankaların iç denetiminde etkin ve yaygın olarak uygulanan denetim türüdür²¹.

Belli bir faaliyet genişliğine ulaşmış her banka, iç denetim organları vasıtasıyla işlemleri ve personelin çalışma şeklini daha yakın ve devamlı bir şekilde kontrol altında bulundurma amacındadır.²².

Banka müfettişleri ilk defa, 70 sayılı K.H.K ile düzenlenmiş ve bankaların müfettiş çalışmalarını yasal bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Uygulamada 70 sayılı K.H.K.' den önce' de bankalar, iç kontrolü sağlamak amacıyla gerektiği kadar müfettiş çalıştırıyorlardı²³ 1985 tarihli 3182 sayılı

¹⁹ ÇÖMLEKÇİ (Muhasebe denetimi) 37. HACIOSMANOĞLU 63 vd. YILMAZ 53 vd.

²⁰ GÜREDİN 10.

²¹ TOYRAN 40-42 , KANDİLLER (Banka hukuku ...) 83.

²² TESAL 46 , VURAL 31.

²³ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 297.

Bankalar Kanunu' nun 27. maddesinde "Bankaların işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur " hükmü düzenlenerek yasal olarak ifade edilmiştir.

Banka müfettişleri, bankanın genel müdürü veya yönetim kurulu tarafından atanmış banka personelidir²⁴. Bu nedenle müfettişler, banka genel müdürünü temsil ettiklerinden teftiş konusunda çok geniş yetkilere sahiptirler²⁵.

Kanun koyucu banka yönetimine ve dış denetime verdiği önemin bir devamı olarak iç denetim kademesinde bizzat banka müfettişlerine yer vererek otokontrolü adeta pekiştirmek istemiştir²⁶.

B) Banka müfettişlerinin görevleri

Banka müfettişlerinin kuruluş, çalışma esasları ve görevleri Bankalar Kanununda ayrıca belirtilmiştir. Uygulamada özel kanunla kurulmuş kamu bankaları, bankalar, teşkilat, görev ve çalışma esaslarını yönetmelikle düzenlemektedirler. Kamu bankaları dışındaki bankaların yönetmelik çıkarma yetkileri Anayasa' nın 124. maddenin hükmü karşısında imkansız olduğundan bankalar genellikle iç yönetmeliklerle düzenlemeler yapmaktadırlar²⁷. Bu açıdan iç yönetmelikte müfettişlerin görevleri farklılıklar arzede bilmekle beraber genel olarak görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz .

- Bankaların işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek. Bu görev, Bankalar Kanunu' nun kendilerine yüklediği kanunî görevdir .

İç yönetmeliklerle kendilerine yükletilen bazı görevler vardır. Bunlardan genel olarak

- Bankacılık faaliyetlerinin genel müdürlük talimatına ve iç düzenlemelere uygunluğunu tespit edilmesi,

- Teftiş edilen birimlerin daha rasyonel ve verimli çalışmasının sağlanması,

²⁴ EYÜPGİLLER (Banka İşletmeciliği) 215.

²⁵ GÜNDÜZ (Türk Banka Sistemi) 379.

²⁶ BAŞBUĞ 59 .

²⁷ TIKVEŞ 71-72 .

- Bankaların denetimi altındaki kuruluşların denetlenmesi,
- Personelin değerlendirilmesi²⁸.

Banka müfettişlerinin görevi, savunma sisteminde radar cihazlarının rolüne benzemektedir. Banka işlemlerinde tehlike sinyallerini çok süratli bir şekilde üst yönetime ulaştıracaklardır²⁹.

C) Denetim faaliyeti ve raporu

Banka müfettişlerinin denetim faaliyeti çeşitli şekillerde olabilir, şubelerin yıllık işlemlerinin tamamını ertesi yıl başından itibaren, genel, ayrıntıya inmeyen bir incelemeye tabi tutabileceklerdir. Ayrıca teftişleri bu yola gitmeyip belirlenen teftiş planı doğrultusunda bu plana bağlı kalarak bölge veya sondaj usulu ile' de yapabilirler. Müfettişler bankanın bir bölgeye yada şubesinde meydana gelebilecek herhangi bir usulsüzlüğe ve yolsuzluğa karşı, genel denetim görevinden ayrı olarak yerinde inceleme ve araştırma her zaman yapabilirler. Bu inceleme olayın boyutuna göre tek bir müfettiş tarafından yapılabileceği gibi, müfettişlerden teşekkül eden bir gurup tarafından' da yapılabilir³⁰.

Müfettişlerin denetimleri bankaların faaliyetlerine ilişkin olmakla beraber bu faaliyetlerin ticari ,ekonomik ,malî ve özellikle hukuki yönleri üzerinde duracaklardır³¹.

Banka müfettişleri raporlarında; faaliyetin işletmenin amaçlarına en verimli bir biçimde zamanını da ve mevcut hukuk düzenine uygun olarak uyulup uyulmadığını, ulaşılması öngörülen hedeflerden sapmaların olup olmadığını ve bunların düzeltilebilmesi için nelerin yapıp yapılamayacağına ilişkin teklifleri belirtecek³² ve teftiş sonuçlarını bu raporla beraber genel müdürlüğe ileteceklerdir³³. Banka müfettişleri; faaliyetlerini sürdürürken ve denetim raporunu düzenlerken tarafsız davranmaları kendilerinden beklenecektir³⁴

²⁸ SERİNKAN 29.

²⁹ KANDİLLER (Banka hukuku...) 83.

³⁰ TESAL 46 , KANDİLLER(Banka hukuku) 78 , VURAL 31.

³¹ TESAL 46 .

³² TOYRAN 45.

³³ VURAL 31.

³⁴ GÜREDİN 10.

Banka müfettişlerinin düzenledikleri bu raporlar, denetçilerin denetim faaliyeti için önemli bir kaynak teşkil edecektir³⁵.

Uygulamada bankalar yeminli murakıpları, banka müfettişlerini yeterli görmezlerse bu durumu raporlarında belirtmektedirler³⁶. Bnk.K.27. maddesinin bankaların yeterli sayıda müfettiş çalıştırmaları zorunluluğunu ifade eden hükmü uyarınca müsteşarlık gerekli uyarıyı yapmakta ve bu durumu düzeltmeleri gerektiğini bildirmektedir.

D) Banka müfettişlerinin sorumlulukları

Banka müfettişlerinin sorumluluğu Bnk.K.81. maddesinde "Kanunda yazılı yükümlülük ve zorunluluklara uymayan müfettişlere fiile katılma derecelerine göre 200 bin liradan 1 milyon liraya kadar ağır para cezasına hükmolunacağı gibi, bu fiilleri bankanın emin bir şekilde çalışmasını engelleyen nitelikte görülen banka mensuplarının üç yıl süre ile bankalarda çalışması yasaklanır" hükmü tespit edilmiştir

§ 2 . DIŞ DENETİM

I - Resmi Dış Denetim

A) Türkiye Bankalar Birliği

Türkiye Bankalar Birliği' nin bankalar üzerindeki gözetimi ve denetimi bankacılık faaliyetlerine ilişkin doğrudan bir denetim değil, bankalar arasında mesleki dayanışmayı ve eşgüdümü sağlamak, ve bu doğrultuda bankalar ve bankacılık hakkında bir takım karar ve tedbirleri almak ve uygulamak şeklinde ortaya çıkan dolaylı denetim ve gözetimdir.

Türkiye Bankalar Birliği; bankalar arasında dayanışmayı sağlamak, ve haksız rekabeti önleyecek tedbirleri almak maksadıyla³⁷, ilk defa 7129 sayılı Bankalar Kanununun da (57 ve 58.md) Bankalar Birliği adı altında

³⁵ TESAL 47.

³⁶ REİSOĞLU (Şerh) 180..

³⁷ 7129 sayılı kanun 57. maddesinin hükümet gerekçesi.

düzenlenmiş, ve yasal çerçevesi çizilmiş³⁸, tüzel kişiliği haiz kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşudur.

Bankalar arasında mesleki bir birliğin kurulması düşüncesi ilk kez, Türk ekonomi ve bankacılığı için aktif bir dönem olan 50' li yıllarda gündeme gelmiştir. Özellikle bu dönemdeki ekonomik dalgalanmaları önlemek amacıyla birtakım tedbirler alınmaya başlanmış ve bu doğrultuda, gelişmiş mali piyasaları bulunan ülkelerde banka birliklerinin, bankacılığın geliştirilmesi üzerindeki etkileri ve bizim ülkemiz' de böyle bir birliğin gerekliliği düşünülerek ve bu amaçla 1958 yılında kabul edilen 7129 sayılı Bankalar Kanununun 'da Türkiye Bankalar Birliğinin kurulmasına karar verilmiştir³⁹.

Halen yürürlükte bulunan 3182 sayılı⁴⁰ Bankalar Kanunununda 538 sayılı KHK Kanun Hükmünde Kararname⁴¹ ile yapılan değişikliklerle (57 ve 60.md.) düzenlenerek yasal çerçevesi devam etmektedir.

Türkiye Bankalar Birliği' nin işlevselliğini artırarak etkin bir sektör temsilcisi konumuna getirmek, dinamik, verimli ve güvenilir bir danışma organı haline getirebilmek amacıyla, Birlik Genel Sekreterliği tarafından 1989 yılında "Türkiye Bankalar Birliği Yeniden Yapılanma Önerisi" hazırlanarak Birlik Yönetim Kurulunda kabul edilmiştir. Bu öneride belirlenen esaslar doğrultusunda T .B .B.' nin örgüt yapısı yeniden düzenlenmiş, faaliyet alanları genişletilmiş, hizmetleri çeşitlendirilmiş ve Birlik ile bankacılık sektörü arasında ilişkileri güçlendirmeye yönelik bir kısım tedbirler alınmıştır⁴².

Türkiye Bankalar Birliği; AY. 135. maddesinde ifade edilen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından biridir. Anayasanın kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından aradığı bütün şartlar⁴³, Bankalar Kanunu ile Türkiye Bankalar Birliği için de öngörülmüştür. Bu sebeple T.B.B. Anayasanın 135. maddesine tabidir⁴⁴.

³⁸ R.G.2.7.1958,No:9944.

³⁹ SANVER, i .

⁴⁰ R.G.2.5.1985,No:18742.

⁴¹ R . G . 16 . 9 . 1993 , No : 21700 .

⁴² 33 . Yılında Türkiye Bankalar Birliği.

⁴³ bkz . AY . 135 . madde .

⁴⁴ TEKİNALP (Banka Hukuku) 247 . TİKVEŞ , 171 . EREM / ALTINOK / TANDOĞAN , 247 .

1 . Bankaların üye olma zorunluluğu

T.C.M.B dışında kalan Türkiye' de faaliyet gösteren (Türkiye' de kurulan bankalar ile yabancı ülkelerde kurulmuş olup' ta Türkiye' de şube açarak Türk kanunlarına göre faaliyette bulunan bankalar) bütün bankalar Bnk.K.11.maddesine göre bankacılık işlemlerine başlama izni aldıkları tarihten itibaren en geç üç ay içinde, tüzel kişiliği haiz T.B.B' ne üye olmak zorundadırlar (Bnk.K.md.57)⁴⁵. Buradaki üç aylık süre bankanın kuruluş iznini izleyen üç ay değil, bankacılık faaliyeti sayılan bankacılık işlemlerine ve mevduat kabulüne başlamak üzere, müsteşarlıktan alınan izin⁴⁶ tarihinden itibaren başlayacak ve bu sürenin sonuna kadar başvurma zorunluluğu devam edecektir.

Yukarıda belirtilen süreye uymayarak yükümlülüğünü yerine getirmeyen bankalar, Bnk.K.82. maddesi uyarınca, T.B.B tarafından 1 milyon liradan çok olmamak üzere para cezası ile cezalandırılacaktır.

2. Birliğin görev ve yetkileri

T.B.B' nin görev ve yetkileri, 3182 sayılı Bankalar Kanunu' nun 58.1'de şu şekilde ifade edilmiştir.

- Bankaların; birlik ve bankacılık mesleğinin gerektirdiği vakar ve disiplin içinde, ekonomi nin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- Bankacılık mesleğinin gelişmesini temin etmek,
- Bankalar arasındaki haksız rekabeti önlemek amacıyla, gerekli her türlü tedbiri almak, ve uygulamakla görevli ve yetkilidir.

Türkiye Bankalar Birliği; yukarıda ifade ettiğimiz amaçları gerçekleştirmek üzere, T.B.B statüsünün 2. maddesinde belirtilen aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirecektir.

⁴⁵ 512 sayılı KHK ile değiştirilmiş şeklidir .

⁴⁶ 512 sayılı KHK ile değiştirilmeden önce müsteşarlık bankacılık işlemlerine ve mevduat kabulüne başvurma ve kanunda yazılı şartları yerine getirip getirmediğini inceledikten ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının görüşünü aldıktan sonra durumları uygun olanlara bu izin veriliyordu yeni değişiklikle izin için Sanayi ve Ticaret Bakanlığının görüşü madde metninden çıkarılmıştır.

- a) Bankacılık mesleğini geliştirmek gayesi ile her türlü önlemleri almak,
- b) Bankalararası ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirmek,
- c) Üyeler arasında haksız rekabeti ortadan kaldırmak için gerekli bütün önlemleri almak ve uygulamak,
- d) İç ve dış ilişkilerde Türkiye bankacılığını temsil etmek,
- e) Yurt içinde ve dışında bankacılık hareketlerini izleyerek, toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmak, bankacılık örf, adet ve teamüllerini saptamaya ve banka işlemlerinde uygulanan usullerde birlik sağlanmasına çalışmak,
- f) Banka ve bankacılık' la ilgili olan konularda resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütaala vermek,
- g) Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak,
- h) Banka mensuplarına ait sosyal yardım konularını incelemek ve üyelerine tavsiyelerde bulunmak,
- ı) Bankalar Kanunu' nun kendisine yüklediği bütün görevleri yapmak,

Türkiye Bankalar Birliği; ayrıca bankacılık konusundaki mevzuatı, aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip eder, Bakanlıkça (H.M.' nin bağlı olduğu bakanlık) alınması istenen tedbirleri alır.

3 . Birlikçe alınacak karar ve tedbirlere bankaların uyma zorunluluğu

T.B.B; bankacılık konusundaki mevzuatı ve aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip eder ve bakanlıkça alınması istenilen tedbirleri alır (Bnk.K.md.58.2).

Birliğin görev ve yetkilerini düzenleyen Bnk.K.md.58. uyarınca, Birlik statüsü ve ilgili mevzuat uyarınca kendisine verilen görev ve yetki dahilinde çeşitli kararlar alacaktır. Bankalar alınan bu karar ve tedbirlere uymak zorundadır. Alınan bu tedbir ve kararlara uymayanlar hakkında Bnk.K.82. maddesi uyarınca T.B.B. tarafından cezai yaptırım uygulanacaktır.

T.B.B nin giderleri; birlik statüsü gereğince tespit olunan oy sayısına göre bankalara dağıtılır, bankalar kendilidrlerine düşen masraf paylarını statüde belirtilen süre içinde T.C.M.B'.de açılacak bir hesaba yatırmak zorundadırlar (Bnk.K.md.60).

B) Bankalar Yeminli Murakıplarının Denetimi

1. Genel olarak

Türk bankacılık sisteminde bankaların denetim ve gözetim faaliyetini, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 3274 sayılı (H.D.T.M. Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun) Kanun' un 2. maddesi uyarınca, etkin bir şekilde yerine getirmektedir. Buna göre H.D.T.M⁴⁷. nin görevlerinden biri de; bankalar ve sermaye piyasasına ilişkin politikaları hazırlamak, uygulanmasını izlemek ve denetlemektir⁴⁸. Bu görevi yerine getirebilmek amacıyla H.D.T.M. teşkilatı içerisinde, Bankalar Kanunu ve diğer kanunların bankalar' la ilgili hükümleri' nin tatbikatını murakabe etmek, para ve kredi sorunlarıyla ilgili, bakanlık tarafından verilecek mali, iktisadi ve sair konularda her türlü inceleme ve araştırma yapmak amacıyla danışma ve denetim birimi olarak Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu kurulmuştur⁴⁹.

Bankaların denetimi ile düşünülen amaca ulaşmak için, ancak bu amacı gerçekleştirebilecek bilgi ve karakter bakımından yeterli elemanlar tarafından sonucun alınabileceği görüşüyle ayrı bir meslek dalı olarak örgütlenmesi kabul edilmiş⁵⁰, ve bu amaçla kurul; bir başkan ve yeterli sayıda yeminli murakıp ve yardımcılarının dan oluşacağı hükmü getirilmiştir. Fakat bu hükme rağmen bu sayı bugün yetmiş' i aşan banka ve altıbin' i aşan şube karşısında çok yetersiz kalmakta⁵¹, bundan dolayı da bankaların denetimi istenildiği ölçüde ve verimlilikte yapılamamaktadır.

⁴⁷ H.D.T.M 20 Aralık 1994 tarihinde ve 4029 sayılı Kanunla birbirinden ayrılarak Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı şeklinde iki ayrı müsteşarlığa ayrılmıştır. Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu ve daha önce Hazine Müsteşarlığının yerine getirdiği görevler aynen devam etmektedir. Bu bakımdan bundan sonraki ifadelerimizde Hazine Müsteşarlığı tabirini kullanacağız.

⁴⁸ H . D . T . M . Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun , R. G. 25. 4. 1986 , sayı . 19088 .

⁴⁹ bkz . Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu Çalışma Yönetmeliği , R.G. 15. 4. 1970 , sayı .13472, GÜNEY 5.

⁵⁰ EREM / ALTIÖK / TANDOĞAN , 256 .

⁵¹ EYÜPGİLLER (Banka ve Mali Kuruluşlar) 60.

Bu kurul sayesinde Devlet; bankalarda ortaya çıkabilecek çeşitli yolsuzluk ve usulsüzlüklerin banka denetçileri tarafından Müsteşarlığa bildirilmesi ile yetinmeyip, Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu ile denetim işlevini daha teknik, sistemli ve sürekli hale getirmiş⁵², ve yerinde denetimi benimsemiştir.

Bankalar yeminli murakıpları ve murakıp yardımcılarının görev, yetki, mesleki esaslar ve çalışma usulleri; 3182 sayılı Bankalar Kanununun da⁵³ ve Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu Çalışma Yönetmeliğinin de⁵⁴ düzenlenmiştir.

2. Murakıpların görevleri

Bankalar yeminli murakıpları'nın görevleri 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 61. maddesinde ve Bankalar Yeminli Murakıpları Çalışma yönetmeliği'nin 8. maddesinde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

- Bankalar Kanunu ile ek ve değişikliklerin diğer kanunların bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanmasını sağlamak,

- Her türlü bankacılık işlemlerinin denetimi,

- Bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borçları, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlili,

- Bankalar Kanununda belirtilen sair teşekkülleri murakabe etmek,

- Kalkınma planlarıyla, yıllık program ve icra planlarının; meslekle ilgili konularda öngördüğü çalışmaları yapmak,

- Mevzuat ve tatbikatla ilgili olarak karşılaşılan veya Bakanlıkça gerekli görülen değişik konular hakkında incelemeler yapmak, mütala vermek, tekliflerde bulunmak,

- İktisadi, mali, hukuki, özellikle para, banka, kredi ve sermaye piyasası, bankaların murakabeleri gibi mesleki konularda yurt içinde ve yurt dışındaki gelişmeleri ve yayınları izlemek, bilgileri derlemek ve başkanlıkça bu konularda gerekli görülen çalışma ve incelemeleri yapmak,

⁵² VURAL , 37 .

⁵³ 3182 sayılı Bankalar Kanunu m . 61 .

⁵⁴ Maliye bakanlığı Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu Çalışma Yönetmeliği R.G.15.4.19 ,sayı .13472 .

- Murakıp muavinlerinin yetiştirilmesi, bilgi ve tecrübelerinin geliştirilmesi için çalışmak, görevleri arasındadır.

3. Murakıpların yetkileri

Bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları;

- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun (T.P.K.K.H.K) hükümlerine aykırı hareket eden banka ve ilgililer hakkında, adı geçen kanunun ek 1 inci maddesindeki yetkileri ve Bankalar Kanununda yazılı görevleri ile kayıtlı olmak üzere vergi incelemesi yapmaya,

- Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası ve tüm bankaların, bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanmasını denetlemeye,

- Bankalarla, bunların; teşebbüs, iştirak ve ortaklıklarından Bankalar Kanunu ve diğer kanunların bankalar la ilgili hükümleri ile ilgili görecekları bütün bilgileri istemeye ve bunların her türlü evrak, kayıt ve defterlerini incelemeye⁵⁵,

- Devlet idare ve kuruluşları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Türkiye Bankalar Birliği ve benzeri kuruluşlar ile risk santralı teşkilatından gizli dahi olsa, her türlü bilgiyi talep edebilmeye, yetkilidirler.

4. Mesleki esaslar

Bankalar Yeminli Murakıplığı na atanabilmek için yeterliliğin sınavla tespit edilmesi gerekir.

Bankalar yeminli murakıp yardımcıları; konuları ile ilgili dallarda yüksek öğrenim yapmış adaylar arasından, sınavla seçilerek memuriyete alınırlar. En az üç yıl bankalar yeminli murakıp yardımcılığı yaptıktan sonra yeterlik sınavında başarı gösterenler ortak kararla bankalar yeminli murakıpları olarak atanırlar (Bnk.K.md.61.5).

⁵⁵ Murakıpların yetkileri 10 sayılı K.H.K. ile defter ve kayıtlarını inceleyecek gerçek ve tüzel kişilerin kapsamı genişletilmiştir. GÜNEY 7.

Bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları; Ankarada Asliye Ticaret Mahkemesinde yemin etmedikçe denetim yapamazlar (Bnk.K.md,61.6).

5. Denetim esasları ve denetim raporları

a) Denetimin kapsamı

Gerek genel denetimler ve mali durum incelemelerinde, gerekse Bankalar Kanunu ile Ödünç Para Verme İşleri Kanunu (Ö.P.V.İ.K.) ve diğer kanunların uygulanması ile ilgili şube incelemelerinde, en son tasdik edilmiş blanço, kar ve zarar hesabı esas alınmakla beraber, gerektiğinde' de denetim tarihine kadar olan uygulama ve daha önceki yıllara ait işlemler incelenebilir.

b) Denetim raporları

Murakıplar ve incelemeye yetkili murakıp yardımcıları, yapmış oldukları denetim sonuçlarını, düzenleyecekleri raporlarda gösterirler

Raporlar; başlık, metin, özet ve sonuç olarak üç ana kısma ayrılarak kaleme alınır.

Başlık bölümünde; raporun numarası, düzenleme tarihi, murakıbın adı ve soyadı, incelenen bankanın; genel müdürlük, şube, teşebbüs, iştirak ve ortaklığın veya diğer özel ve tüzel kişilerin adı ve adresi, incelenen konu, denetime ait bakanlık yazısının tarih ve numarası gibi hususları içerir.

İkinci kısımda (yani metin bölümünde) giriş bölümünde; denetim veya etüd konusunun ne olduğu anlatılarak konunun çerçevesi belirtilir. İnceleme sonuçları bölümünde ise; defterler, belgeler, veriler, diğer vesikalar, maddi olaylar ve gözlemler, bunların anlamları ve elde edilen delillerle, tespit edilen mevzuata aykırılıklar, görev tarihleri itibariyle sorumluları, bunların yazılı olarak alınan görüşlerinin özetleri, buna karşı murakıbın mütaalası ve kanaati, eleştirilen hususlar, yapılması istenen işlemler ve varsa teklifler ve temenniler veya alınması gerekli görülen tedbirler veya uygulanması gereken yaptırımlar, etraflı bir şekilde ve açık olarak belirtilir .

Üçüncü kısım olan özet ve sonuç kısmında ise; raporun (inceleme sonuçlarının) kısa bir özeti ile denetim ve inceleme sonuçları yazılır.

Rapor dili; düzenli cümleler kullanılarak sade ve memuriyet vakarına uygun bir üslupla ve adları raporda geçen banka, müessese ve şahısları rencide edebilecek sıfat ve söz bulundurulmadan yazılmasına, hiç bir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve anlaşılır olmasına, konu ile ilgili olmayan teferruatı içermemesine dikkat edilerek kaleme alınır.

Raporlar, inceleme işinin bitmesini müteakip en kısa zamanda ve beş nüsha olarak yazılıp, dört nüshasının Başkanlığa gönderilmesi ve bir nüshasının raporu düzenleyen dosyasında saklanması gerekir.

İnceleme; şayet mali bünyeyi veya bir etüdü, belirli bir alandaki mevzuatın uygulanmasını, bir ihbar veya şikayeti, ayrı bir icra organını ilgilendirdiği takdirde, her konu için ayrı bir rapor düzenlenecektir.

Bakanlıkça verilen etüdlere başka, murakıp ve yetkili murakıp yardımcılarını yürürlükte bulunan mevzuatta ıslahı düşünülen konular ile diğer mesleki konular hakkında da ihtiyaç hissedildiği takdirde rapor düzenlenir. Bu raporlar en az dört nüsha düzenlenerek üç nüshası başkanlığa gönderilir.

C) Devlet Denetleme Kurulu

Devlet Denetleme Kurulu, Milli Güvenlik Konseyi döneminde kurulan⁵⁶ ve 1982 Anayasası tarafından benimsenen ve doğrudan Cumhurbaşkanına bağlı bir araştırma, inceleme ve denetleme kuruludur⁵⁷.

İdarenin kendi içindeki denetim mekanizmasına ek olarak, Devlet başkanı tarafından harekete geçirilebilecek ek bir denetim mekanizması düşünülmüştür⁵⁸.

⁵⁶ Devlet Denetleme Kurulu Milli Güvenlik Konseyi döneminde 1.4.1981 tarih 2443 sayılı kanunla kurulmuştur.

⁵⁷ GÖZÜBÜYÜK , 71 . Böyle bir kurula neden ihtiyaç duyulduğu madde gerekçesinde "merkezi idarenin önemli bir görevi olan denetim fonksiyonunu bu güne kadar, çeşitli nedenlerle, gereğince yerine getirilemediği bir gerçektir. Siyasi etkilirin dışında kalabilecek tarafsız ve etkin bir denetim organı olarak , cumhurbaşkanlığına bağlı bir Devlet Denetleme Kurulu kurulmuştur." şeklinde ifade edilmiştir. KUZU , 87 .

⁵⁸ KUZU , 89 .

Kurulun, kuruluş ve çalışma esasları kanunla düzenlenmiştir.(Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun).

Devlet Denetleme Kurulu; dokuz üyeden meydana gelip, kurul üyeleri ve üyeler içinden başkanı, Cumhurbaşkanı tarafından, Devlet hizmetinde en az yirmi yıl başarı ile hizmet vermiş ve yüksek öğrenim yapmış kimseler arasından iki yıllığına atanır. İki yılda bir kurul üyelerinin üçte biri yenilenir.

1. Kurulun görevleri

Devlet Denetleme Kurulunun görevleri kuruluş kanununda ve Anayasanın 108.maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir. "İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanı' nın isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeyde işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Anayasanın 108.maddesi hükmüne göre; sermayesinin tamamı veya yarısından fazlası Devlete ait olan kamu bankaları hakkında Cumhurbaşkanı tarafından, gerekli görüldüğü taktirde her zaman Devlet Denetleme Kurulu vasıtasıyla her türlü araştırma ve inceleme yapılabilecek, doğrudan denetlenebilecektir.

2. Kurulun çalışma metodu

Kurul; çalışmalarını Bakanlar Kurulunun faaliyet alanı olan yürütme alanında yapacaktır. Fakat Cumhurbaşkanına bağlı ve onun emirleri doğrultusunda hareket edecek, başka bir deyişle Cumhurbaşkanı açıkça görevlendirmedikçe kendiliğinden hareket edemeyecek ve belirtilen kamu bankaları hakkında araştırma, inceleme ve denetlemeler yapamayacaktır. Bu araştırma ve incelemeyi yapan komisyon veya üyeler, araştırma ve inceleme ile ilgili olarak gerekli olan bütün bilgi ve belgeleri ilgili kamu bankası, gerekli makam ve kişilerden isteyebilecektir, bu makam ve kişiler istenilen

bilgi ve belgeleri komisyona vermek yükümlülüğü altındadırlar. Kurul tarafından görevlendirilmiş komisyon veya üyeler, inceleme ve araştırmaları sonucunda hazırlanmış oldukları raporları kurula sunarlar, müzakere edilen bu raporlar, üye sayısının ekseriyeti ile toplanan ve toplantıya katılanlarında ekseriyeti ile karara bağlanan, kurul tarafından kendi görüşlerini de rapora ekleyerek Cumhurbaşkanına sunulur. Cumhurbaşkanı da bu raporları gereği yapılmak üzere Başbakanlığa gönderecektir.

3. Kurul kararlarının niteliği

Kurul tarafından hazırlanıp karara bağlanan raporlar, yalnız Cumhurbaşkanına sunulur. Çünkü kurul kararları gizlidir. Cumhurbaşkanı kendisine sunulan bu raporları genel sekreteri aracılığıyla, ya Başbakanlığa veya ilgili kuruluşlara gönderilmesine, veya dosyasında saklamak üzere talimat verir.

Başbakanlığa bildirilen raporlar, bildirildikten sonra hukuki sonuç nedir? Başbakanlığın olumlu yada olumsuz cevap vermesi hangi sonuçları doğuracaktır? soruları ile ilgili açıklık yoktur⁵⁹.

Kurulun hazırladığı rapor; kamu kuruluşlarını bağlayıcı bir etkiye sahip olmadığı gibi, faaliyetleride disiplin ve ceza kovuşturması niteliğinde değildir, Ancak bu raporlar; ilgili denetlenen banka açısından bir ön rapor niteliğindedir⁶⁰.

D) Sermaye Piyasası Kurulunun Denetimi

1. Sermaye piyasası kavramı ve Türkiye 'de sermaye piyasası

Sermaye piyasası, milli tasarrufun yatırımlara aktarılmasını amaçlayan piyasa⁶¹, teşkilatlanmış kuruluşlar ile bazı özellikleri taşıyan belgeler aracılığı ile ödünç verilebilir orta ve uzun vadeli fonların arz ve talebinin

⁵⁹ DAL, 271.

⁶⁰ GÖZÜBÜYÜK, 72.

⁶¹ KOCAİMAMOĞLU 596.

karşılandığı piyasa⁶², uzun vadeli yatırım ve katılma kredilerine aracılık eden piyasa şeklinde birbirini tamamlayan genel ve özel tanımlar verilerek sermaye piyasası kavramı açıklanmaya çalışılmıştır.

Sermaye piyasası kavramı hakkında en geniş anlamı ile bir tanım vermek gerekirse işletmelerin uzun vadeli veya devamlı fon ihtiyaçlarının karşılanması ve bu ihtiyaçların karşılanması amacı ile aracılığı sağlayan özel niteliği haiz belgelerle arz ve taleplerin karşılaştığı vebunların karşılaşmasını sağlayan kurumları içeren piyasa⁶³, olarak tanımlanabilecektir .

Türkiye 'de bir sermaye piyasasının kurulmasına ilişkin çalışmalar çok eskilere dayanmayacak kadar çok yakın sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Fakat sermaye piyasasını düzenleyen bir kanunun kabulü ise tartışma ve kanunlaşma süreci bakımından uzun sürmüş yasama organındaki gecikmeler ve ertelenmeler dolayısı ile, ülkemiz açısından çok geç sayılabilecek bir tarihte gerçekleşmiştir.

Sermaye piyasası kavramına ilişkin öneriler ilk defa, birinci beş yıllık kalkınma planı içinde yer almış ve 1962 yılında Amerika 'dan gelen bir gurup uzman tarafından düzenlenen bir dizi seminer' le türk kamuoyuna tanıtılmıştır. Bundan sonra Türkiye Odalar Birliği tarafından uzmanlar gurubuna sermaye piyasası etüdü hazırlattırılmış ve çeşitli tasarı ve seminerler' le sermaye piyasası tartışılmış ve çerçevesi bilimsel olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Sermaye piyasası kanun tasarıları hazırlanmış ilki 1962 yılında meclise sunulmuş fakat tasarı görüşülmeden yasama yılının sona ermesi ile kadük olmuştur. 1970 yılında ise birinci tasarının dar çerçevesi biraz değiştirilerek genişletilmiş ve ikinci tasarı olarak meclise sunulmuştur, meclis geçici komisyonunda büyük ölçüde değiştirilerek incelendi fakat birincisi gibi görüşülmeden kadük oldu.

1981 yılında Milli Güvenlik Konseyinde ikinci tasarı tekrar ele alındı pek az değiştirilerek 28.7.1981 tarihinde 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu başlığı altında 30.7.1981 tarihli Resmi Gazete' de yayınlanarak 1 Şubat 1982 yılında yürürlüğe girmiştir⁶⁴.

⁶² GÜNAL (Sermaye Piyasası Hukuku) 1, TUNCER (Sermaye Piyasası Hukuku) 10 .

⁶³ KEPEKÇİ 10 .

⁶⁴ TUNCER (Sermaye Piyasası Hukuku) 18 ve 19 .

2. Sermaye Piyasası Kurulu

Sermaye Piyasası Kurulu, Sermaye Piyasası Kanunu ile verilen görevleri yapmak üzere kurulmuş tüzel kişiliği haiz bir kuruluştur. Kurulun amacı, teşkilat, görev ve çalışma esasları yönetmeliğinde⁶⁵ çok açık ve net bir şekilde ortaya konmuş, ayrıca Ser.P.K.' nun 1. maddesinde ifade edilen kanunun konu ve amaçını da geniş bir şekilde açıklayarak şu şekilde ifade etmiştir. "Sermaye Piyasası Kurulu; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılığı içinde çalışmasını menkul kıymetler ve sermaye piyasası ile ilgili kuruluşlar hakkında kamunun aydınlatılmasını tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasını ortaklıklarda mülkiyetin yaygınlaşmasına uygun bir ortamın hazırlanmasını sağlayıcı düzenleme, denetleme, inceleme ve araştırma ve açıklamalar yaparak başta sanayi kuruluşlarının hisse senetleri olmak üzere tasarruflarını menkul kıymetlere yatırmalarını özendirmek, sermaye piyasasındaki sağlıksız gelişimi eğilimlerini önlemek, tasarruf sahipleri ve sermaye piyasaları ile ilgili kuruluşları yurt ekonomisinin yararına yönlendirmek sureti ile halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını gerçekleştirmek amaçları ile kurulmuştur."

Dış denetim ve gözetim kurulu olan S.P.K' nın görev ve yetkiye ilişkin kurulun oluşturulmasında, halkın sermaye piyasasında aldatılmasını önlemek ve kamuyu aydınlatma ilkesini en etkili şekilde uygulayarak, halkı bilinçlendirerek haklarını kullanabilme imkanını vermek amacıyla A.B.D' de faaliyet gösteren menkul kıymetler ve borsa komisyonu diye tercüme edebileceğimiz **Securities and Exchange Commission (S.E.C)** modeli örnek alınmıştır⁶⁶.

Kurulun hukuki niteliği, üst kurulu, başkan ve üyelere ilişkin şartlar S.P.K 17-21 maddeleri arasında aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir .

Sermaye Piyasası Kurulu, görev ve yetkilerini kullanmasındaki bağımsızlığı saklı olan bağımsız bir kamu tüzel kişisidir (S.P.K md.17/I, - S.P.Kyt.md.8/I) .

Kurul, biri başkan, biri başkan vekili olmak üzere yedi üyeden oluşur (S.P.K.md17/II). Kurul üyeleri Maliye Bakanlığınca gösterilecek altı aday arasından üçü; Adalet Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, T.C Merkez Bankası ve Türkiye Bankalar Birliği tarafından gösterilecek ikişer adaydan birer kişi

⁶⁵ R.G. 26.4.1982 / 17734 .

⁶⁶ TEKİNALP (Sermaye Piyasası Hukuku) 142 , TUNCER (Sermaye Piyasası Hukuku) 79 .

Bakanlar Kurulu tarafından seçilir. Bakanlar Kurulu Maliye Bakanlığı adayları arasından seçilenlerden birisini başkan, birisini de başkan vekili olarak görevlendirir. Bakanlıklar ve Merkez Bankası arasından gösterilen adayların en az yarısının kendi bünyelerinden olması şarttır. Başkan, başkan vekili ve üyelerin atamaları kararname ile olur.

Kurul başkanı ve üyeliklerine atanacakların yüksek öğrenim görmüş ve finans, iktisat, maliye, hukuk, bankacılık, işletmecilik ve mühendislik dallarından birinde veya birkaçında tecrübe sahibi olmaları 657 sayılı kanunun ilgili maddelerinde aranan şartları taşımaları zorunludur. Kurul başkanı, başkan vekili ve üyelerinin görev süresi üç yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Kurul başkan ve üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanlık Divanı huzurunda görevlerinin devamı süresince kurulun işlerini tam bir dikkat ve dürüstlük içinde yürüteceklerine ve kanun hükümlerine aykırı hareket etmeyeceklerine dair yemin ederler ve yemin etmedikçe göreve başlayamazlar.

Kurulun ilgili olduğu bakanlık Maliye Bakanlığıdır. buradaki "ilgili" ifadesi S.P.K. 'nın Maliye Bakanlığına bağılı olmadığı, bağımsız olduğu ifade edilmek istenmiştir⁶⁷. Kurulun bu bağımsızlığı Maliye Bakanlığının Kurul' a görev ve yetkilerine ilişkin müdahalede bulunamayacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Bunu S.P.K.md17/II "Kurulun yetkilerini kendi sorumluluğı alanını da bağımsız olarak kullanır" ifadesinden anlıyoruz. Fakat Maliye Bakanlığı kanunun "ilgili" ifadesinden kaynaklanan kurulun yıllık hesapları ile her türlü işlemlerini denetlemeye ve gerekli gördüğü tedbirleri almaya yetkilidir. Maliye Bakanlığının aldığı bu tedbirler, fikrimce yukarıda' da ifade ettiğimiz gibi kurulun görev ve yetkilerini kısıtlamaya yönelik olamaz.

3.Kurulun görev ve yetkileri

a) Genel olarak

Sermaye Piyasası Kurulu' nun görev ve yetkileri Sermaye Piyasası Kanunu' nun çeşitli hükümlerinde yer almasına karşın 22. madde' de görev ve yetkiler başlığı altında ayrıca gösterilmiştir. şöyleki,

⁶⁷ TEKİNALP (Sermaye Piyasası Hukuku) 144 .

a- Sermaye piyasası araçlarının ihracını, halka arz ve satışının şartlarını düzenlemek ve denetlemek ,

b - İhraç veya halka arz olunacak sermaye piyasası araçlarını kurul kaydına almak ve kamu yararının gerektirdiği hallerde sermaye piyasası araçlarının halka arz ve satışını geçici olarak durdurmak ,

c - İhraççıların alacaklarına ve duran varlıklarına dayalı olarak çıkaracakları varlığa dayalı menkul kıymetlerin şartlarını, ihraç ve halka arz esaslarını ve tabi olacakları sair hususları düzenlemek, gerektiğinde münhasıran varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ile iştigal eden genel finans ortaklıkları ile risk sermayesi yatırım fonları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları, risk sermayesi yönetim şirketlerini denetlemek ,

d - 1.6.1989 tarih ve 3568 sayılı kanuna göredenetlemeye yetkili olanların sermaye piyasasında bağımsız denetleme faaliyetlerinde bulunmak üzere oluşturacakları kuruluşlara ilişkin kuruluş şartlarını ve çalışma esaslarını bu şartlara uyan sermaye piyasasında bağımsız denetlemeye yetkili kuruluşları listeler halinde ilan etmek ,

e - Kamunun zamanında yeterli ve doğru olarak aydınlatılmasını sağlamak amacıyla , genel ve özel nitelikte kararlar almak, ve hertürlü mali tablo ve raporlar ile bunların bağımsız denetimlerinin, sermaye piyasası araçlarının halka arzında yayımlanacak izahname ve sirkülerin ve araçların değerini etkileyebilecek önemli bilgilerin kapsamını standartlarını ve ilan esaslarını tespit ve konularda tebliğler yayınlamak ,

f - Bu kanuna tabi ihraççıların, 50 . maddenin (a) bendi hükümleri çerçevesinde bankaların sermaye piyasası kurumlarının ve borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasaların faaliyetlerinin bu kanuna, kurul yönetmelik, tebliğ ve kararlarına ve sermaye piyasaları ile ilgili diğer mevzuata uygunluğunu gerekli her türlü bilgi ve belgeyi isteyerek izlemek ve denetlemek,

g - Sermaye piyasasını ilgilendiren her türlü yayın, duyuru ve reklamları izlemek, yanıltıcı ilan ve reklamları yasaklamak,

h - Bu kanun hükümleri gereğince kendisine tevdi edilen mali tablo ve raporları ile diğer belgeleri incelemek, gerekli gördüğü hususlar hakkında ihraççı ve kurum denetçilerinden veya bağımsız denetçilerden ayrıca rapor istemek, elde ettiği sonuçları değerlendirerek kanunda belirtilen gerekli tedbirleri almak,

i - Halka açık anonim ortaklıkların genel kurullarında genel hükümler çerçevesinde vekaleten oy kullanılmasına ilişkin esasları belirlemek ,

j - Finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mal ve kıymetli madenlere dayalı vadeli işlem sözleşmesi ile münhasıran bu sözleşmelerin işlem göreceği borsalarda çalışacak kurumların kuruluş, faaliyet, ilke ve esasları ile yükümlülüklerini düzenlemek, izlemek ve denetlemek,

k - Menkul kıymetlerin geri alma veya satma taahhüdü ile alım ve satımını, ilgili sözleşmeleri ve bu sözleşmelere ilişkin piyasa işlem kurallarını düzenlemek ve bu işlemlerle ilgili faaliyet ilke ve esaslarını belirlemek,

l - Menkul kıymet ödünç alma ve verme işlemleri ile açığa satış işlemlerine ilişkin ilke ve esasları belirlemek ve Hazine Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankasının görüşü alınmak sureti ile kredili menkul kıymet işlemleri ile ilgili düzenlemeler yapmak,

m - Dışarıda yerlesik kişilerin Türkiye 'de sermaye piyasası araçlarının ihraç ve halka arzı konusunda ilgili mevzuat çerçevesinde gereken düzenlemeleri yapmak,

n - Sermaye piyasası araçlarının takası, saklanması veya kaydi değer haline getirilmesi ve derecelendirilmesini düzenlemek ve denetlemek,

o - Sermaye piyasasının gelişmesini teminen yeni sermaye piyasası kurumlarına ilişkin kuruluş, faaliyet, tasfiye ve sona erme esaslarını belirlemek ve bunları denetlemek,

p - İlgili bakanca istenecek incelemeleri yapmak, çalışmalarını hakkında ilgili bakana rapor vermek; sermaye piyasası ile ilgili mevzuat değişiklikleri hakkında önerilerde bulunmak.

b) Bankaların denetimine ilişkin görev ve yetkileri

Bankalar, kuruluşları, çalışmaları ve denetimleri bakımından Bankalar Kanunu hükümlerine tabidirler. Ancak bankaların sermaye piyasasında faaliyet' te bulunmaları ve sermaye piyasasına ilişkin özel bir düzenleme olan Sermaye Piyasası Kanunu' nun varlığı ve bu kanun kapsamında sermaye piyasasında faaliyet gösteren anonim ortaklıkların bu kanuna tabi olmaları gerektiği ve bankalarında bu çerçevede değerlendirilip değerlendirilemeyeceği düşünceleri doktrinde' de tartışılmış ve tabi olma konusunda olumlu yada olumsuz değişik fikirler ortaya atılmış ve savunulmuştur.

REİSOĞLU, bankaların kuruluş ve faaliyetlerinin venedetiminin bankaların özelliklerinden dolayı Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlık ve Bakanlar Kurulunun gözetim ve denetimine tabi olduklarından Ser.P.K. kapsamı dışında kaldığını, Bankalar Kanunu 'na tabi olduğunu savunmaktadır⁶⁸

POROY, bu konuda Ser.P.K.50 maddesindeki ifadedden dolayı bankaların menkul kıymet halka arzetmelerinde' de Sermaye Piyasası Kanunu' na tabi olabileceğini ifade etmektedir⁶⁹.

AYTAÇ, ise bu konuda Ser.P.K.md.50.a hükmünün lafzını ve getiriliş amacını dikkate alarak bankaların sınırlı şekilde Ser.P.K. kapsamına dahil etmek gerekir diyor. Fakat öte yandan Ser.P.K. 'da halka arzın ortaklıkların kapsama alınması ve izne tabi tutulması gerekçeleri incelendiğinde bankaların kapsama dahil edilmesi güç savunulabilecektir ifadesini' de ekliyor. AYTAÇ, burada sermaye piyasasında yardımcı kuruluş faaliyetinde bulunmayan bir bankanın ortak sayısı 100' den fazla olduğu veya menkul kıymet halka arzettiği gerekçesi ile Ser.P.K. kapsamına alınmayacaktır⁷⁰, diyerek sadece sermaye piyasasında yardımcı ve aracı faaliyetlerde' de bulunan bankaların sınırlı şekilde Ser.P.K. kapsamına dahil olduğunu ifade ediyor.

TEKİNALP ise bu konuda bankaların menkul kıymetlerin halka arz ve satışında ve ortak sayısına bağlı olarak Ser.P.K. kapsamına dahil edilmesi gerektiğini, dahil edilmediği takdirde bazı olumsuz sonuçlara neden olabileceğini bu sonuçları ise kanunun amaçlamadığını, bankalar denetim dışı bırakıldığında bazı menkul kıymetlerin halka arz ve satışının denetim dışı bırakılacağı gerekçesi ile bankaların bütünüyle Ser.P.K.' na tabi olduklarını belirtmiştir⁷¹.

Ser.P.K.' nun 22. maddesinin (f) fıkrası, bankaların denetimine ilişkin yasal çerçeveyi belirlemiştir. Anılan maddeye göre "Bu kanuna tabi ihraççıların 50. maddenin (a) bendi hükümleri çerçevesinde bankaların faaliyetlerinin bu kanuna, kurul yönetmelik, tebliğ ve kararlarına ve sermaye piyasaları ile diğer mevzuata uygunluğunu gerekli her türlü bilgi ve belgeyi isteyerek, izlemek ve denetlemek" kurulun görevi ve yetkisi dahilindedir diyerek, 50. maddenin (a) hükümleri çerçevesinde denetim ve gözetim yapılacağını ifade etmiştir. 50 maddenin (a) bendinde ise "Kendi menkul

⁶⁸ REİSOĞLU (Ser.P.K. Açısından Bankalar) 8 .

⁶⁹ POROY (Sermaye Piyasası ...) 13 .

⁷⁰ AYTAÇ 23 vd.

⁷¹ TEKİNALP (Sermaye Piyasası Hukuku) 10 vd.

kıymetlerini halka arzeden bankalar ile (V) bölümde öngörülen faaliyetlerde bulunan bankalar, bunlarla sınırlı olarak bu kanunun hükümlerine tabi olurlar. Ancak kanun hükümleri ortak sayısı bakımından bankalar hakkında uygulanmaz" diyerek ifade etmiştir.

Buna göre fikrimizce yukarıda belirttiğimiz 22. madde (f) ve 50. madde (a) ve (V) bölüm hükümleri beraber değerlendirildiğinde bankalar, sermaye piyasasında yapmış oldukları aracılık faaliyetleri⁷², yatırım danışmanlığı, portföy işletmeciliği ve yöneticiliği gibi her türlü sermaye piyasası faaliyetinden dolayı bu faaliyetlerle ilgili olarak S.P.K. denetimine sınırlı bir şekilde tabidir.

c) S.P.K 'nun bankaları denetimi ve gözetimi

aa) Kurul denetçileri tarafından yapılan denetim ve gözetim

Bankaların sermaye piyasasında yapmış oldukları faaliyetlerden dolayı Sermaye Piyasası Kanunu' ndan doğan işlem ve hesapları kurulca görevlendirilecek kurul uzmanları tarafından denetlenir (Ser.P.K.md.45). Bu denetim, kurulun çalışma esaslarını düzenleyen yönetmelik⁷³ çerçevesinde yapılacaktır.

Denetimle görevlendirilen kurul uzman denetçileri, Ser.P.K. ve diğer mevzuatın sermaye piyasası ile ilgili hükümlerinin uygulanmasını ve her türlü sermaye piyasası işlemlerini denetlemeye ve görevleri ile ilgili gerekli görecekları bilgi ve belgeleri istemeye, gerekli tutacakları düzenlemeye, bunların işlem ve hesaplarının, kanuna, işletme amaç ve ilkelerine uygunluğunu ve denetlenen ortaklık kuruluş, kişi ve kurumlarla ilişkili diğer gerçek ve tüzel kişilerin işlem ve hesaplarını' da kanunun uygulanması ile sınırlı olarak incelemeye yetkilidirler (Ser.P.K.md.45/II).

Banka yetkilileri kurul denetçileri tarafından istenecek hertürlü bilgiyi işlem ve belgelerin örneklerini vermek ve durumu tespit eden tutanakları imzalamakla yükümlüdürler (Ser.P.K.md.45/III).

⁷² Bankaların yapmış olduğu aracılık faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan açıklamalar için bkz. MANAVGAT 24 vd. TUNCER (Sermaye Piyasası Hukuku) 102 vd.

⁷³ Sermaye Piyasası Kurulu Teşkilat Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliği, R.G. 24.6.1982 / 1774.

S.P.K denetçileri tarafından yapılan inceleme ve denetlemeler sonucunda; mevzuata aykırılığın delilleri ile tespit edildiği durumlarda mevzuat raporu, alacakları özkaynakları, taahhütleri borçları, kar ve zarar dengesi arasındaki ilgi ve dengelerin ve diğer tüm unsurların tespit ve tahlil edildiği durumlarda mali analiz raporu, ihbar ve şikayetler sonucunda bunlar üzerinde yapılan araştırma sonuçlarında ihbar ve şikayet raporları adı altında üç tür rapor düzenleyeceklerdir.

Raporlar düzenlenirken ilgili yönetmelik ve incelemenin niteliği ve konunun özelliklerine ve raporun türüne göre hazırlanmaları gerekir. Rapor dili düzenli cümleler kullanılarak sade ve memuriyet vekarına uygun bir ifade ile ve adları raporda geçen kişi ve kuruluşları rencide edebilecek sıfat ve sözler kullanılmaksızın yazılmasına, hiç bir kuşkuya yer vermeyecek biçimde açık ve anlaşılır olmasına, ve teferruattan kaçınılarak düzenlenmesine özen gösterilmesi gerekir.

bb) Bağımsız denetçiler vasıtası ile yapılan denetim ve gözetim

Sermaye Piyasası Kurul; kamunun aydınlatılmasını sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla bağımsız denetlemeye tabi olacak ortaklıklar ve yardımcı kuruluşlar (Bankalar) tarafından düzenlenen mali tablo ve raporların S.P.K tarafından Ser.P.K çerçevesinde tespit edilecek esas ve standartlar dahilinde bağımsız denetleme kuruluşları tarafından denetlenmelerini öngörmüş ve bu amaçla Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik' i çıkararak düzenleme yoluna gitmiştir⁷⁴.

Bağımsız denetlemenin kapsamı; bankaların sermaye piyasasında gösterdiği aracılık faaliyetlerine ilişkin olarak düzenlenen hesap ve işlemlerin, bağımsız denetleme kuruluşları tarafından görevlendirilecek yetkili denetleme elemanları tarafından bu kuruluşlar adına denetleme ilke ve esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak düzenlenmiş mali tabloların 2499 sayılı Ser.P.K çerçevesinde gerçeği yansıtır yansıtmadığının tespit edilmesi ve buna ilişkin raporların düzenlenmesini içermektedir.

⁷⁴ R.G. 13.12.1987 / 19663 , Bundan sonraki açıklamalar bu yönetmeliğin ilgili maddeleri doğrultusunda açıklanmıştır.

Bağımsız denetleme, mevzuat ve genel kabul görmüş muhasebe ilke ve esaslarına uygun olarak defter, kayıt ve belgeler üzerinde yapılır. Bunun yanı sıra banka ile işlemde bulunan gerçek ve tüzel kişiler şayet işbirliğine razı olurlarsa o zaman denetleme bu gerçek ve tüzel kişilerle hesap mutabakatı sağlanarak yürütülür.

Bağımsız denetçilerin yapmış olduğu bu denetimdenetlenen bankanın vergi kanunları yönünden denetlendiği anlamını taşımaz. Başka bir deyişle bağımsız denetçiler vergi denetimi yapamayacaklardır. Ayrıca görevli bağımsız denetleme kuruluşları bu kuruluşların ortakları yönetici ve deneticileri; denetim yetkilerine dayanarak, herhangi bir yerde veya herhangi bir şekilde vergi kanunları çerçevesinde denetleme yetkisine sahip oldukları izlenimini verecek şekilde duyuru ve faaliyette 'de bulunamayacaklardır.

Görevlendirilmiş bağımsız denetçiler;

- Ortaklık veya yardımcı kuruluşların genel kurul toplantılarına katılmak ve bu toplantılarda istenildiği takdirde denetleme faaliyetini ve sonuçlarını ilgilendiren konularda açıklamalarda bulunmaya,

- Denetleme sözleşmesinin feshi durumunda, feshi izleyen ilk genel kurula katılarak gerekli görüldüğü takdirde, konu ile ilgili açıklamalar yapmaya,

- Denetlemeyi ilgilendiren tüm bilgileri ortaklık yöneticilerinden, iç denetçilerden ve diğer ilgililerden istemeye,

- Ortaklığın denetleme konularıyla ilgili tüm defter, kayıt ve belgeleri gizli olsalar dahi incelemeye,

yetkili kılınmışlardır.

Bağımsız denetleme raporları; bağımsız denetleme sonucunda mali tablo ve raporlara ilişkin olarak "olumlu", "olumsuz" veya "şartlı" denetleme raporu adı altında düzenlenir.

Olumlu rapor; bankanın mali durum ve faaliyet sonuçlarının 2499 sayılı Ser.P.K çerçevesinde gerçeği yansıttığının tasdiki anlamını ifade eder.

Olumsuz rapor; olumlu raporun taşıdığı anlamın aksını yani bankanın mali durum ve faaliyet sonuçlarının 2499 sayılı Ser.P.K.' na uygun olarak gerçeği yansıtmadığını ifade eder.

Şartlı rapor; mali tabloların kanuna uygun olduğunu, mali tabloların güvenirliliğini bozmayacak aksaklıkları taşıdığı anlamındadır.

Konuya ilişkin mevzuat çerçevesinde yetkili bağımsız denetçiler tarafından denetlenmiş mali tablo ve raporlar S.P.K 'nın yetkili elemanları tarafından bağımsız dış denetleme kapsamı ölçüsünde incelenmiş belgeler olarak kabul edilir. Fakat S.P.K' nın uzmanları tarafından yapacağı denetleme ve inceleme yetkileri saklıdır. Bu yetkili bağımsız denetçiler tarafından yapılan denetlemeler sonucunda düzenlenen denetim raporlarının etkisi S.P.K uzmanlarının denetimi için bağlayıcı olmadığı anlamında vermektedir.

d) Denetim sonucunda alınacak tedbirler

Sermaye Piyasası Kurulu yaptığı izleme, inceleme ve denetlemeler sonucunda;

- Kurula kayıt yükümlülüğü yerine getirilmeksizin yapılmış ihraç, halka arz ve satış işlemleri ile izinsiz sermaye piyasası faaliyetlerinin durdurulması için gerekli her türlü tedbiri almaya, kayıt yükümlülüğüne uyulmaksızın yapılan halka arz ve satış sonucu satılan kısmın karşılığı ve satışı yapılacak senetler için, Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu (H.U.M.K.) 103 maddesi uyarınca her türlü teminattan muaf olarak ihtiyatı tedbir istemeye, her türlü hukuki ve cezai sorumluluk saklı kalmak kaydı ile, izinsiz sermaye piyasası faaliyet ve işlemlerinin doğurduğu sonuçların iptali için tespit tarihlerinden itibaren üç ay, vuku tarihlerinden itibaren bir yıl içinde dava açmaya,

- 12. maddedeki esaslar çerçevesinde alınan yönetim kurulu kararları aleyhine, bu kararların ilanından itibaren 30 gün içinde ortaklık merkezinin bulunduğu yer Ticaret Mahkemesinde iptal davası açmaya ve bu kararların icrasının geri bırakılmasını istemeye.

- Kanuna, esas sözleşme hükümlerine veya işletme maksat ve mevzuuna aykırı görülen durum ve işlemler ile sermayenin azalması veya kaybı halinde, Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydı ile anonim ortaklıklardan, tedbir almasını ve öngörülen işlemleri yapmasını istemeye ve gerektiğinde bu halleri ilgili mercilere intikal ettirmeye,

- 15 maddenin son fıkrasında belirtilen işlemlerde buldukları tespit edilen anonim ortaklıklardan, denetleme sonuçlarının kurul tarafından belirlenecek şekil ve esaslar dahilinde ortaklara duyurulmasını istemeye,

- Mevzuat uyarınca açıklanması gerekirken açıklanmamış bilgileri ve mevzuata aykırılıkları, masrafi ilgili anonim ortaklık, kişi, kuruluş veya

sermaye piyasası kurumlarından tahsil edilmek üzere kamu oyuna duyurmaya,

- Kurulca denetleme ile görevlendirilenler tarafından istenecek defter, evrak, dosya, kayıt ve diğer belgelerin ibraz veya teslim edilmemesi halinde, gerektiğinde mahkemeye baş vurarak, bunların ibraz veya tesliminin sağlanmasını talep etmeye,

- Sermaye piyasası kurumlarının mevzuat, esas sözleşme ve iç tüzük hükümlerine aykırı faaliyetlerinin tespit edilmesi halinde, ilgililerden, aykırılıkların giderilmesini ve kanuna, işletme amaç ve ilkelerine uygunluğun sağlanmasını istemeye, aykırılıkların giderilmemesi veya giderilemeyecek aykırılıkların tespit edilmesi durumunda, gerekli her türlü tedbiri almaya ve kurumların yetkilerini kaldırmaya,

- Sermaye Piyasası kurumlarının mali yapılarının ciddi surette zayıflamakta olduğunun yapılan denetimler sonucunda tespiti halinde, verilecek uygun bir süre içinde, mali durumlarının güçlendirilmesini istemeye, verilen süre içinde, bu kurumlar tarafından gerekli tedbirlerin alınmadığı veya mali durumlarının taahhüdlerini karşılamayacak kadar zayıflamış olduğu tespit edildiği takdirde, kurumların yetkilerini kaldırmaya bu tedbirlerden netice alınmadığı takdirde tasfiyelerini ve gerektiğinde iflaslarını istemeye, yetkilidir. Kanaatimce, bankalar; sermaye piyasasında yapmış oldukları aracılık faaliyetlerini Sermaye Piyasası Kanununa tabi aracı kurum niteliğindeki bağlı ortaklıkları aracılığı ile yapıyorlarsa, bunların mali durumlarının düzelmeyecek biçimde zayıflaması durumunda iflaslarını istemeye S.P.K yetkili olabilir. Yoksa Bankaların bizzat kendilerinin yapmış olduğu aracılık faaliyetlerinden dolayı bahsedilen duruma düştüğünün tespit edilmesi halinde S.P.K iflasını isteyemeyecektir.

e) Cezai sorumluluk

Cezai sorumluluk Ser.P.K.47 maddede aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Diğer kanunlara göre daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde:

A -Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış bilgileri kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacıyla kullanarak sermaye piyasasında işlem yapanlar arasındaki fırsat eşitliğini bozacak şekilde mameleki yarar sağlamak veya bir zararı bertaraf etmek içerden öğrenenlerin ticaretidir. .Bu fiili işleyen Ser. P.K.' nun 11. maddesinde ifade edilen ihraççılarla, sermaye piyasası kurumlarının veya

bunlara bağılı veya bunlara hakim işletmelerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri, yöneticileri, denetçileri, diğere personeli ve bunların dışında meslekleri veya görevlerini ifa etmeleri sırasında bilgi sahibi olabilecek durumunda olanlarla bunlarla temasları nedeni ile doğrudan veya dolaylı olarak bilgi sahibi olabilecek durumundaki kişiler,

-Yapay olarak sermaye piyasası araçlarının, arz ve talebini etkilemek, aktif bir piyasanın varlığı izlenimini uyandırmak, fiyatlarını aynı seviyede tutmak, arttırmak veya azaltmak amacıyla alım ve satımını yapan gerçek kişilerle tüzel kişilerin yetkilileri ve bunlarla birlikte hareket edenler,

-Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi veren haber yayan, yorum yapan yada açıklamakla yükümlü oldukları bilgileri açıklamayan gerçek kişilerle tüzel kişilerin yetkilileri ve bunlarla birlikte hareket edenler,

-Ser.P.K. 'nun 4. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarına aykırı hareket edenler' le sermaye piyasasında izinsiz olarak faaliyette bulunan veya yetki belgeleri iptal olunduğı veya faaliyetleri geçici olarak durdurulduğı halde faaliyetlerine devam eden gerçek kişilerle, tüzel kişilerin yetkilileri,

Fiilin mahiyet ve önemine göre birlikte veya ayrı ayrı hükmolunmak üzere 1 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 500 milyon liradan 1 milyar liraya kadar ağır para cezası ile,

B -Ser.P.K' na göre kurul veya kurul tarafından görevlendirilenlerce istenecek bilgileri vermeyen veya eksik veya gerçeğe aykırı olarak verenlerle, defter ve belgeleri bu görevlilere ibraz etmeyen, saklayan, yok eden veya bunların görevlerini yapmalarını engelleyenler,

- Gerçeğe aykırı bağımsız denetleme raporu düzenleyenler ve bu raporun düzenlenmesini sağlayanlar,

- Sermaye piyasasında izinsiz olarak faaliyette bulunduğı, yetki belgeleri iptal olunduğı veya faaliyetleri geçici olarak durdurulduğı halde ticaret ünvanlarında, ilan veya reklamlarında sermaye piyasasında faaliyette buldukları itibaini yaratacak kelime veya ibare kullandıkları takdirde, ilgili gerçek kişilerle tüzel kişilerin yetkilileri,

- 6. maddenin ikinci fıkrası, 7, 9, 10, 11, 12. maddeleri, 13. maddenin beşinci fıkrası, 14. maddenin üçüncü fıkrası, 15, 16, 16/A maddeleri, 25 . maddenin (a) bendi, 28. maddenin (b) bendi, 34. madde, 38. madde, 45. maddenin üçüncü fıkrasına aykırı hareket edenler,

- Bu kanunda yazılı yetkilere dayanılarak kurul tarafından çıkarılacak yönetmelik ve tebliğlerle, düzenlenen standart ve formlara, alınan genel ve özel nitelikteki kararlara aykırı hareket edenler,

100 milyon liradan 500 milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.. Verilecek ağır para cezaları üst sınırla bağlı olmaksızın suçun işlenmesi sureti ile temin edilen menfaatin üç katından az olamaz bu maddede öngörülen cezaların verilmesini gerektiren fiillerin tekrarı halinde, verilen cezalar yarı oranında artırılarak hükmolunur. Cezaların arttırılabilmesi için daha önce verilen cezanın infazı şartı aranmaz.

E) Bakanlar Kurulunun Denetimi

Türkiye'de bankacılığın denetimi ve düzenlenmesinde Bakanlar Kurulu olrukça geniş yetkilere sahiptir⁷⁵. Bu yetkiler 512 ve 538 sayılı K. H. K. ile bazı değişikliklere uğramıştır.

Bankanın kuruluşuna izin verme, faaliyete geçebilmesi için bankacılık işlemlerine ve mevduat kabulüne izin verme, Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabulü izinlerinin iptali yetkisi, kredilerin ve' de mevduatın durumu ve bunlara ilişkin esaslar vb. gibi, bankalar kuruluşta izin, faaliyet ve sona ermelerine kadar geçen evrelerde tam anlamı ile düzenleyici yetkiye sahip karar organıdır.

1.Kuruluş ve Faaliyete geçme aşamalarında denetim ve gözetim

Bankaların kurulması konusunda ülkeler değişik kuruluş sistemleri benimsemişlerdir.

Normatif sistem; kuruluşla ilişkin şartlar kanunda ayrı ayrı ifade edilmiştir. Normatif sistemde kuruluşun gerçekleşmesi için kuruluşla ilişkin belirtilen kanuni şartların yerine getirilmesi zorunlu olup, devlet' ten izin almaya gerek olmadan, kanuni şartları yerine getirerek tescil yapılır ve tüzel kişilik kazanılır.

⁷⁵ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 288 .

İzin sistemi ise; kuruluşun gerçekleşebilmesi için belirlenmiş yetkili makamdan izin alınması gerekmektedir. Kuruluş ancak verilen izinle gerçekleşir.

Bizde' de bankaların kurulması için, Bankalar Kanununca izin sistemi benimsenmiştir. Buna göre; bir banka anonim ortaklığının kurulabilmesi için Bakanlar Kurulu' nun izni gereklidir⁷⁶. Bakanlar Kurulu, kuruluşla ilişkin dilekçeyi, raporları ve diğer belgeleri inceler ve olumlu bir kanaate sahip olursa izin verir ve bu izin resmi gazetede yayımlanır.

Bakanlar kurulunun bu izni verip vermemesi, bu konudaki takdir yetkisinin ölçüsünün ne olduğu çok açık olmamakla beraber, Kanunun ifadesinden anlaşıldığı kadarı ile, bu konudaki yetkinin sınırsız olduğu yönündedir.

TEKİNALP; bu konuda Bakanlar Kurulu' nun izin verip vermemekte geniş takdir yetkisine sahip olduğu, hatta bu yetkinin sınırlarının bile olmadığını, bankaların kurulması nedenlerini açıklayan raporu serbestçe değerlendirebileceğini, rapor yeterli, sebepler haklı dahi olsa, yeni bir bankanın kurulmasını ekonomik açıdan gereksiz bulup istemi reddedebileceğini, başvurunun incelenmesi ve değerlendirilmesinin hukuki, siyasi, ekonomik ve sosyal bir tasarruf olduğunu, ancak red kararının idari yargı denetimine bağlı olduğunu ifade etmiştir⁷⁷.

Buna göre, Türkiye 'de türk kanunlarına göre bir bankanın kurulabilmesi veya yabancı ülkelerde, yabancı ülke mevzuatına göre kurulmuş olup' ta Türkiye' de ilk şubesini açmak isteyen bankalar, Bakanlar Kurulunu' dan izin alması gerekir. Kuruluş izni alınmadıkça bankanın kurulması ve faaliyete geçmesi mümkün olmayacaktır.

Türkiye' de sadece kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulmasına veya yabancı bankalar tarafından şube açılmasına ilişkin hususlar, faaliyet, esas ve alanlarında hesap ve kayıt düzeni ile, denetim usulleri Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir. Bu amaçla alınan Bakanlar Kurulu kararına aykırı işlemleri tespit edilen bankaların faaliyet izinleri Bakanlar Kurulu tarafından iptal edilecektir (Bnk. K. m.74).

⁷⁶ TEKİNALP (Banka Hukuku) 83 . 3182 sayılı Kanununun 8. maddesinde izin verme usulünü düzenleyen hüküm 512 sayılı K.H.K. ile yürürlükten kaldırılmadan önce, müsteşarlık kuruluş başvurularını inceledikten sonra başvuru dilekçelerini ekleri ile birlikte Sanayi ve Ticaret Bakanlığına gönderiyor ve izin istemi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından uygun görüldüğü takdirde bakanlık izin verilmesini Bakanlar Kuruluna öneride bulunuyordu.

⁷⁷ TEKİNALP (Banka Hukuku) 84 .

Fiilen bankacılık faaliyeti yapmamakla beraber sadece serbest bölgeler' de bankacılık işlemleri yapmak isteyen bankalar yada şubelere' de Bakanlar Kurulu izin verecektir (Bnk. K. m. 74 .4).

Yatırım Bankaları ve Kalkınma Bankalarının faaliyetlerine ilişkin olarak Bankalar Kanununda ve ilgili diğer kanunlarda hüküm bulunmayan hususlarda, düzenleme yapmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir (Bnk. K. m. 91).

Bankacılık işlemlerine ve mevduat kabulüne izin almış olan banka hakkında; bankacılık işlemleri yapması ve mevduat kabul etmesinde daha sonra sakınca görülmesi halinde, 'Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası' nın görüşü' de alınarak, bankanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu, Bankanın bankacılık işlemleri yapma veya mevduat kabul etme iznini,

- geçici veya sürekli olarak,
- Kısmen veya tamamen,
- Tüm teşkilatını veya gerekli görülecek şubelerini,

kapsayacak şekilde kaldırabilir(Bnk.K.md.12). Bu yola; bankanın denetlenmesi sonucunda, mali bünyesi ciddi şekilde zayıflamakta olduğunun ve mevzuata aykırı işlemler yapıldığının tespit edilmesi halinde gidilir. Sakıncaların ortadan kalktığının tespit edilmesi halinde ise, mevduat kabul ve bankacılık işlemleri yapma yetkisi Bakanlar Kurulu tarafından aynı usulle geri verilecektir.

Bankalar; herhangi bir şekilde faaliyetlerine sürekli olarak en az altı ay süre ile ara verdikleri taktirde, bunlar hakkında, bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni bakımından yukarıda ifade ettiğimiz çerçeve hükümleri uygulanacaktır⁷⁸.

2.Kredilere ve faize ilişkin denetim ve gözetim

Bakanlar Kurulu; krediler ve mevduatla ilgili ve bunların faiz oranlarını belirleyerek, bankalar üzerinde bunlarla ilgili usul ve esasları tespit ederek, dolaylı bir denetim ve gözetim sağlamış olurlar. Bunlar Bankalar Kanununda aşağıdaki şekilde fade edilmişlerdir.

⁷⁸ 512 sayılı K.H.K. ile eklenmiş olan bu fıkra 538 sayılı K.H.K. ile yeniden düzenlenmiş şeklindedir.

Bankaların verdikleri kredilerin durum ve özelliklerini göz önünde bulundurarak, doğabilecek muhtemel zararlar için karşılık ayrılmasına ve bunlara ilişkin usul ve esasları tespite Bakanlar Kurulu yetkilidir (Bnk. K. m. 32 .3).

Bakanlar Kurulu ayrıca; kredi işlemlerinde alınacak faiz oranları ile temin edilecek diğer menfaatlerin ve tahsil olunacak masrafların, nitelik ve azami sınırlarının tespitine, bunların kısmen veya tamamen serbest bırakılmasına, kredilerin kalkınma planlarının amaçlarına yönlendirilebilmesi için fon kurmaya, kaldırmaya, kaynağını kredilere tahakkuk ettirilen faizlerden veya sair suretlerle sağlamaya ve bunların yürürlük zamanlarını tespite' de yetkilidir (Bnk. K. m. 40 .1).

Bakanlar Kurulunun diğer bir yetkisi' de, mevduata verilecek faizlerin asgari ve azami oranlarının ve temin edilecek diğer menfaatlerin tespitine, mevduat faiz oranlarının kısmen veya tamamen serbest bırakılmasına, bunların yürürlük zamanlarını tespite yetkilidir. Fakat bu yetkiyi Merkez Bankasına devredebilir (Bnk. K. m. 37 .1).

Bankalar; mevduata peşin faiz veremeyecekleri gibi, ne şekilde olursa olsun mevduat sahiplerine, Bakanlar Kurulu' nun bu konuya ilişkin aldığı karar ve tedbirlere aykırı olarak, munzam menfaat sağlayamazlar, ve bu duruma aykırılık teşkil edecek işlemler yapamazlar (Bnk.K.md.37.2). Mevduat sahipleri lehine verilecek özel sigorta tazminatı bu hümmün dışındadır⁷⁹ (Bnk.K.md.37.3).

3.Bankaların yetkilerine ilişkin denetim ve gözetim

Bakanlar Kurulu; ikili ve çok taraflı uluslararası anlaşmaların gereklerini yerine getirmek amacıyla bankalara, müşterilerinin kimliklerini tespit etme yükümlülüğü getirerek bununla ilgili usul ve esasları yönetmelikle düzenlemeye yetkilidir⁸⁰ (Bnk.K.md.52.2).

Tasarruf mevduatı sigorta fonu sigorta pirimleri' nin tarifesi ile tahsili, zaman ve şekilleri, bakanlığın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilir⁸¹ (Bnk.K.md.66.1).

⁷⁹ son cümle 512 sayılı K.H.K. ile eklenmiş olup , iki fıkradır.

⁸⁰ Bu fıkra 512 sayılı K.H.K. ile eklenmiş olup 538 sayılı K.H.K. ile yeniden bu şekilde düzenlenmiştir.

⁸¹ 3291 sayılı kanunla değiştirilerek bu hali almıştır.

Sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatının tanımını yapmaya, miktarını ve buna ilişkin diğer hususları düzenlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir⁸²(Bnk.K.md. 67.2).

Bankalar Kanunu' nun 38, 39 ve 41. maddelerinde yer alan kredi katsayı veya oranları %50' yi aşmamak üzere Bakanlar Kurulu tarafından artırılabilir veya azaltılabilir.

F - Hazine Müsteşarlığı' nın Bağlı Olduğu Bakanlığın Denetimi

Hazine Müsteşarlığı' nın bağlı olduğu bakanlığın; bankaların denetimi ve gözetiminde, Bankalar Kanunun' dan kaynaklanan önemli bir konuma sahiptir. Bakanlık; bu konumdan kaynaklanan çok geniş gözetim ve denetim yetki ve görevleri ile donatılmıştır⁸³. Bu geniş gözetim ve denetim yetkisininin boyutunu Bankalar Kanunu' nun 98 maddesinde "Bu kanunun uygulanma esasları bakanlıkça çıkarılacak tebliğlerle düzenlenir" hükmü ile daha iyi ifade etmiş oluruz düşüncesindeyim.

Gözetim ve denetime ilişkin görev ve yetkiler aşağıda kısaca ifade edeceğimiz şekilde Bankalar Kanunun' da belirtilmiştir.

1-Bankaların kuruluş ve faaliyete geçme aşamasında gözetim ve denetimi

Bankaların kuruluş ve faaliyete geçme aşamasında gözetim ve denetim yetki ve görevleri, 512 ve 538 sayılı K.H.K.'lerle önemli ölçüde değiştirilerek aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hariç, sermayesinin yarısından fazlası veya gözetim ve denetimi genel ve katma bütçeli dairelere, Kamu İktisadi Teşebbüslerine veya yerel yönetimlere ait olan bankaların şube

⁸² 3291 sayılı kanunla değiştirilerek bu hali almıştır .

⁸³ Bakanlığa Bankalar Kanunu ile verilen bir kısım görev ve yetkiler 512 ve 538 sayılı K.H.K 'ler ile değiştirilmiş bazılarıda kaldırılmıştır.kaldırılan ve değiştirilen bu hükümlerle Bakanlığın özellikle Bankaların kuruluşuna ilişkin bazı yetkilerin elinden alınarak kısıtlanmasına neden oldu.Bu konuya ilişkin 512 ve 538 sayılı K.H.K. ' lerle değiştirilmeden önceki durum ile karşılaştırınız.

açabilmesi için Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlıktan izin alması ve bu suretle ancak şube açılabilmesi mümkün olacaktır (Bnk.K.md.14.1).

- Yabancı bankaların' da Türkiye' de temsilcilik açmalarına mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemlerini yapmamak şartı ile, bakanlık tarafından izin verilecektir (Bnk.Kmd.76).

- Bankaların bankacılık işlemleri yapma veya mevduat kabul etmesinde daha sonradan herhangi bir sakınca görülmesi halinde bakanlık Merkez Bankasının görüşünü' de alarak bankalar kuruluşa, bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni' nin kaldırılması önerisinde bulunacaktır (Bnk.K.md.12.1).

- Yatırım ve kalkınma bankaları, mevduat kabul etme izni için talepte bulunmaları halinde Merkez bankasının görüşü alınarak bakanlığın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından izin verilebilir (Bnk.K.md.94/III).

- Bakan; sermayesinin yarısından fazlası ayrı ayrı veya birlikte, genel ve katma bütçeli dairelere veya Kamu İktisadi Teşebbüslerine ait kuruluşlara açılan kredileri özkaynakların % 60 ' ma kadar artırabilme yetkisine sahiptir (Bnk.K.md.38.2.c).

- Büyük kamu ihaleleri için verilecek tazminat mektupları ile Türkiye İhracat ve Kredi Bankası' nın katıldığı konsorsiyumlar şeklinde verilerek teminat mektupları bakanın uygun görmesi ile verilecektir (Bnk.K.md.38.5.a).

- Bakanlık, bu kanun ve ilgili diğer mevzuata aykırı işlemlerini verdiği süre içinde düzeltmeyen ve kanuna aykırılıkların giderilmesi ve önlenmesi konusunda alınmasını istediği tedbirleri almayan bankaların, sorumlular hakkında yapılacak kanuni kovuşturma saklı olmak üzere, avans ve reeskont kredilerinin durdurulmasını, açılan kredilerin geri alınmasını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından istemeye, yararlandıkları teşvikleri durdurmaya yetkilidir (Bnk.K.md.62.2).

- Bankalar Kanunu' nun 38, 39 ve 41. maddelerinde yer alan kredi katsayı veya oranları Bakanlar Kurulu' nca, Bakanlığın önerisi üzerine %50' yi aşmamak kaydı ile arttırılabilir veya azaltılabilir (Bnk.K.md.78.2).

- Bankalar orağı olan tarım satış, kredi ve üretim kooperatif ve birlikleri ile, bunların işletme, kuruluş ve iştiraklerine ancak bakanlığın uygun görmesi üzerine kredi verebileceklerdir (Bnk.K.md 41.5).

- Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri için yurt dışına ve uluslararası ihaleler için yurt içine verilecek teminat mektupları' nın esas ve şartları Bakanlık tarafından belirlenecektir (Bnk. K. m.44 .3).

2. Mali bünyenin güçlendirilmesine ilişkin denetim ve gözetim

Bakanlık; mali bünyesi zayıflayan bankalar hakkında tedbir alınması ve bu tedbirler dolayısı ile bankalar üzerinde çok önemli bir denetim ve gözetim yetkisine sahiptir. Bu tedbirler Bankalar Kanunu ' nun 64. maddesinde aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

- Denetlemeler sonucunda bir bankanın mali bünyesinin ciddi bir şekilde zayıflamakta olduğunun tespit edilmesi halinde, Bakan uygun bir süre vererek, banka yönetim kurulundan;

a.Sermeyinin artırılmasını veya sermayenin ödenmeyen kısmının tahsilini veya sermaye benzeri kredi temin edilmesini;

b.Kar dağıtılmamasını, tahsilinde tehlike görülen alacaklar için karşılık ayrılmasını,

c.Bir kısım şubelerin kapatılması, yeni personel alımının durdurulması veya sınırlandırılması suretiyle veya benzeri şekilde masrafların kısılmasını,

d.İştirak veya sabit değerlerin kısmen veya tamamen elden çıkarılmasını,

e.Risk doğurucu işlemlerden kaçınılmasını, kredilerin sınırlandırılmasını veya durdurulmasını, verimsiz veya donuk kredilerin takibi ile ilgili önlemlerin artırılmasını,

f.Mevzuata aykırı fiilleri ile banka mali bünyesini zayıflattığı tespit edilen personelin bankayı temsil yetkilirinin kaldırılmasını,

g.Genel kurulun toplantıya çağırılmasını,

h.Mali bünyenin güçlendirilmesi için gerekli görülecek diğer tedbirlerin alınmasını,

isteyebilir.

Yönetim Kurulu bu istikamette gerekli tedbirleri almak ve aldığı karar ve tedbirleri aylık raporlar halinde Müsteşarlığa bildirmek zorundadır.

Bakan, yukarıdaki tedbirleri talep hakkı saklı kalmak kaydı ile, gerektiği takdirde bankanın yönetim kurulu, müdürler kurulu veya denetim kurulu üyelerini kısmen veya tamamen görevden alarak veya yönetim ve denetim

kurulu üye sayısını artırarak bu kurullara üye atamaya, kanuni karşılık yükümlülüklerini T.C.M.B' nin da görüşünü alarak cezai faizlerini kaldırmak suretiyle ertelemek veya düşürmek' de dahil olmak üzere mali bünyenin takviyesi için gerekli tüm tedbirleri almaya yetkilidir.

Yukarıdaki tedbirlerin alınmasının istenmesine bağlı olmaksızın Bakan; bankanın yönetimini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası' nın da görüşünü alarak, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna tevdi etmeye veya banka hakkında 68. madde hükümlerinin uygulanmasını talep etmeye yetkilidir.

Bu bankalardan sermayesinin tamamı genel ve katma bütçeli dairelere veya kamu iktisadi teşebbüslerine ait olanların devir veya birleştirilmesine, bununla ilgili usul ve esasları tespiti Bakan yetkilidir.

Bakan tarafından gerekli tedbirlerin alınmasının istenmesine rağmen mali bünyenin güçlenmesine imkan görülemeyen yatırım bankaları ve kalkınma bankalarının bankacılık işlemlerini yapma izni kaldırılır⁸⁴ (Bnk. K. m.64).

- Mali bünyenin güçlendirilmesine yönelik belirtilen tedbirlerin bir kısmının veya tamamının uygulanmasına rağmen mali bünyesinin güçlendirilmesine imkan görülemeyen veya mali bünyesinin bu tedbirler uygulansa dahi güçlendirilemeyecek derecede zayıflamış olduğu tespit edilen bir bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni bakan tarafından kaldırılır (Bnk.K.md.68.1).

- Bakan, bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan bir bankanın yönetim ve denetimini, tasarruf mevduatı sahiplerine sigorta kapsamında gerekli ödemelerin yapılması, banka aleyhine sonuç yaratmayan başlamış işlemlerin sonuçlandırılması, bankadan alacaklı olan kişilerin hak ve menfaatlerinin korunması, kredilerin ve diğer alacakların tahsiline devam edilmesi ve benzeri işlemlerin gerçekleştirilmesi hususunda görevli ve yetkili olmak üzere Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 'na veya bir bankaya geçici olarak devredebilir (Bnk.K.md.68.2)⁸⁵.

- Bankacılıkta güven ve istikrarı korumak ve bankaların mali bünyelerini güçlendirmek, gerektiğinde yeniden yapılandırmak ve bankalardaki tasarruf mevduatını sigorta etmek amacıyla kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta fonuna ilişkin olan fon yönetmeliği bakanlık tarafından hazırlanır (Bnk.K.md.65 1 ve 2).

⁸⁴ 512 sayılı K.H.K. ile değiştirilerek 538 sayılı K.H.K. ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

⁸⁵ Bnk. K. m. 68 , 538 sayılı .K.H.K ile değiştirilmiştir..

- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu' nun mevcudu ihtiyacı karşılanmadığı zaman bakanlığın talebi ile T.C.M.B. tarafından fona avans verilecektir (Bnk.K.md.66.2).

3. Bankaların birleşme , devir ve tasfiyesine ilişkin denetim ve gözetim

- Türkiye 'de faaliyette bulunan bankalardan birinin diğer bir veya birkaç banka ile birleşmesi veya bütün borç, alacak ve mevduatını Türkiye 'de faaliyette bulunan diğer bir bankaya devretmesi Bakanlığın iznine bağlıdır.

Bakanlık, devir veya birleşmenin ilgililerin menfaatlerine aykırı düşmeyeceği sonucuna varırsa devir veya birleşme işlemlerine izin verir (Bnk.K.m.70 1 ve 2).

- Mali bünyesi ciddi bir şekilde zayıflayan bankalardan sermayenin tamamı genel ve katma bütçeli dairelere veya Kamu İktisadi Teşebbüslerine ait olan bankaların devir veya birleştirilmesi, bu devir ve birleşme ile ilgili usul ve esasları tespitte bakan yetkilidir (Bnk.K.md.64.2).

Bakanlık ayrıca; herhangi bir sebeple mevduat kabul ve bankacılık işlemleri yapma yetkileri kaldırılan, faaliyetleri durdurulan, iflas ve tasfiyelerine karar verilen veya konkordato ilan eden yabancı bankaların Türkiye' deki şubelerinin mevcut ve alacaklarının yurt dışına transferine ilişkin esasları tespitte yetkilidir (Bnk.K.md.68 9).

Bakanlık; bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları vasıtası ile iflası ve tasfiye işlemlerini inceletebilecektir (Bnk.K.m.72.2)

4. Diğer görev ve yetkilerden doğan denetim ve gözetim

- Bakanlık; bankaların üç aylık hesap özetlerinin müsteşarlığa ve T.C.M.B.' ye gönderme süresini belirleme yetkisine sahiptir (Bnk.K.md.56 2).

- Bakanlık; Türkiye Bankalar Birliğinden, birliğin görev ve yetkileri doğrultusunda birtakım tedbirlerin alınmasını isteyebilir. Birlik' te bu doğrultuda bakanlıkça istenen tedbirleri alır (Bnk.K.md.58.2)

- T.B.B. organları ve çalışma esasları bakanlığın önerisi ile akanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konur (Bnk.K.md.59.3) .

- Bakanlık; kanun veya diğer mevzuat hükümlerini ihlal eden ve banka'nın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürdükleri tespit edilen banka mensupları hakkında kanuni kovuşturma talep etmeye ve bunu müteakip bu kişilerin imza yetkilerinin kaldırılmasını talep etmeye, ve bakanlığın izni olmadan imza yetkili personel olarak hiçbir bankada çalıştırmamaya yetkileri vardır (Bnk.K md.62 .1) .

- Bankalar Kanunu ve özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında kalan, gerçek veya tüzel kişilerin mevduat kabul ettikleri veya bankacılık işlemleri yaptıkları, ticaret ünvanları ve her türlü belgeler ile ilan ve reklamlarında ,banka kelimesini yada mevduat kabul ettikleri veya bankacılık ile uğraştıkları izlenimini veren kelime veya tabirleri kullandıkları tespit edildiği takdirde, sorumlular hakkında kanuni kovuşturma talep etmeye, gecikmesinde sakınca görülen durumlarda valiliklerce bunların işyerlerinin geçici olarak kapatılması, ilan ve reklamlarını durdurmaya, kanuna aykırı belgelerle ilan ve reklamların toplatılması için valiliklere emir verilmesi bakanın yetkisi dahilindedir (Bnk.K.md.62.3)

- Sermayelerinin yarısından fazlası ayrı ayrı veya birlikte genel ve katma bütçeli dairelere veya Kamu İktisadi Teşebbüslerine ait olan ve gayrimenkul inşa etmek veya ettirmekle görevli kılınan bankalar için bu kanunun 47 ve 50 . maddelerinde yer alan sınırlamalar bakanın izni ile artırılabilir (Bnk.K.md.95 1) .

- Mali bünyesinin güçlenmesine imkan bulunmayan yada alınan tedbirler uygulansa dahi mali bünyesi güçlendirilemeyecek derecede zayıflamış olan bankaların bu duruma sebep olanı % 5 hissesinden fazlasına sahip olan ortakları, yönetim kurulu ve kredi komitesi başkan ve üyeleri ile, genel müdü, genel müdür yardımcıları ve imzaları bankayı ilzam eden memurlar hakkında bunların şahsi sorumlulukları cihetine gidilerek şahsen iflaslarına mahkemece karar verilebilmesine bakanın başvurusu yada re'sen talebi talebi yolu ilede gidilebilecektir (Bnk.K.md.69)⁸⁶ .

- Bakanlık; muhtemel zararlar karşılığı ve yedek akçelere ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmeyen bankalara bir aydan az olmamak şartı ile durumlarını düzeltmeleri için uygun bir süre verir (Bnk.K.md.79.2) .

⁸⁶ Şahsi sorumluluğa gidilerek şahsen iflası talep etmeye ayrıca banka iflas idaresi veya devralan banka ' da yetkilidir.

- Sürelere ilişkin olarak ayrıca Bankalar Kanunu ' nun 5, 6 ve 16 . maddelere aykırı durumları tespit edilen bankalara bu durumlarını düzeltmeleri için bakanlık tarafından altı ayı geçmemek üzere süre verilir (Bnk.K.md.79.1) .

Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni olmadıkları halde bankacılık işlemleri ile uğraşan veya mevduat kabul eden gerçek ve tüzel kişilerin işyerleri' nin geçici veya sürekli olarak kapatılmasına, ilan veya reklamları' nin durdurulmasına veya toplatılmasına bakanlığın talebi üzerine mahkemece karar verilir (Bnk.K.md.80) .

- Şube açma izni alınmaksızın veya izin verildiği yerden başka bir yerde açılan yada başka bir yere nakledilen şubeler bakanlığın talebi ile valiliklerce kapatılır (Bnk.K.md.81.2) .

- Bankalar Kanunundaki cezai hükümler bölümündeki cezalara ilişkin suçlardan dolayı kovuşturma yapılması, bakanlığın cumhuriyet savcılığına yazılı başvuruda bulunmasına bağlıdır. Bu başvuru ile bakanlık müdahil sıfatını' da kazanır. Savcılar kovuşturmaya yer olmadığına karar verdikleri takdirde bakanlık C.M.U.K' a göre kendisine tebliğ edilecek bu kararlara karşı itiraz etmeye yetkilidir. Cumhuriyet savcıları ve mahkemelerin bu konuda yapılacak kovuşturma ve duruşmalara ilişkin bilirkişi teşkiline gerek gördüklerinde bu resmi bilirkişi listeleri bakanlık tarafından tespit olunacaktır(Bnk K.md.87).

- Bakanlık ayrıca; sermayesinin yarısından fazlasına genel veya katma bütçeli dairelerin kamu iktisadi teşebbüslerinin 3291 sayılı kanun kapsamına alınan kuruluşların sahip olduğu kurum ve ortaklıklar ve bankalar dışında kalan müşterilere açılacak krediler ve verilecek kefalet yada teminatların 10 milyar lirayı geçmesi halinde alınacak hesap durumu belgesi ile eki blanço kar ve zarar cetvellerinin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğunun 3568 sayılı kanuna göre tasdike yetkili yeminli mali müşavirler tarafından tasdik edilmesine ilişkin usul ve esasları T.C.M.B, T:B.B. ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği' nin görüşlerini almak sureti ile tespit etmeye yetkilidir (Bnk.K.md.46 4) .

G - Hazine Müsteşarlığının Denetimi

Türkiye 'de bankaların gözetimi ve denetiminde Bankalar Kanunu' nun uygulanmasında Hazine Müsteşarlığı merkezi bir konuma sahiptir⁸⁷. O kadar merkezi bir öneme sahiptir ki buna ilişkin yetkiliri aşağıdadaki ifade edeceğimiz gibi bankaların kuruluş, faaliyet ve devir, birleşme ve tasfiye aşamalarında adeta her aşama dantela gibi işlenmiş ve ifade edilmiştir.

Bu durum Hazine Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun' da⁸⁸(md.1) ekonomi ve politikaların tespitine yardımcı olmak ve bu politikalar çerçevesinde faaliyetlerinin düzenlenmesi, uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve geliştirilmesi amacı ile kurulan Hazine Müsteşarlığının görevlerinden biri' de yukarıda ifade edilen amacı gerçekleştirecek araçlardan biri olan bankalar ve sermaye piyasasına ilişkin politikalar hazırlamak ve uygulanmasını izlemek ve denetlemektir (md.2.g) şeklinde yasal olarak ifade edilmiş ve çerçevesi çizilmiştir.

Doktrin' de mevduata ve tasarrufun teşvik ve tanzimine, uzun, orta ve kısa vadeli kredilere, para ve kredi politikalarına ilişkin esasları düzenleme, uygulama ve uygulanmasını izleme yetkilerinin H.M ve T.C.M.B' ye ikisine birden tanındığı, yetki sınırlarının belli edilmediği, hatta bunun yetki kesişmesine yol açtığı ileri sürülmüştür ve yorum yolu ile zor' da olsa yetki çatışmasının bertaraf edilmesi ve yetki sınırlarının belirlenmesi, para ve kredi politikalarını düzenlemek ve bizzat uygulamak yetkisinin müsteşarlığa verilmesi, Merkez Bankasının bağımsızlığı ile bağdaşamayacağı şeklinde ifade edilmiştir⁸⁹.

Kanaatimce, yetki kesişmesi olduğu ve sınırlarının belli olmadığı meselesi her iki kurumu düzenleyen kanunlarda' da açık sayılabilecek şekilde ifade edilmiş, fakat konular soyut olarak ele alındığından bir belirsizliğin olduğu izlenimi uyanmaktadır. Durumu açık olarak ifade edecek olursak; müsteşarlığın mevduat ve tasarrufun teşvik ve tanzimine, uzun, orta ve kısa vadeli kredilere, sermaye piyasasına, para ve kredi politikalarına ilişkin esasları düzenlemek, bizzat uygulamak veya ilgili kuruluşlarca uygulanmasını izlemek görevi Merkez Bankası' nın yetki ve görev alanına giren konulara ilişkin yapmış olduğu her türlü düzenlemelere bankaların uygun hareket edip etmediklerini denetleme yetkisi ile sınırlı olacaktır. Bu

⁸⁷ KARACAN, (Bankacılık Hukuku),289 .

⁸⁸ R.G. 25.4.1986 / 19088. Kanun No : 3274 .

⁸⁹ TEKİNALP, (Banka Hukuku) 240 .

sınır H.M.'na ilişkin kanunun'da ara hizmet birimi olarak ifade edilen banka ve kambiyo genel müdürlüğünün görevleri ifade edilirkin, bir görevinin' de müsteşarlığın T.C.M.B ile ilişkilerini, Merkez Bankasına özel kanun ve imtiyazlarla verilen hususlar saklı kalmak üzere düzenlemeler yapmak (H.M.T.G.H.K.md.8.d) şeklinde ifade edilerek çizilmiştir⁹⁰.

Hazine Müsteşarlığı'nın bankaları gözetimi ve denetiminin iki yönlü olduğunu söyleyebiliriz şöyleki; birincisi, Bankalar Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin olarak düzenlemeler yapmak ve uygulamak ve uygulamasını izlemek, ikincisi ise, bu yetki ve görevin uzantısı olarak bankaları fiilen ve doğrudan bu amaçla kurulmuş denetim organı olan Bankalar Yeminli Murakıpları ve murakıp yardımcılarını vasıtasıyla doğrudan ve etkin bir şekilde denetlemektir. Biz burada müsteşarlığın Bankalar Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin Bankalar Kanunun'da ifade edilen dolaylı sayılabilecek denetim ve gözetiminden bahsedeceğiz. Doğrudan ve fiilen denetimi ise Bankalar Yeminli Murakıpları ve Murakıp Yardımcılarının gözetimi ve denetimi başlığı altında ayrıca incelediğimizden oraya yollamada bulunmakla yetmiyoruz.

- Bankaların kurulabilmeleri ve yabancı bankaların Türkiye'de şube açabilmeleri için yapılacak başvurular ile kuruluş veya türkiyede şube açma izninin verilmesine ilişkin usul ve esaslar müsteşarlıkça çıkarılacak yönetmelikle tespit etme yetkisine sahiptir (Bnk.K.md.7) Bu hüküm yetkilerinin boyutunun ne derece geniş olduğunu ifade eder fikrindeyim.

- Türkiye'de kurulan bankaların yabancı ülkelerde şube veya temsilcilik açabilmeleri müsteşarlığın iznine bağlıdır (Bnk.K.md.75.1).

- Bir kişinin banka sermayesinin % 5' i ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların banka sermayesinin % 5, % 20, % 33 veya % 50 sini aşması sonucunu veren hisse edinimleri ile bir ortağa ait payların yukarıda belirtilen oranların altına düşmesi sonucunu veren hisse devirleri müsteşarlığın iznine bağlıdır (Bnk.K.md.5.3).

- Kuruluş ve Türkiye'de şube açma işlemlerini tamamlayan bankalar, mevduat kabul etme ve bankacılık işlemleri yapma izni alabilmeleri için müsteşarlığa başvuru ve izin verilmesine ilişkin usul ve esasları bir yönetmelikle belirlemeye müsteşarlık yetkilidir (Bnk.K.md.10)⁹¹.

⁹⁰ Karşılaştırabilmek için bakınız 3274 sayılı (H.M.T.G.H.K.m .1 , 2 .g , 6 , 8.b ve d) ve 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu (m.4 I.a , II.b ve d).

⁹¹ 512 sayılı K.H.K. ile değiştirilmiş mdaddenin 538 sayılı K.H.K. ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

- Kuruluş ve şube açma izni tanınan bankalar, mevduat ve bankacılık işlemleri yapma izni için verilen beyannameyi alan müsteşarlık ilgililerin belirlenen şartları yerine getirip getirmediğini, bankacılık işlemlerine veya mevduat kabulüne başlamak üzere kanunun gerekli kıldığı nitelikleri taşıyıp taşımadıklarını inceledikten sonra durumları uygun bulunanlara başvuru tarihinden itibaren en geç iki ay içinde bankacılık işlemlerine veya mevduat kabulüne başlamak üzere izin verir⁹² (Bnk.K.md.11).

- T.C.M.B hariç, sermayesinin yarısından fazlası veya yönetim ve denetimi genel ve katma bütçeli dairelere, kamu iktisadi teşebbüslerine veya yerel yönetimlere ait olan bankalar dışında kalan bankalar açacakları şubeleri üç gün önceden müsteşarlığa bildirmelidirler. Müsteşarlık bir takvim yılı içinde on adetini üzerinde şube açılması iznini vermeye yetkilidir⁹³ (Bnk.K.md.14.2).

- Müsteşarlık; banka genel kurullarında bir temsilci bulundurabilir⁹⁴ (Bnk.K.md.19). Bu hükümden açıkça anlaşılmalıdır' ki müsteşarlık; bankaların genel kurullarını yakın bir gözetim altına almak istemektedir⁹⁵.

- Bankaların ana sözleşme değişikliklerinde müsteşarlığın uygun görüşü aranır. Müsteşarlık uygun görmediği takdirde değişiklik tasarıları genel kurul gündemine alınmaz ve genel kurulda görüşülemeyeceği ticaret sicil memuru' da müsteşarlığın uygun görüşü olmadan ana sözleşme değişikliklerinin ticaret siciline tescil edemez⁹⁶ (Bnk K.md.20).

- Banka iç denetçileri, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre banka genel kuruluna hitaben düzenleyecekleri yıllık rapor ve yıl başından itibaren her üç ayda bir bankanın Bankalar Kanunu' nun ve diğer mevzuat karşısındaki durumuna ilişkin düzenledikleri raporları ait oldukları dönemi izleyen bir ay içinde müsteşarlığa göndereceklerdir. (Bnk.K.md.26). Müsteşarlık, bu hükümle bankayı devamlı surette bir gözetim altına tutma ve bankalar hakkında alınması gerekli tedbirler varsa bir an önce alma imkanına sahiptir.

⁹² 512 sayılı K.H.K. ile değiştirilmiş maddenin 538 sayılı K.H.K ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

⁹³ 512 sayılı K.H.K. ile değiştirilmiş maddenin 538 sayılı K.H.K. ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

⁹⁴ 512 sayılı K.H.K. ile değiştirilmiş maddenin 538 sayılı K.H.K ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

⁹⁵ BAŞBUĞ 51.

⁹⁶ 512 sayılı K.H.K. ile değiştirilmiş maddenin 538 sayılı K.H.K ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

- Bankalar Kanununu 'da yemin etmesi gereken banka yetkililerinin onaylı yemin tutanaklarında yemin tarihini izleyen bir hafta içinde müsteşarlığa gönderilir (Bnk.K.md.28.2).

- Bankalar Kanunu' nun 28. maddesinde yemin yükümlülüğüne tabi olan ve bankaların müsteşarlıkça belirtilen birinci derecede imza yetkisini haiz diğer görevlerinde bulunanlar göreve başladıkları ve görevden ayrıldıkları tarihler itibariyle görev süreleri boyunca beş yılda bir olmak üzere eş ve velayeti altındaki çocukları da kapsayacak şekilde müsteşarlıkça belirlenen bireye uygun olarak müsteşarlığa mal beyanında bulunmak zorundadırlar(Bnk.K.md.29). Müsteşarlık bu yolla banka mensupları ve kurucuları hakkında devamlı sırette bir gözetim yapmaktadır.

- İş hacimleri büyük olan bankaların karar defterleri yerine, yaprakları noter tarafından tasdikli ve müteselsil sıra numaralı ayrı kalamoza kullanılması müsteşarlığın vereceği izine bağlıdır (Bnk.K.md.30.2).

- Bankaların blançolarında yer alan kanuni yedek akçeler karşılığı devlet tahvili hesaplarının tabi olacağı şartlar ve uygulama esasları müsteşarlık tarafından tespit ve ilan olunur (Bnk.K.md.33.3).

- Yabancı banka ve kredi kurumlarının mukabil garantilerinin limitlerinin belirlenmesi ve bunlara dayanılarak verilen gayri nakdi kredilerin kabulü müsteşarlığın iznine bağlıdır (Bnk.K.md.38.5.h).

- Bankalar sermayelerinin % 10 ve daha fazlasına sahip oldukları iştiraklerine açtıkları krediler ile bunlarla ilgili veya müterafik işlemler için uyguladıkları kredi faiz oranları ile komisyon ve ücretleri tespit tarihinden itibaren 15 gün içinde müsteşarlığa'da bildirmek zorundadırlar⁹⁷ (Bnk.K.md.39.3).

- Bankalar kendi ortak ve mensuplarına açtıkları krediler ile bunlarla ilgili veya müterafik işlemler için uyguladıkları kredi faiz oranları ile komisyon ve ücretleri tespit tarihinden itibaren müsteşarlığa' da bildirmek zorundadırlar⁹⁸ (Bnk.K.md.41.6).

- Hesap durumu aranmayan kredi işlemlerinde T.C.M.B ve T.B.B.' nin' de görüşü alınarak müsteşarlık tarafından tespit ve ilan olunur (Bnk.K.md.46.2).

- Bankaların alacaklarından dolayı edinmek zorunda kaldıkları ticari emtiayı edinme tarihinden itibaren dokuz ay içinde elden çıkarmanın

⁹⁷ 538 sayılı K.H.K. ile eklenmiştir.

⁹⁸ 538 sayılı K.H.K. ile eklenmiştir .

imkansız yada banka için büyük zarar doğuracağı durumlarda veya haklı sebepler bulunduğu takdirde bu dokuz aylık süre müsteşarlık tarafından uzatılabilir (Bnk.K.md.49.2).

- Aynı şekilde alacaklarından dolayı edinmek durumunda kaldıkları gayrimenkulleri edindikleri tarihten itibaren üç yıl içinde elden çıkarmanın imkansız olduğunun yada banka için büyük zarar doğuracağının belgelendiği hallerde süre müsteşarlık tarafından uzatılabilir (Bnk.K.md.50.5).

- Müsteşarlık bankaların konsolide mali tablolar hazırlamaları için gerekli düzenlemeleri yapmaya, konsolidasyona tabi olacak doğrudan ve dolaylı iştirakleri ile yönetim ve denetimine sahip oldukları ortaklıkları faaliyet alanları ve iştirak oranları itibariyle belirlemeye ve konsolide mali tabloların ilan edilmesi ile ilgili usul ve esasları tespitte müsteşarlık yetkilidir⁹⁹(Bnk.K.md.51.5). Müsteşarlık bankaların kayıtlarının sağlıklı bir şekilde izlenmesini teminen yardımcı defterler tutulmasını zorunlu kılmaya ve bu defterlerle ilgili usul ve esasları tespitte yetkilidir¹⁰⁰(Bnk.K.m.51.6).

- Bankalar aldıkları yazılar' la faaliyetleri ile ilgili belgelerin asıllarını veya mümkün olmadığı hallerde sıhhatlerinden şüpheyi davet etmeyecek kopyalarını ve yazdıkları yazıların makine ile alınmış suretlerini müsteşarlık tarafından tespit olunacak esas ve şartlar dairesinde mikrofilim şeklinde' de saklayabilirler (Bnk.K.m.53) .

- Bankalar blançoları ile kar ve zarar cetvellerinin bağımsız denetim kuruluşları ve deretçilerince onaylı birer örneği genel kurullarının toplandığı tarihten itibaren üç ay içinde yönetim kurulu ve denetçilerin raporları ile birlikte müsteşarlığa vermek zorundadırlar. Ayrıca bankaları denetleyen bağımsız denetim kuruluşlarının çalışma ve faaliyetlerini geçici veya daimi olarak durdurulmasına ilişkin esaslar T.C.M.B' ninde görüşü alınarak müsteşarlık tarafından düzenlenir¹⁰¹ (Bnk.K.md.54) .

- Türkiyede kurulan bankalar yabancı ülkelerdeki şubelerine ayırdıkları sermaye ile bu şubelerin işlem ve hesaplarını gösteren bir cetveli yıllık blançoları ile birlikte müsteşarlığa' da tevdi etmek zorundadırlar (Bnk.K.md.55).

- Bankaların düzenledikleri üç aylık hesap özetlerinin esasları T.C.M.B ve T.B.B' nin görüşü alınarak müsteşarlık tarafından tespit edilir. Ayrıca

⁹⁹ 512 sayılı K.H.K. ile eklenmiş 538 sayılı K.H.K ile yeniden düzenlenmiş şeklidir.

¹⁰⁰ 538 sayılı K.H.K ile eklenmiştir.

¹⁰¹ 538 sayılı K.H.K. ile eklenmiştir .

Bankalar Kanunu' nun uygulanmasını izlemek amacı ile cetvel, rapor ve mali tablolara ilişkin esasları T.C.M.B. ve T.B.B.' nin görüşünü alarak düzenlemeye yetkilidir (Bnk.K.md.56).

- Denetlemeler sonucunda mali bünyesi ciddi şekilde zayıflayan bankalar hakkında bakan tarafından alınması istenen tedbirleri yönetim kurulu tarafından almak ve aldığı karar ve tedbirleri aylık raporlar halinde müsteşarlığa bildirilmesi zorunludur¹⁰² (Bnk.K.md.64.1)

- Müsteşarlık tasarruf mevduatı sigorta fonunun hesap ve işlemlerini denetlemeye ve bu hususta fondan her türlü bilgiyi istemeye yetkilidir (Bnk.K.md.65.5)

- İflasına hükmedilen bankalar ile tasfiyesine karar verilen benkelerin işlemlerini tasfiye etmek üzere İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre teşkil olunan iflas idaresi veya tayin olunan tasfiye memurları tasfiyenin gelişimi hakkında müsteşarlığa, bu müsteşarlığın uygun göreceği sürelerde rapor vermekle yükümlüdürler (Bnk.K.md.72.1).

- Bankalar Birliği tarafından esas ve usulleri tespit edilen bankaların ilan ve reklamları belirlenirken müsteşarlığın uygun görüşü alınmalıdır(Bnk.K.md.77).

- Yabancı ülkelerin kanunlarına göre denetime yetkili mercilerin kendi ülkelerinde kurulu bankaların Türkiye' deki şubelerinde veya bu bankaların ortak olduğu Türkiye' de kurulu bankalarda denetim yapma ve bilgi isteme taleplerinin yerine getirilmesi müsteşarlığın iznine bağlıdır¹⁰³ (Bnk.K.md.90).

H) İlgili Bakanlığın Denetimi

Buradaki ilgili bakanlıktan amaç, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile Kamu İktisadi Kuruluşlarını ve bunların müesseselerini, bağlı ortaklıklarının amaçlarına ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname¹⁰⁴ uyarınca denetleyen bakanlıktır. Burada ifade edilen ilgili bakanlık bu K.H.K. uyarınca aynı

¹⁰² 512 sayılı K.H.K ile değiştirilip 538 sayılı K.H.K ile yeniden bu şekilde düzenlenmiştir.

¹⁰³ 512 sayılı K.H.K ile düzenlenip 538 sayılı K.H.K ile yeniden bu şekilde düzenlenmiştir .

¹⁰⁴ R.G.18.6.1984, 18435.

zamanda teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklık olarak kurulan bankaların, kanun, tüzük. ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak yürütülmesini gözetmekle görevlidir. Bu amaçla ilgili bakanlık gerekli hallerde teşebbüslerin hesaplarını ve işlemlerini teftiş ve incelemeye tabi tutmaya ve bunların iktisadi ve mali durumlarını tespit ettirmeye yetkilidir. Bu yetki, kuruluşların görev ve yetkilerini daraltmayacak normal faaliyetlerini aksatmayacak şekilde kullanılabilir,(233.s.K.H.K.md.1, 2.e, 40.1 ve 2)

Buradaki ilgili bakanlık, Bankalar Kanununun 'da ifade edilen Hazine Müsteşarlığı' nın bağlı olduğu bakanlık değildir. O halde 233 sayılı K.H.K.' de ifade edilen bakanlığın hangi bakanlık şeklinde anlamamız gerekecektir? bu durum 233 sayılı K.H.K' nin tanımlar ve kısaltmalar başlığını taşıyan 2. maddesinde 'de açıkça ifade edilmemiştir. O halde bu ilgili bakanlıktan iktisadi teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklık şeklinde faaliyette bulunan devlet bankalarının her birinin ayrı ayrı veya tümünün bağlı olduğu bakanlık şeklinde anlamamız gerekecektir.

I) Kamu Bankalarının T.B.M.M Tarafından Denetimi

1 . 3346 no' lu Kanuna tabi olan bankalar

3346 No' lu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Fonların Türkiye Büyük Millet Meclisince Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun¹⁰⁵' nun 2. maddesi uyarınca sadece İller Bankası bu kanun kapsamına tabi olarak T.B.M.M.denetimine tabidir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri' nin T.B.M.M. tarafından denetlenmesini sağlamak üzere, T.B.M.M. tarafından seçilecek 35 milletvekilinden oluşan Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu' nun raporları ile Başbakanlığın sevkedeceği diğer raporları varsa kendisi tarafından tespit edilen konuları inceler. Her teşebbüsün bilançosu ile netice hesaplarını kapsaması gereken bu raporlar; ilgili bakanlıkların görüşleri ve denetlenen kuruluşların cevapları ile birlikte, en geç ertesi yılın Aralık ayı sonuna kadar Başbakanlık tarafından, T.B.M.M. Başkanlığına sunulur. Başkanlık kendisine sunulan raporları komisyona havale eder, Komisyon ve alt komisyonlar, denetleyecekleri kuruluşların durumunu, ulusal ekonomiye faydalı

¹⁰⁵ R.G. 9.4. 1987 / 19426.

olabilmeleri için özerk bir tarzda, ekonominin kuralları ve ekonomik gerekler dahilinde, verimlilik ve karlılık ilkeleri doğrultusunda yönetilerek, kuruluş amaçlarına ulaşmalarını gerçekleştirmek için; faaliyetlerinin mevzuata, uzun vadeli kalkınma planına ve planın uygulama programlarına uygunluğu yönlerinden inceler

İnceleme ve değerlendirme, esas olarak dosya üzerinde yapılır. Komisyonun çalışmaları sırasında denetlenen kuruluşların yöneticileri ve ilgili buldukları bakanlık temsilcileri ile Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu yetkilileri bulunur ve gerekirse bunlar dinlenir.

Komisyon başkanı, gerekli gördüğünde alt komisyonlar eliyle, kuruluşlarda yerinde inceleme yaptırır.

Alt komisyonlar ve raportörler, inceleme sonuçlarını komisyon başkanına sunarlar. Komisyon, alt komisyonların ve raportörlerin raporlarını, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporları ve ilgili kuruluş ve bakanlıkların görüşleri ile birlikte ele alarak, kuruluşların durumlarını yeniden inceler ve bunların blanço ve netice hesaplarını tasvip ederek yönetim kurullarının ibra edilmesine veya blanço ve netice hesaplarını tasvip etmeyerek yönetim kurullarının ibra edilmemesine gerekçeli olarak karar verir (md.7).

Komisyonun, bütün Kamu İktisadi Teşebbüslerini kapsamaması gereken, tasvibe ve genel görüşmeye sunulan raporları basılıp T.B.M.M üyelerine dağıtılır. Dağıtılan rapora 15 gün içinde itiraz gelmesse, komisyon raporu kesinleşir (md.8 ve 9).

Komisyon tarafından karara bağlanıp süresi içinde kesinleşen veya itiraz üzerine genel kurul tarafından tasvip edilen veya edilmeyen blançolarla netice hesapları veya mali durumları gösteren tablolar ibra edilme veya edilmeme kararı ile birlikte Resmi Gazete' de yayımlanır (md.10).

2 . Anayasa' ya göre denetim

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile sermayesinin yarısından fazlası kamu tüzel kişileri tarafından sağlanmış olan kurumlar ile mahalli idarelerin ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, ödemiş sermayesinin yarısından fazlasını sağlamış oldukları kurumlar ve milletlerarası anlaşmalar gereğince özel teşebbüsün idaresine bırakılan kurumlar

tarafından sağlanan kamu bankaları ve bu kanun kapsamına dahil olup' ta bankacılık alanında' da faaliyet' te bulunan kurumların bu faaliyetleri, 3346 No' lu Kamu İktisadi Teşebbüsleri İle Fonların Türkiye Büyük Millet Meclisince Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun' la konulan denetime tabi değildir. Bu bankaların T.B.M.M tarafından denetlenmesi Anayasa' nın 162. maddesinde ifade edilen milli bütçenin incelenmesi yolu ile yapılır.

J) Yüksek Denetleme Kurulu

Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklık niteliğinde olan bankalar, 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında K.H.K¹⁰⁶ uyarınca, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu' nun mali, idari ve teknik yönden geniş olarak, doğrudan denetimine denetimine tabidir (md.39/I).

Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklık şeklinde kurulan bankalar; muhasebeleri, mali durumları, işletme faaliyetleri, maliyet ve yatırımları hakkında düzenli bilgi alınabilecek şekilde kayıtlarını tutacaklardır (md.33.1). Blançolar ve netice hesaplar belirlenen tipler' e uygun olarak, ait oldukları yılı izleyen üçüncü ayın sonuna kadar hazırlanır ve faaliyet raporları ile birlikte Başbakanlık Yüksek Denetleme Kuruluna gönderilir (md.34.1).

Hazırlanan bu faaliyet raporları, yıllık ve uzun vadeli çalışma programlarına uygun olarak düzenlenir. Bu raporlar dönem çalışma sonuçlarının program ve bütçelerle karşılaştırılmasını, bütçe ve programlama öngörüldüğü halde gerçekleştirilmeyen işlerin sebeplerini ve bunlara ilişkin iktisadi ve mali analizleri kapsayacaktır (md.34.2).

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklık şeklinde kurulan bankaların bir yıla ait hesap ve işlemleri üzerindeki incelemelerini en geç ertesi yılın Ekim ayı sonuna kadar tamamlar, ve düzenledikleri raporlar ilgili mercilere verilir (md.39/II).

Yüksek Denetleme Kurulu' nun bankaların müşterilerinin kredi ve mevduat hesaplarını inceleme yetkileri yoktur. Ayrıca kurulun düzenlediği bu raporlara dayanılarak, ilgililer hakkında Bankalar Kanunu' na aykırılıktan dolayı yargı yoluna gidebilme imkanı, ancak konunun Bankalar Yeminli

¹⁰⁶ R.G. 18.6. 1984 / 18435.

Murakıpları tarafından incelenmesi ve bu duruma ilişkin rapor düzenlemesi halinde mümkün olacaktır¹⁰⁷.

Blanço ve netice hesapları, T.B.M.M. tarafından denetlenmesi ve onaylanmasından sonra Resmi Gazete' de yayımlanır (md.34.3).

K) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı' nın Denetimi

Bankaların anonim şirket şeklinde kurulmaları zorunludur. Bu zorunluluk sonucu bankalar, anonim şirket olmalarından dolayı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı' nın denetimine tabidirler

Bu denetim bankaların; Banka anonim ortaklığı kurulurken kuruluş izni aşamasındaki denetim, faaliyete geçtikten sonra bakanlık müfettişleri tarafından yapılan denetim ve şirket genel kurul toplantılarında bakanlık komiserlere tarafından yapılan denetim ve gözetim olmak üzere üç yönlüdür.

1 . Kuruluşa izin aşamasında denetim

Bilindiği gibi, Anonim ortaklıklar T.T.K.md.273 uyarınca Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından verilecek izinle kurulurlar.

Kurulacak banka anonim otaklığı, kuruluş aşamasında kuruluşa ilişkin gerekli olan (Ortaklık sözleşmesinin ortaklarca imzalanmış ve imzaları noterce tasdik edilmiş bir nüshası ve dört sureti, ortaklık sermayesinin nakit kısmınının 1/4' ünün ödendiğine ilişkin banka mektubu, tüzel kişilerin yönetim kurullarının katılma kararları, kurucuların ticari ehliyet belgeleri ve diğer belgeler) belgelerin tümünü hazırlayarak bakanlığa izin için başvuracaklardır. Bakanlık izin vermek için sunulan bu belgeleri inceleyecektir. Bakanlığın sunulan bu belgeler üzerindeki inceleme kapsamının sınırı, ekonomik inceleme' mi veya hukuki inceleme' mi olduğu noktası tartışmalıdır¹⁰⁸.

T.T.K 280 maddesi hükmününün mefhumu muhalıfından bu sınırı, bakanlığın hukuki inceleme yapacağını, şayet incelemeler sonucunda

¹⁰⁷ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 293.

¹⁰⁸ Değişik görüşler için bkz. POROY /Tekinalp/ Çamoğlu 232. İMREGÜN (Ortaklıklar) 54. DOMANIÇ 191. ÜÇİŞİK 458 vd.

emredici hükümlere aykırılık tespit edildiği takdirde, bu aykırılıktan dolayı izin vermeyeceği şeklinde anlıyoruz.

Uygulamada bakanlık hem ekonomik hemde hukuki inceleme yaparak karar vermektedir¹⁰⁹

Bakanlığın izin vermediği durumlarda bu idari işlemin iptaline ilişkin olarak idari yargıda dava açılabilme imkanı vardır.

Görüldüğü gibi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Banka anonim ortaklığının kuruluşuna izin verme aşamasında kuruluşa ilişkin belgeleri inceleyerek, belgeler üzerinde bir denetim yapma yetkisine sahiptir.

2 .Faaliyet aşamasında denetim

TTK.274/I hükmüne göre; anonim ortaklıkların işlemleri bir tüzükle düzenlenecek şekilde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenir. Anonim ortaklıklar faaliyete geçtikten sonra' da, her zaman bakanlık müfettişleri ve genel kurul toplantılarına mahsus olmak üzere bakanlık komiserleri vasıtası ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı' nın denetimine tabidirler.

a) Bakanlık müfettişleri tarafından yapılan denetim

TTK.274. maddesine istinaden bakanlık, Ortaklıkların Denetimine Dair Tüzük¹¹⁰ ü yayınlamak otaklıkların denetlenmesine ilişkin esasları düzenlemiştir.

Bu Tüzüğe göre; bankaların sadece Ticaret Kanunu' na ilişkin işlemleri denetim kapsamı içinde olacaktır (md.1). Yani Ortaklığın kuruluşundan infisah ve tasfiyesine kadar uzanan Ticaret Kanunu' na ilişkin tüm işlemleri denetim kapsamı içerisinde olacaktır.

Bakanlık tarafından yapılacak bu denetim re' sen, otakların veya üçüncü kişilerin istek ve şikayet' te bulunmaları üzerine yine kendi kararıyla olacaktır. Denetlenen banka anonim otaklığı hakkında müfettişler gerek görürler ise, denetlenen ortaklığın sermaye iştiraki olan ve tüzük kapsamı

¹⁰⁹ POROY /Tekinalp / Çamoğlu 232.

¹¹⁰ R.G. 7.8.1972 / 14269.

içerisine giren ortaklıkların işlemlerini' de re'sen denetleyerek durumu hemen bakanlığa bildirebileceklerdir.

Banka anonim ortaklığının mensupları, denetim sırasında bakanlık müfettişlerine; ortaklığa ait her türlü belge ve dosyaları, defter ve kayıtları, tutanakları, envanter, blanço, kar-zarar cetvellerini, istekleri üzerine derhal göstermek ve incelemelerine hazır bulundurmak veya gösterecekleri yere getirip alındı karşılığında teslim etmek, çalışma yeri göstermek, denetim bakımından her çeşit kolaylığı sağlamak, gereken yardımı yapmak, sözlü ve yazılı olarak sorulan hususlara ilişkin bilgi ve cevapları vermekle yükümlüdürler. Yine bu doğrultuda bankalar, sigorta ortaklıkları ve diğer tüzel kişiler' le gerçek kişiler, denetimin gereği olarak, denetlenen ortaklığın hesap durumu ve işlemleri hakkında müfettiş tarafından istenecek bilgileri vermekle yükümlüdürler.

Denetim sonucunda düzenlenecek raporlar;

- Cezai yönden kovuşturmayı gerektirecek bir fiil tespit edildiği takdirde gereği için Cumhuriyet Savcılığına bilgi için bakanlığa,

- Ortaklığın amaç ve konusuna aykırı veya kamu kanunlarına göre ortaklığın feshini gerektiren hal ve işlemler görülürse, fesih davası açılması için, Maliye Bakanlığına gönderilmek üzere bakanlığa,

- Yöneticilerin hukuki sorumluluğunu gerektiren hususlar tespit edilirse, gündeme alınarak genel kurulca ibra sırasında gereğinin kararlaştırılması sağlanmak üzere bakanlığa,

- Yukarıda ifade ettiklerimiz dışında kalan ve ana sözleşme, tüzük ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine aykırı düşen işlemler görülürse, ortaklığa ve ilgili mercilere bildirilmek üzere bakanlığa verilir.

Ayrıca denetim sonunda düzenlenecek ayrı bir raporla; ortaklık çalışmaları' nın ulusal ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun olup olmadığı, kalkınma planları yönünden yararlı bulunup bulunmadığı ve serbest rekabeti önleyici veya daraltıcı nitelikte olup olmadığı bakanlığa bildirilir.

Şirketin amaç ve konusuna veya kamu kanunları gereğince şirketin feshini gerektiren durum ve işlemler gerçekleşen şirket aleyhine ilgili bakanlık tarafından fesih davası açılabilir.

b) Bakanlık komiserleri tarafından yapılan denetim

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, ortaklıkların genel kurul toplantılarının kanun ve sözleşme hükümlerine uygun olarak geçmesini komiserler vasıtası ile gözetleyerek, toplantının bitmesinden sonra, toplantı tutanağını bakanlık komiserleri imzalayarak belgeleri teslim alır ve toplantı hakkında bir rapor düzenleyerek toplantı belgeleri ile birlikte bakanlığa gönderilmesini sağlar¹¹¹. Böylece Bakanlık her yıl yapılan banka anonim ortaklığı genel kurul toplantılarını' da gözetimi altında tutarak bir nevi denetim yapmış olacaktır.

L) Vergi Denetimi

Bankalar vergi yönünden' de denetime tabidirler. Bu denetimler Maliye Bakanlığına bağlı Teftiş Kurul Başkanlığı ve Hesap Uzmanları Kurul Başkanlığı tarafından yerine getirilir. Vergi denetimi yönü genel olarak denetimin ayrı bir yönünü teşkil ettiğinden biz çalışmamızda bu yön üzerinde durmayacağız.

M) Merkez Bankasının Denetimi Ve Gözetimi

Merkez Bankasının denetimi ve gözetimi bahsi, tezimizin esas konusunu teşkil ettiğinden burada sadece; Türkiye' de bankaların resmi dış denetleme organları tarafından yapılan denetimi sistematik olarak bir bütün şeklinde görünmesi için buraya aldık. Bu konudaki açıklamalarımız için ikinci bölüme yollama yapıyoruz.

II- Özel Dış Denetim

A) Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebici Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirler

¹¹¹ Sermaye Şirketlerinin Genel Kurul Toplantılarında Görevlendirilecek Ticaret Bakanlığı Komiserleri Hakkında Yönetmelik R.G. 2.3,1975 / 15165.

13.6.1989 tarih ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu¹¹² yürürlüğe girerek Türkiye' de ilk defa meslek olarak bu alan yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. Getirilen düzenleme ile; Yeminli Mali müşavirler her türlü muhasebe denetimini yapmakla yetkili kılınmış ve ayrıca S.P.K tarafından yapılması istenilen her türlü muhasebe denetimini' de yapmaya yetkili kılındıkları ifade edilmiştir¹¹³.

Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirler; işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, tabi tutarak durumu ilgililerin ve resmi makamların istifadesine tarafsız bir şekilde sunmak amacı ile gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

a) Genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince defterlerini tutmak, blanço kar-zarar tablosu ve beyannameleri ile, diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak, Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe finans, mali mevzuat ve bunların uygulanmaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak,

b) Yukarıda ifade edilen konularda, belgelerine dayanılarak inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannameler' le ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişi ve benzeri işleri yaparlar.

c) Yeminli Mali Müşavir' ler gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işlemlerinin mali tablolarının veya beyannamelerinin mevzuat hükümleri, muhasebe prensipleri ile muhasebe standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik ederler.

Yeminli Mali Müşavirler yaptıkları tasdik in doğruluğundan sorumludurlar. Yaptıkları tasdik in doğru olmaması halinde, tasdik in kapsamı ile sınırlı olmak üzere, ziyaa uğratılan vergilerden ve kesilecek cezalardan mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar. ve yaptıkları tasdik in kapsamını düzenleyecekleri raporda açıkça belirtirler.

¹¹² Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, R.G. 13. 6. 1989 / 20194.

¹¹³ HASPOLAT 322.

Kanuni şartlara uygun olarak hazırlanıp tasdik edilerek, kamu kurum ve kuruluşlarına verilen mali tablolar, kamu idaresinin yetkili memurları tarafından, tasdik kapsamı ölçüsünde incelenmiş bir belge olarak kabul edilir. Fakat, kanunlarla kamu idarelerine tanınmış teftiş ve inceleme yetkileri her zaman saklıdır.

İlgili mevzuat uyarınca bankalar, tasdik edilmesi gereken mali tablolar ve beyannameler ve diğer belgeleri, hesap dönemlerinde Yeminli Mali Müşavirlere denetletip tasdik ettirmeleri gerekecektir. Bu denetim bir nevi resmi denetimin bir uzantısı olmakla beraber bankalar, Kendi mali tablo ve diğer belgelerini çeşitli nedenlerden dolayı resmi zorunluluğa dayanmadan özel olarak Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere her zaman incelettirebilir, denetim yaptırabilirler.

B) Bağımsız Dış Denetim

1 . Bağımsız dış denetim kavramı

Bağımsız dış denetim; bir işletmenin iktisadi yapısını bütün yönleri ile, önceden belirlenmiş ölçülere uygun olarak tarafsız olarak araştıran ve bu araştırmaları sonuçları ile birlikte değerlendiren, ve işletme yetkilileri tarafından işletme dışından seçilmiş bağımsız denetçiler vasıtası ile yapılan denetime denir.

Sermaye piyasası ise bağımsız dış denetimi "otaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşları tarafından görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından bu kuruluşlar adına, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak düzenlenmiş mali tabloların, 2499 sayılı kanun çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanmasıdır" şeklinde ifade etmiştir¹¹⁴

Bağımsız dış denetim; işletmelerin faaliyetleri süresince bu faaliyetleri değerlendirmek üzere işletme ile organik bağı olmayan uzman kişilerce işletmenin güvenilirliklerinin artırılması amacına yönelik denetimlere ihtiyaç

¹¹⁴ Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik (md.5) R.G. 13.12.1987/ 19663.

duyulmuş ve bu amacı bir süreç içinde gerçekleştiren bağımsız denetim kurumları olarak ortaya çıkmışlardır¹¹⁵.

Bağımsız dış denetimin ortaya çıkması ve gelişmesi, işletmelerin iç kontrol sisteminin yetersizliği, yatırımcılar ile şirket yöneticileri arasındaki çıkar çatışması, işlemlerin karmaşıklığı ve boyutu gibi çeşitli nedenlerle olmuş ve bir kurum olarak zaman içinde gelişmiş¹¹⁶ ve günümüzdeki büyük öneme sahip konumunu kazanmıştır.

2. Bağımsız dış denetimin önemi

Bağımsız dış denetim; işletmelerin mali durumlarının finansal yapı ve faaliyetlerindeki özelliklerinin analiz edilmesi, ve işletmenin yapısal sorunlarını aydınlatacak özel bir çalışmadır¹¹⁷.

İşletmelerin mevcut durumunu ortaya koyarak, güvenilirliğini ve istikrarı sağlamak amacı ile yapılan bağımsız dış denetimin işletmeler üzerinde ve toplumdaki değişik sosyal guruplar ve ekonomik hayat üzerinde çok önemli faydaları vardır.

Bu faydalar;

- Denetlenen işletmeler,
- Ekonomik alanda faaliyette bulunanlar,
- Kamu kuruluşları açısından,
- Mali sistem açısından,

olduğu ifade edilerek bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur¹¹⁸.

- Denetlenen işletmeler açısından :

İşletmelerin finansal tabloları bağımsız ve tarafsızca uzmanlar tarafından değerlendirmeye tabi tutulduğu için, bu tablolara ve dolayısı ile işletmeye güveni arttırarak, işletmenin' de ticari itibarının mali piyasalarda yükselmesine, etkin ve devamlı surette yapılan bağımsız denetlemeler işletme yönetici ve çalışanlarının sürekli denetim ve gözetimin etkisinden dolayı yolsuzlukların en aza indirilebilecek ve hatta zamanla ortadan kalkmasına, işletmelerin kayıtlarında yapılan hataların sürekli olarak

¹¹⁵ İLTER 24. Geniş bilgi için bkz. YILMAZ 60 vd.

¹¹⁶ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 293.

¹¹⁷ KIRMİKİL 162.

¹¹⁸ GÜREDİN 16. AYANLAR 22 vd.

düzelmeğe doğru giderek eksiksiz ve kusursuz kayıtlar tutulacak, gelir ve gider o ölçüde netleşecek ve bunların sonucunda işletmenin kredi imkanı belirginleşerek, devletin işletme üzerindeki resmi denetim yapma olasılığı güvenden dolayı azalmasına neden olacaktır.

- Ekonomik alanda faaliyette bulunanlar açısından:

Tarafsız ve uzman kişilerce denetlenen mali tablolar işletmelere güveni arttıracak, mali tabloları denetlenmiş işletmelere kredi verme bakımından kredi kurumlarını, küçük ve büyük yatırımcılara, sosyal kuruluşlara, işletme ile ilgili kararlarında işik tutacak ve isabetli karar vermede etkili olacaktır. Bunun sonucunda sermaye piyasalarına güven artmasından dolayı istikrarlı bir hareketlenme ortaya çıkmış olacaktır.

- Kamu kuruluşları açısından ise :

Düzenli ve tutarlı denetimlerin devletin işletmeler üzerinde yapacağı denetimin kapsamını daraltacak ve resmi kuruluşları tarafsız ve güvenilir bilgiler sağlamada¹¹⁹ isabetli para, vergi, fiyat ve ücret politikalarının saptanmasında, makro ve sektörel planların yapılmasında, milli gelirin hesaplanmasında¹²⁰, yardımcı olacaktır.

Son olarak; bağımsız dış denetleme kuruluşlarının mevzuatla düzenlenmesi, mali sistemimiz içinde yer alması; yeni bir meslek dalının gelişmesine imkan hazırlayarak devletin vergi gelirleri ve hasılatının artmasına, mali kurumlara güven sağlayarak, menkul kıymetlerin ihracında' da etkin olarak menkul kıymet alım satımı ile menkul kıymetlerin halka arzını arttıracaktır¹²¹.

3. Bağımsız dış denetimin kapsamı

Genel olarak bağımsız dış denetimin kapsamı; işletmelerin genel kabul görmüş muhasebe esas ve ilkelerine uygunluk yönünden, defter, kayıt ve belgeler üzerinde yapılır. Bu durum Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik' in 5.maddesin' de aynı şekilde ifade edilmiştir.

¹¹⁹ GÜREDİN 17.

¹²⁰ UMAN 16 vd.

¹²¹ TÜRK II.

Yetkili bağımsız denetim kuruluşlarının yapmış oldukları denetleme sonucunda, mali tablo ve raporlara ilişkin olarak "olumlu", "olumsuz" veya "şartlı" denetleme raporları düzenlenir.

Olumlu rapor; ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların mali durum ve faaliyet sonuçlarının 2499 sayılı kanun çerçevesinde gerçeği yansıttığının tasdiki anlamındadır.

Olumsuz rapor; olumlu raporun tam aksini yani ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların mali durum ve faaliyet sonuçlarının 2499 sayılı kanun çerçevesinde gerçeği yansıtmadığını tespit ve ifade eder.

Şartlı rapor ise; bir bütün olarak mali tabloların güvenilirliklerini bozmayacak aksaklıkların tespit edildiğini ifade eder.

4.Konuya ilişkin yasal düzenlemeler

a) Bağımsız denetime ilişkin ilk yasal düzenleme, 1984 yılında 3098 sayılı kanunla, 1211 sayılı T.C.M.B kanununun 43. maddesi değiştirilerek, bu değişiklik uyarınca Başbakanlık tarafından bankalarda inceleme yapabilecek bağımsız denetim kuruluşlarının belirlenmesi ile ilgili esas ve şartları içeren ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı tarafından 16 Ocak 1987 tarihinde 19343 sayılı Resmi Gazete' de Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Tebliğ yayınlanmıştır. Bundan sonra 9.3.1991 tarih ve 20809 sayılı Resmi Gazete' de Devlet Bakanlığı tarafından bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin 2 No' lu tebliğ yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yürürlükte olan 2. Tebliğ' e göre, Tebliğin amacı bankalarda inceleme yapabilecek bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin esasları düzenlemektir.

Bu tebliğe göre 1211 sayılı Mer.B.K' nun 3098 sayılı kanunla değişik 43. maddesi uyarınca, bankalarda inceleme yapabilecek bağımsız denetim kuruluşlarına Hazine Müsteşarlığı' nın bağlı olduğu bakanlık, Merkez Bankasının görüşünü aldıktan sonra faaliyet izni verir.

Ayrıca bu kuruluşların;

- Anonim Şirket şeklinde kurulmaları,
- Ödenmiş sermayelerinin asgari 50 Milyon T.L olması,
- Hisse senetlerinin nama yazılı olması,

- 1.6.1989 tarih ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu hükümleri uyarınca denetim yetkisi almış meslek mensupları tarafından kurulması,

- Ana sözleşmelerinin 3568 sayılı kanun ve 2 No' lu Tebliğ hükümlerine aykırı olmaması şartlarını aramıştır.

Yine 2 No' lu Tebliğ' e göre bankalar, Faliyet izni alıpta listesi T.B.B. aracılığı ile bankalara duyurular bağımsız denetim kuruluşlarını bankalar, her yılın Eylül ayı sonuna kadar o yıl için denetim yaptıracakları kuruluşun adını H.M' na ve M.B' na bildireceklerdir. Şayet bankalar denetim yaptırdıkları kuruluşu değiştirmek istedikleri taktirde durumu gerekçesi ile birlikte H.M ve M.B' ye bildirmek zorundadırlar.

Bağımsız denetim kuruluşları, esasları müsteşarlığın görüşü alınarak M.B tarafından belirlenen çerçevede hazırlayacakları denetim raporlarını yıl sonunu takip eden dört ay içinde tamamlayarak ve birer nüshasında H.M ve M.B ve ilgili bankaya vereceklerdir.

b) T.C.M.B tarafından 16 Ocak 1987 tarihli R.G' de yayımlanan bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin tebliğin 11. maddesi hükmü uyarınca T.C.M.B' ye verilen görev ve yetkiye dayanarak bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılacak banka denetimleri ve denetim raporlarına ilişkin esasları düzenleyen, 24.12.1987 tarih ve 19674 sayılı R.G' de yayımlanan "Bağımsız Denetim Kurumları Tarafından Yapılacak Banka Denetimleri Hakkında Tebliğ yayımlanmıştır". Çalışmamızın konusunu teşkil ettiğinden ileride Merkez Bankasının bağımsız denetim kuruluşları vasıtası ile bankaları denetimi bölümünde ayrıntılı olarak incelenecek ve etraflıca ele alınmaya çalışılacaktır.

c) 16 Ocak 1987 tarihli Bağımsız Denetim Kuruluşlarına ilişkin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı tarafından çıkarılan tebliğin 12. maddesine göre "Yetkili merciler (Bakanlık ve S.P.K) tarafından gerek görüldüğü taktirde menkul kıymet ihraç eden anonim ortaklıkların mali bünyeleri ile ilgili denetimler o yetkili kuruluşlar tarafından bu kuruluşlara yapılır" hükmü uyarınca SPK kendi görev alanına giren hususlarda bağımsız denetleme yapmak amacı ile bağımsız denetim kuruluşları için ayrı bir düzenlemeyi terich etmiştir¹²² ve buna dayanarak kamunun aydınlatılmasını sağlayarak Ser. Piyasası' nın güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunması amacı ile, bağımsız denetlemeye tabi olacak ortaklıklar ve yardımcı kuruluşlar tarafından

¹²² KARAYALÇIN 220,

düzenlenen mali tablo ve raporların, SPK tarafından 2499 sayılı kanun çerçevesinde tespit edilecek esas ve standartlar dahilinde bağımsız denetleme kuruluşları tarafından denetlenmesine dair esasları belirleme amacı ile SPK tarafından 13 Aralık 1987 tarih ve 19663 sayılı R.G' de Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik uyarınca sürekli denetime tabi ortaklık ve kuruluşlar;

- Aracılık faaliyetlerine münhasır olmak üzere bankalar,
- Aracı kurumlar,
- Menkul kıymetler yatırım fonları,
- Menkul kıymetler yatırım ortaklıkları,
- Hisse senetleri İMKB' nin birinci pazarında işlem gören anonim ortaklıklar,
- Ser.P.K uyarınca kayıtlı sermaye sistemini kabul etmiş bulunan anonim ortaklıklardan çıkarılmış sermayeleri 5 Milyar TL' yi aşanlar.

SPK' nun 18 Aralık 1987 tarih ve 19668 sayılı Tebliğinde belirtilmiştir.

SPK 13 Aralık 1987 tarih ve 19663 sayılı R.G ' de yayımlanan Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmeliğe dayanarak bağımsız denetime ilişkin denetleme rapor ve ilke ve kurallarına ilişkin daha teknik ve daha ayrıntılı düzenlemeler yapmıştır. Buna karşılık Merkez Bankası ileride' de eleştireceğimiz gibi denetim rapor ilke ve kurallara ilişkin esasları tespiti S.P.K ayrıntı ve teknik düzenlemelere gitmemiştir. MB' nin denetimin etkinliği, denetimden beklenen kamusal amacın gerçekleştirilmesi bakımından ayrıntılı düzenlemeleri neden yapmadığına bir anlam veremediğimi belirtmeliyim.

S.P.K çıkardığı ayrıntılı düzenlemeleri çalışmamızı doğrudan ilgilendirmedigi için burada ayrıntılı olarak belirtmeden bu konudaki ilgili mevzuata yollamada bulunmakla yetineceğim.

III- Kamuoyu Denetimi ve Gözetimi

Bankaların kamuoyu gözetimi yolu ile denetimine geçmeden önce, kamunun denetim ve gözetimini sağlamak amacıyla yönelik olan düşünce ve

düzenlemelere kaynaklık eden ve konunun özünü ifade etmesi bakımından çok önemli olan, "**Kamuyu Aydınlatma İlkesi**" hakkında kısaca bilgi vermemizin yararlı olacağı fikrindeyim.

Kamuyu aydınlatma ilkesi, Türk doktrin' inde terim olarak ilk defa TEKİNALP tarafından ifade edilmiş ve bu ifade büyük ölçüde benimsenmiştir¹²³.

TEKİNALP, ilke hakkında geniş olarak verdiği tanımda "Kamuyu aydınlatma ilkesi; ortaklık pay sahipleri ve alacaklıların menfaatlerini korumaya ve haklarını bilinçli ve etkili bir şekilde kullanmaya yardım eden, gelecekteki pay ve tahvil sahiplerinin ve sermaye piyasasının diğer ilgililerinin aldatılmalarını önleyip ortaklık yararına kazanılmalarını sağlayan, özel ekonomik gücün, milli iktisadın gereklerine ve faydasına uygun çalışmasını gerçekleştiren, gerek iç, gerek dış denetimi kapsamı içine alan, ilkelerin tümüdür"¹²⁴. şeklinde ilkeyi bütün yönleri ile ifade eden bir tanım vermiştir.

Kamuyu aydınlatma ilkesinin yöneldiği birtakım menfaat ve ilgi çevreleri vardır. Bunlar ortaklığın; pay sahipleri, alacaklıları, gelecekteki pay sahipleri, işçiler ve doğrudan doğruya kamunun kendisidir. Bu düşünce, özel ekonomik gücün denetlenmesi, özgürlükçü ekonomik düzenin ancak bu yolla kontrol edilebileceği gerekçelerinden hareket edilerek ifade edilmiştir¹²⁵.

Ortaklığın; pay sahiplerini, alacaklıları, gelecekteki pay sahipleri ve işçiler, kamu içerisinde değerlendirileceğinden, çok geniş bir anlamı ifade eden "kamu" tabiri içine; "ilgili" yada "menfaat sahibi" olması muhtemel kişiler dolayısıyla herkesin gireceği fikrindeyim.

Bankalar yapmış oldukları; mevduat, kredi, akreditif, senet tahsili, havale, menkul değer hizmetleri gibi bankacılık hizmetleri ve tüm aracılık faaliyetleri ile ekonomik hayatın her yönü ile bir parçası ve en önemli araçlarından biri olarak büyük ölçüde güven ilişkisine dayanan kamusal ağırlıklı hizmet veren büyük sermaye kuruluşlarıdır.

Bankacılık işlemleri (bütün olarak ele aldığımız taktirde) bu işlemlerin özelliği gereği, toplum içerisinde çok büyük olumlu yada olumsuz sonuçlara neden olabildiklerinden devletin bu alandaki kontrolü zorunluluğunu gerektirmiş ve toplumun' da her zaman yakın ilgisini çekmiştir.

¹²³ TEKİNALP (Blanço ve Yedek Akçeler) 13.

¹²⁴ TEKİNALP (Blanço ve Yedek Akçeler) 53.

¹²⁵ TEKİNALP (Blanço ve Yedek Akçeler) 33.

Bankalar, kural olarak kazanç sağlamayı amaç edindiklerinden bunu elde edebilmek için büyük oranda sermayeye ihtiyaçları vardır. Bu sermayeyi' de büyük ölçüde büyük ve küçük tasarruf sahiplerinin kendilerine tevdi edecekleri mevduat sayesinde toplayacak ve bunları çeşitli alanlarda kullanarak ve kullandırarak bunların karşılığında hem kendisi, hemde mevduat sahibine kazanç sağlama yoluna gidecektir. Bu amaçla, bu sermayeyi kendisine çekebilmesi için, sermayeyi ellerinde bulunduran büyük ve küçük tasarruf sahiplerine, kendileri' de tevdiatta bulunmaları amacı ile banka kuruluşu olarak yapmış oldukları faaliyetler ve sermaye yapısı itibariyle güven vermeleri gerekir. Güvenirliklerini' de kuruluşun mali tablo ve işletme yapılarının sağlamlığını ortaya koyarak, tasarruf sahiplerini olumlu yönde etkilemeleri ile gerçekleştireceklerdir.

Bankalar, bu güveni sağlayabilmek için toplam mevduatları, öz kaynakları ve sermayeleri hakkında ilan ve reklamlar' la çeşitli duyurularla bulunurlar. İlgililer önceleri bu ilanlarla banka hakkında edinebildiği birtakım sınırlı bilgilerle aydınlanmakla yetinmek durumunda idi. Bu durum tasarruf sahiplerinin birikimlerini tevdi edecekleri bankayı, gerek bankacılık faaliyetini değerlendirmek uzmanlık gerektirdiğinden, gerekse eldeki bilgilerin yeterli kanaatin oluşmasına imkan verememesinden dolayı her zaman iyi bir sonuç vermemekteydi. Yapıları itibariyle kamunun bilgisinden yoksun olmaları, onları faaliyetlerinde daha rahat davranmaya itebilmekte idi. Bu durum; bankaları, sağlıklı olmayan yapılaşmaya ve büyümeye itebilmekte, ve onların sağlam olarak ayakta kalmalarına imkan vermediğinden, sonuçta ülke ekonomisi ve mudiler açısından toplumsal faciaların ortaya çıkmasına neden olabilmekte idi. Bankacılığın geliştiği ve bankacılık faaliyetlerinin çok çeşitlendiği ve karmaşık bir hal aldığı günümüzde, tasarruflarını en iyi şekilde değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerini, karar verirken çok dikkatli davranmaya sevk etmiştir.

İlgililer ve menfaat sahipleri, değerlendirmelerini yaparken kendilerine sunulan yada bildirilen bilgiler doğrultusunda bilgilenecekler ve karar verirken eldeki bilgiler doğrultusunda hareket edeceklerdir. Bunuda kamuya açıklanan mali tablolar sayesinde gerçekleştireceklerdir.

O halde mali tablolar, uzman kişilere yeterli bilgiler verebilecek bilgileri taşıması gerekir. Böylece mali tablolar ilgili gurupların ekonomik karar alama süreçlerine yeterli bilgi kaynağı teşkil edebilecektir¹²⁶. Bu açıdan

¹²⁶ KARACAN (Kamuya Açıklanan Mali Tablolar) 65.

muhasabe bilgilerinin anlaşılır, yeknesak basit standartlar biçiminde oluşması bu bilgilerin değerlendirilmesinde kolaylık sağlayacaktır¹²⁷.

Öte yandan devlet; işlemleri büyük ölçüde kamusal nitelik taşıyan bankalar hakkında birtakım koruyucu ve yönlendirici tedbirler alma zorunluluğunu, ifade ettiğimiz gerekçelerden dolayı hissederek, bu konuda birtakım düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Bu düzenlemelerden belkide en önemlisi, tasarruf sahiplerini, tasarruflarını değerlendirirken daha işin başında, karar aşamasında sağlıklı karar vermeye yönlendiren, kamuoyunun aydınlatılması amacına yönelik düzenlemelerdir.

Bu amaca yönelik olarak 3182 sayılı Bankalar Kanununun' nun 54.maddesinde, Bankaların blançoları ile kar ve zarar cetvellerini bağımsız denetim kuruluşları ve denetçileri tarafından onaylı birer örneğini genel kurullarının toplandığı tarihten itibaren üç ay içinde yönetim kurulu ve denetçilerinin raporları ile birlikte Resmi Gazete ve yurt çapında yayın yapan bir gazete aracılığı ile ilan ettirmek mecburiyetinde oldukları şeklinde ifade edilmiştir.¹²⁸

Türkiye'de şube açmak sureti ile faaliyette bulunan bankaların, Türkiye'deki yönetim merkezleri tarafından ve müdürler kurulları tarafından imzalanan Türkiye'deki faaliyetlerine ait blançoları ile kar ve zarar cetvelleri ile birlikte aynı şekilde ilan ettirilecektir. İlan edilecek blanço ile kar ve zarar cetvellerinde bağımsız denetim kuruluşlarının, bunların genel kabul görmüş muhasabe ilkelerine uygun olup olmadığına dair açıklamalarına yer vermek zorundadırlar.

Bankalar tarafından ilan olunan bir blanço veya kar zarar cetvelinin gerçeğe aykırı olduğu tespit edildiği takdirde ilgili banka, Hazine Müsteşarlığı'nın talimatı üzerine 15 gün içinde düzeltilmiş blanço ve kar ve zarar cetvelini düzeltme beyanı ile birlikte aynı gazetelerde ilan etmek zorundadır.

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar doğrultusunda bankalar; ilan ettikleri mali tablolar sayesinde kamuoyunun bilgisine sunulmuş olacak ve ilgililer' de sunulan bu bilgiler doğrultusunda gerekli değerlendirmelerini yaparak kararını verecektir ve bu yolla kamuoyu tarafından bir gözetime ve denetime tabi olacaklardır.

¹²⁷ KARA 82.

¹²⁸ Buradaki mecburiyet asgari bir ilan mecburiyetidir.Blançoların birden fazla yayın organında yayınlanmasına engel bir hüküm yoktur. EREM/ALTINOK/TANDOĞAN (Şerh) 243.

İKİNCİ BÖLÜM

T.C MERKEZ BANKASI' NIN BANKALARI DENETİMİ VE GÖZETİMİ

İKİNCİ BÖLÜM

T.C MERKEZ BANKASI' NIN BANKALARI DENETİMİ VE GÖZETİMİ

Ş 3. DOLAYLI DENETİM VE GÖZETİM

I - Para ve Kredi Politikasının Uygulanmasına İlişkin Denetim ve Gözetim

A) Banka kredilerinin düzenlenmesi

Kredilerin düzenlenmesi ve yönetimi, bankaların vermiş oldukları kredilere etki etmek konusunda Merkez Bankalarının sahip olduğu yetkiye bağlıdır¹²⁹. Başka bir deyişle Merkez Bankaları, kredilerin düzenlenmesi konusunda sahip oldukları yetki ölçüsünde kredilere etki edecek onları düzenleyebileceklerdir.

Kredileri genel olarak düzenlenmesi gerektiği fikri ülkelerde zamanla gelişmiş ve ekonomik istikrarın sağlanması açısından bir zaruret olarak görülmüştür. ve bu amaçla Merkez Bankalarına krediyi genel ve sektörler itibarı ile düzenleme yetkisi tanınmıştır.

Bizde'de bu yetki 1211 sayılı Mer.B.K'. da Merkez Bankasına tanınarak, kalkınma planları ve yıllık programların hedeflerine uygun olarak banka plasmanları üzerinde nitelik ve nicelik bakımından tanzim tedbirleri alabileceği. genel kredi hacmi ile genel kredi hacmi içinde çeşitli kredi türlerinin sektörler ve konular itibarı ile dağılımını ayarlayabileceği ifade edilmiştir. (Mer.B.K.40.II.c).

Merkez Bankasının maddede ifade edildiği şekilde kredi piyasasını düzenleme ve kontrol etme yetkisi vardır. Önceleri bu yetki, yabancı para ile milli para arasındaki oranların sabit tutulması amacı ile Merkez Bankasına virilmişti. Fakat daha sonra kredi kontrolünün iç ekonomik dalgalanmaları

¹²⁹ HAWTREY 44.

kontrol altında tutarak ekonomik düzeni sağlama amacına yönelik olarak Merkez Bankasına verilmiştir¹³⁰.

Merkez Bankası, bu yetkiye dayanarak maddede' de ifade edildiği gibi krediyi; ekonomiye tahsis edilen kredinin genel hacmini kontrol etmesi ve kredilerin sektörlere hatta işletmelere göre dağılımını kontrol etmesi şeklinde ülke içindeki toplam krediyi iki yolla kontrol altına alacaktır.

Banka plasmanları üzerinde genel kredi hacmini kontrolü, bu plasmanların genel hacminin genel olarak ekonominin özel olarak para-kredi durumunun gereklerine göre artırılıp eksiltilmesi ile yerine getirir. Merkez Bankası bunu para ve kredi politikaları araçları ile' de yerine getirerek bu miktarı ayarlamaya çalışabilir.

Kredinin sektörlere göre dağılımını ise, bu plasmanların şartları mahiyet ve türleri itibarıyla kontroldür. Yani bu şu anlama gelmektedir. Banka kredilerinin belli bir oranının belirlenen çeşitli sektörler itibarı ile ne kadar verilebileceğini tayin ve tespit etmesidir¹³¹. Bu yoldan beklenen etkinin gerçekleştirilebilmesi için stratejik sektörlerin bilinçli ve doğru olarak tespit edilmesi gerekir¹³².

Merkez Bankası bu yetkisine dayanarak ekonominin gereklerine göre zaman zaman düzenlemeler yaparak genel kredi hacmini ve sektörel kredi hacmini bu konuya ilişkin esas ve şartları belirleyerek ayarlama yoluna gidecek ve bankaları kredi bakımından denetim altına alabilecektir.

B) Reeskont ve avans politikası

Genel olarak reeskont; bir bankaya iskonto ettirilmiş senedin bu banka tarafından tekrar iskonto edilmesi işlemine denir¹³³.

İkinci defa iskonto ettirilme anlamına gelen reeskont kavramı, Bankalar tarafından ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ellerinde bulundurdukları senetleri Merkez Bankasına ikinci bir defa iskonto ettirerek kredi taleplerinin karşılanması amacına yönelik olan işleme denir.

Reeskont ve avans politikası¹³⁴, Merkez Bankasının reeskont ve avans oranı yada oranlarını ve diğer reeskont ve avans şartlarını değiştirerek

¹³⁰ KURT / GÜNAL / TUĞÇETİN 191. ARTUKMAÇ 9. ALPTÜRK (M.B İlişkileri) 19 vd.

¹³¹ KURT / GÜNAL / TUĞÇETİN 192.

¹³² DÜNDAR 33.

¹³³ KOCAIMAMOĞLU 567. ERDEM 171. Geniş bilgi için bkz. ARTUKMAÇ 42 vd.

bankaların kredi taleplerini etkilemeye yönelik¹³⁵ para ve kredi politikasını ayarlamaya yarayan en etkili para ve kredi politikası araçlarından biridir. Bu imkanla Merkez Bankası, reeskont ve avans faiz miktarlarını düşürüp, bankaların ellerindeki senetleri hemen Merkez Bankasına reeskot ettirip nakit varlıklarını artırarak kredilerini ve para yaratma imkanlarını genişletilmesini sağlayacaktır. Merkez Bankası bunun tam tersini yaparak, yani reeskont ve avans faiz miktarlarını yükselterek, bankaların daha az senet reeskont ettirmelerine yol açacak ve verdikleri krediyi de o oranda daha sınırlı tutma eğilimini göstermelerine sebep olarak onları etkileme yoluna gidecektir.

Reeskont ve avans şeklinde yapılan işlemlerden elde edilecek olumlu sonuç, ülkelerin bankacılık geleneklerine, banka sisteminin organizasyon şekline ve Merkez Bankasının o ülkedeki konumu ve tutumuna bağlı olarak oğışiklik gösterebilecektir¹³⁶.

1211 sayılı kanunun 4.maddesi ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na verilen görev ve yetkiler doğrultusunda, bankanın temel yetkilerinden biri' de işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz oranlarını, hükümetin izlediği ekonomik politikaları gözönüne alarak tespit edeceği şeklindedir.

Bu hüküm doğrultusunda Merkez Bankası Banka Meclisi, İdare Komitesi ve Merkez iskonto Komitesinin teklifi üzerine her banka için kredi türüne göre bir limit tayin ederek bu limitler dahilinde bankalarla reeskont ve avans işlemleri yapar¹³⁷.

Mer.B.K 45. maddesinde senet ve vesikaların reeskont ve avansa kabul edilebilme şartlarını düzenlemiştir. buna göre Merkez Bankası,

- Bankalar tarafından kendisine tevdi edilen ticari senet ve vesikaları reeskonta kabul edebilmesi için bunların en az üç imzayı taşıması¹³⁸ ve vadelerine en fazla 120 gün kalmış olması,

- Gerçek ve tüzel kişi sanayici ve madencilerin hammadde ihtiyaçları ile işletme kredisi ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenledikleri, bankalar tarafından ibraz olunacak ticari senetleri ile, Küçük sanat erbabı, esnaf ve

¹³⁴ Geniş bilgi için bkz. KOCK 149 vd.

¹³⁵ ZARAKÖLU (Para ve Kredi) 296. ZARAKÖLU (Merkez Bankacılığı) 44.

¹³⁶ KARAKÖÇ 5.

¹³⁷ KURT / GÖNAL / TUĞÇETİN 225.

¹³⁸ Banka, geçerli saydığı iki imza ile' de istisnaen yetinebilir. Ayrıca şart olarak aradığı üç imzanın birisi yerine, sigorta poliçeleri ile beraber olmak üzere, emtiaya veya ürüne ilişkin makbuz senedi veya varamt gibi teminatı, emtia ve ürün' ün kolay satılabilir türden olmaları ve bankanın belirleyeceği değerinin senet tutarından fazla olması şartı ile banka tarafından teminat olarak kabul edebilir.

esnaf teşekküllerinin kredi ihtiyaçlarını karşılamakla görevlendirilmiş bulunan bankalar tarafından tevdi edilecek senetleri ise, üç imzayı taşımak ve vadelerinin bitimine en çok 9 ay kalmış olması.

- Tarım senetlerinde ise vadesi 9 ayı aşmamış olması,

- Merkez Bankası Banka Meclisi tarafından tespit edilecek esas ve şartlar dahilinde, bankalar tarafından tevdi edilecek, vadelerine en çok sekiz yıl kalmış senetleri en az iki imzanın bulunması,

şartı ile reeskonta kabul edebilir, ve reeskonta kabul edeceği bu senetler karşılığında avans' da verebilir (Mer.B.K.md.45-46).

Merkez Bankası, devlet tahvilleri ile borsada kayıtlı diğer sağlam tahviller karşılığında bankalara, kendi ihraç ettikleri tahviller olmaması kaydı ile, borsa değerlerinin en çok %80' i oranında ve 120 gün vade ile avans verebilir¹³⁹ (Mer.B.K.md. 48).

Merkez Bankası tarafından, reeskonta ve avansa kabul edilecek senetlerin en yüksek tutarı, kamu müesseselerine verilecek kredi işlemleri hariç, bir önceki yıl sonu bilançosuna göre kullandığı toplam kredilerinin binde beşini aşamayacaktır. Eğer aynı imzaları taşıyan birden fazla senetlerin toplamı, kullanılan toplam kredilerin binde beşini aştığı takdirde, aşan miktar reeskonta veya teminata kabul edilmeyecektir. (Mer.B.K m.47).

Merkez bankasının bağımsızlığı, para ve kredi politikalarını etkin bir şekilde kontrol edebilme yetkisi tartışmalarına sebep olan ve 3098 sayılı kanunla büyük ölçüde giderilmeye çalışılan hazineye kısa vadeli avans meselesinde, Merkez Bankası artık, miktarı cari yıl genel bütçe ödenekleri toplamının yüzde onbeşini geçmemek üzere hazineye kısa vadeli bir avans hesabı açacak, buna göre ekonomik durum göz önünde tutularak kullanılacak avans nisbeti ve avansa uygulanacak faiz haddi Başbakanlık ile Merkez Bankası arasında beraber kararlaştırılacaktır (Mer.B.Kmd.50). Getirilen bu yeni düzenleme ile, Merkez Bankası ile Hazine arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmiş, Merkez Bankası bu konuda serbestçe değerlendirme yapabilme ve karar verebilme imkanına bir ölçüde kavuşarak, para ve kredi politikalarını daha sağlam temellere oturtabilme imkanına kavuştuğunu söyleyebiliriz.

Merkez Bankasının yapacağı bu işlemlerin en yüksek miktarı ve kredi türlerine göre limitleri belirli esaslar göz önünde bulundurularak banka

¹³⁹ Bu madde gereğince bankalara verilecek avansların toplamı, Mer.B.K 45. maddesindeki yazılı senet ve vesikaların nominal değerleri toplamını geçemez. (Mer.B.K. m.45 / II).

meclisi tarafından tespit edileceği ifade edilmiştir (Mer.B.K.md.54). Buna göre Merkez Bankası bu limitleri; ekonomik hedefler, milli para politikasının prensipleri, piyasanın kredi ihtiyacı, bankalar sisteminin likiditesi ve bankanın portföy kapasitesini göz önüne alarak tespit edecektir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Merkez Bankası reeskont ve avans politikaları yani avans ve reeskont nispetleri ile banka kredilerinin hacmine ve maliyetine, bankaların merkez bankasından aldıkları kredilerin genişliğine göre etki etmeye çalışacaktır¹⁴⁰. Başka bir ifade ile Merkez Bankası reeskont ve avans politikaları ile piyasadaki para ve kredi hacmini kendi bilgisi ve yönetimi altında idare ederek bankalar üzerinde bu yönden bir nevi gözetim ve denetim sağlayacaktır.

C) Mevduata ilişkin düzenlemeler yapılması

Merkez Bankasının temel görev ve yetkilerinin ifade edildiği 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu' nun 4.maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinde, "Mevduat vade ve türleri ile mevduatta vade sürelerini ve bunların yürürlük zamanlarını tayin etmek" Merkez Bankasının görevleri alanında sayılmıştır.

3182 sayılı Bankalar Kanunu' nun 34.maddesi 1. fıkrasında ise "Bankalar, mevduat hesaplarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından tespit edilecek vade ve türlerine göre tasnif etmek zorundadırlar" diyerek, Merkez Bankası, Mer.B.K md.4/I.f. ve Bnk.K.md.34/I hükümleri gereği kendisine verilen bu konudaki görev ve yetkiye dayanarak, 11.9.1988 tarih ve 19926 sayılı R.G' de Mevduat Türlerinin Kapsamına İlişkin Tebliğ' i ve 14.7.1987 tarih ve 19517 sayılı R.G' de Mevduat Türleri ve Vade Dilimleri hakkında Tebliğ' i yayımlayarak yürürlüğe koymuştur. Bu iki tebliğ hükümlerine göre mevduat türleri, kapsamı ve vade dilimleri itibari ile tespit edilmiş ve bankaların tespit edilen bu hükümler doğrultusunda hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Bu iki tebliğ hükümlerine göre mevduat türleri, kapsamı ve vade dilimleri aşağıdaki gibidir,

I - Tasarruf mevduatı

Gerçek kişiler tarafından bu ad altında açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan mevduat tasarruf mevduatıdır.

¹⁴⁰ ALPTÜRK (Merkez Bankacılığı) 49.

* Tasarruf mevduatı vade dilimleri ise,

- Vadesiz , Vadeli, 1, 3, 6, Ay ve 1 Yıl Vadeli, 2, 3, 4, ve 5 Yıl Vadeli değişken faizli, olarak tespit edilmiştir.

II - Mevduat Sertifikası

Karşılığı tamamen tahsi edildikten sonra alıcısına verilen ve eldegiştirme yolu ile tedavül edebilen belgeye mevduat sertifikası denir¹⁴¹.

* Mevduat sertifikası vade dilimleri ise,

A- 10 Milyon Liradan küçük kupürlüler için, 1, 3, 6, 12, Ay vadeli,

B- 10 Milyon Liradan büyük kupürlüler için, 28 ila 365 gün arası vadeli,

III - Resmi kuruluşlar mevduatı

Genel ve katma bütçeli daire ve kurumların yerel yönetimlerin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin, tereke hakimliklerinin mevduatı resmi kuruluşlar mevduatı olarak tespit edilmiştir.

* Resmi kuruluşlar mevduatı vade dilimleri ise,

- Vadeli, Vadesiz, 1, 3, 6, Ay ve 1 Yıl vadeli olarak tespit edilmiştir.

IV - Ticari kuruluşlar mevduatı

Gerçek kişilerin ticari işletmelerine her çeşit ortaklıklara, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara bağlı müessese ve bağlı ortaklıklara, genel ve katma bütçeli kuruluşlarla yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, sigorta şirketlerine ve özel finans kurumlarına ait mevduat, ticari kuruluşlar mevduatı olarak tespit edilmiştir.

* Ticari kuruluşlar mevduatı vade dilimleri ise,

- Vadeli, Vadesiz, 1, 3, 6, Ay ve 1 Yıl olarak tespit edilmiştir.

V - Diğer kuruluşlar mevduatı

¹⁴¹ KOCAİMAMOĞLU 461.

Kanunla kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarına, vakıflara, derneklere, meslek teşekküllerine, sendikalara, kanunla veya bir kanuna dayanılarak kurulmuş tasarruf sandıklarına, resmi ve özel idare, müessese ve ortaklıklarla mesleki teşekküllerde yalnız kendi mensuplarına ait olmak üzere sağlık, sosyal yardım ve tasarruf sağlamak amacı ile kurulan sandıklara ait paralar, noter teminat ve emanet paraları, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralar, mahkemelerce tevdi mahalli gösterilmek sureti ile yatırılan paralar, yöneticiler tarafından apartman yönetimi ile ilgili olarak yatırılan paralar, elçilik ve konsolosluklara ait paralar, uluslararası kuruluşların Türkiye' deki büro ve temsilciliklerine ait paralar, fonlara ait paralar ile bunların dışındaki paralar diğer mevduat başlığı altında tespit edilmiştir.

* Diğer kuruluşlar mevduatı vade dilimleri ise,

- Vadeli, Vadesiz, 1, 3, 6, Ay ve 1, Yıl vadeli 2, 3, 4, ve 5, Yıl vadeli değişken faizli olarak tespit edilmiştir,

VI - Bankalararası mevduatı

Bankalar, (Kamu iktisadi teşebbüsü olarak kurulan bankalar ve T.C.M.B.dahil) ve özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşların birbirlerine yaptıkları mevduat, bankalararası mevduat olarak tespit edilmiştir.

* Bankalararası mevduat vade dilimleri ise,

- Vadeli, Vadesiz, 1, 3, 6, Ay ve 1 Yıl vadeli olarak tespit edilmiştir.

D) Disponibilite oranının belirlenmesi

Kelime anlamı her an kullanılabilir hazır paralar veya yedek paralar¹⁴² anlamına gelen disponibilite, Banka hukukunda, bankaların kabul ettikleri mevduattan dolayı kasalarında bulunduracakları nakit veya nakde kolayca çevrilebilmesi mümkün likit değerleri ifade eder¹⁴³

Kanun bankaların mevduat olarak topladığı paraların tümünü çeşitli şekillerde kullanma veya kullandırmasını; mevduat sahiplerinin paralarını kolayca çekebilme taleplerini gerçekleştirme, bankalara güven duymalarını

¹⁴² KOCAİMAMOĞLU 170.

¹⁴³ TEKİNALP (Banka Hukuku) 60. ARTUN 76.

sağlama, mevduatı önceden koruma amacına yönelik gerekçelerle, kasalarında belirli bir miktar nakit veya nakde kolay çevrilebilir değerlerin bulunmasını istemiştir¹⁴⁴.

Disponibilitenin zorunlu hale getirilmesi ilk defa 1959 tarihinde Banka Kredilerini Tanzim Komitesi tarafından gerçekleştirilmiş ve %5 oran tespit edilmiştir¹⁴⁵.

1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu' nun 40/II.a maddesi uyarınca Bankaların ¹⁴⁶ taaahütlerine karşı bulunduracakları umumi disponibilitenin nitelik ve oranlarını belirleme yetkisi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına verilmiştir. T.C Merkez Bankası' da bu yetkiye dayanarak zaman zaman tebliğler çıkararak değişik düzenlemeler yapmıştır. Son olarak Umumi Disponibilite Hakkında 3 no' lu Tebliği¹⁴⁷ yayınlarak mevduat kabul eden bankaların taahütlerine karşı bulunduracakları disponibil değerler ve bunlara ilişkin esas ve şartları belirlemiştir.

Bu tebliğe göre disponibil değerler; birinci derecede disponibil değerler ve toplam disponibil değerler ayırımına tabi tutulmuştur.

Birinci derecede disponibil değerler; Kasada mevcut türk lirası tutarının disponibil değerlerin hesaplanma süresi içindeki ortalama bakiyesi ve T.C.M.B nezdinde bulunan serbest tevdiat hesaplarının disponibil değerlerin hesaplanma süresi içindeki ortalama bakiyesi toplamı şeklinde ifade edilmiştir (m.1 d.a).

Toplam disponibil değerler ise; birinci derecede disponibil değerler, ve Piyasada satılabilme imkanı olan ve T.C.M.B nezdinde açılan hesaplarda serbest olarak bulundurulan, mülkiyeti bankaya ait Devlet İç Borçlanma Senetlerinin tebliğin 2. maddesine göre hesaplanacak değerleri, ve bankaların T.C.M.B nezdinde açılan hesaplarda serbest olarak bulundurulan mülkiyeti bankaya ait hazine garantisi ile T.C.Başbakanlık Kamu Ortaklığı İdaresi tarafından yurt içinde çıkarılan değeri yabancı para karşılığı türk lirası olarak belirlenen Gelir Ortaklığı Senetlerinin bu tebliğin 2. maddesine göre hesaplanacak değerleri toplamı olarak belirlenmiştir (m.1 d.b).

Disponibil değerler arasında yer alacak olan Devlet İç Borçlanma Senetleri ve değere yabancı para karşılığı türk lirası olarak belirlenen Gelir

¹⁴⁴ TEKİNALP (Banka Hukuku) 60. KARAKOÇ 17 vd. SUNGUR 22.

¹⁴⁵ KEYDER 59. TOSUN 18. ARTUN 76.

¹⁴⁶ Serbest bölgelerde (Kıyı bankalarında dahil) faaliyette bulunan bankalarda umumi disponibilitate yükümlülüğüne tabidir. Serbest Bölgelerde Faaliyette Bulunan Bankaların Kanuni Karşılık Yükümlülüğü Hakkında Tebliğ R.G. 22.1.1991/ 20763.

¹⁴⁷ R.G.10.2.1994/21845.

Ortaklığı Senetleri T.C.M.B' nin senet tipleri ve vadeler için açıklayacağı fiyatlardan günlük olarak değerlendirilir. Günlük değerlerin, disponibil değerlerin hesaplanma süresi içindeki haftalık ortalama tutarlarından; T.C.M.B tarafından belirlenecek hesaplanma esaslarına göre, bulunacak Devlet İç Borçlanma Senetlerinin ve Gelir Ortaklığı Senetlerinin vadelerine kalan gün sayısının ağırlıklı ortalamasının her bir banka için asgari 210 gün olmasını sağlayan kısmı disponibil değer kabul edilirken, Bankaların, Bnk.K.33. maddesi gereğince, Kanuni Yedek Akçeler Karşılığı Devlet Tahvili Hesabına yatırdıkları tutar ile bankalar arası para piyasası işlemlerinde, teminat amacıyla, T.C.M.B' na verdikleri Devlet İç Borçlanma Senetlerinden, para piyasasından aldıkları borç karşılığı olarak bloke edilen tutar, disponibil değer olarak kabul edilmemektedir (m.2 ve 3).

Yine bu tebliğe göre bankaların taahhütlerine karşı toplam disponibilite oranı %35 olarak tespit edilirken, kasa ve T.C.M.B nezdindeki vadesiz serbest tevdiattan oluşan birinci derece disponibil değerlerin taahhütlere oranı asgari %5 olarak tespit edilmiştir.

Bankalar belirlenen esaslar dahilinde hazırlayacakları disponibilite cetvellerini, disponibil değerlerin hesaplanma süresi sonundan itibaren, 7 gün içinde, T.C.M.B' na, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığına göndereceklerdir (m.4).

Yukarıda belirlenen esaslar çerçevesinde Merkez Bankası bankaların bulundurmaları gereken umumi disponibilite oranını azaltıp çoğaltabilecek, bu durumda bankalar' da, kredi verme imkanlarını bu oran değişmelerine paralel olarak daraltıp genişletecek ve dolayısı ile Merkez Bankası tarafından devamlı olarak likidite denetimi yolu ile bankaların gözetimi ve denetimi sağlanmış olacaktır.

E) Mevduat munzam karşılığı oranının belirlenmesi

Bankalardaki mevduatın belirli bir oranının Merkez Bankaları nezdinde faizli yada faizsiz olarak muhafaza edilmesine mevduat munzam karşılığı denir¹⁴⁸.

Mevduat bankaları umumi disponibileden başka, Merkez Bankası nezdinde açılacak özel bloke birer hesapta nakden munzam karşılık tesis etmek zorundadırlar. Buna ilişkin esas ve şartları tespit etme yetkisi Merkez

¹⁴⁸ KARAKOÇ 13. AKGÖNÜL 115 vd.

Bankasına aittir. Merkez Bankası bu yetkisine dayanarak 20.3.1985 ve 18700 sayılı Resmi Gazete' de Mevduat Munzam Karşılıkları Hakkında Tebliğ' i yayımlayarak, Mevduat kabul eden bankalar hakkında uygulanmak üzere mevduat munzam karşılıklarının oran ve uygulama esaslarını düzenlemiştir.

Bu Tebliğe göre bankalar, Türk lirası ve yabancı para mevduat toplamından bankalar mevduatının indirilmesinden sonra geriye kalan mevduat tutarları üzerinden T.C.M.B nezdinde açılacak özel bloke birer hesapta nakten munzam karşılık tesis etmekle mükellefler (m.2).

Mevduat munzam karşılıklarına uygulanacak oran;

a) Türk Lirası üzerinden mevduatta;

- Vadesiz ve bir ay vadeli mevduatta..... %16

- Üç aydan bir yıla kadar (üç ay ve bir yıl dahil) vadeli mevduatta..... %7.50

- İki ve üç yıl vadeli değişken faizli mevduatta..... %6

- Dört ve beş yıl vadeli değişken faizli mevduatta..... %2

b) Yabancı para (TL olarak tesis edilen kısım için);

- Vadesiz ve bir ay vadeli mevduatta..... %8

- Bir aydan fazla vadeli mevduatta..... %3

olarak uygulanacaktır (m.3)

Serbest bölgelerde (kıyı bankacılığında dahil) faaliyette bulunan bankalar' da yurt dışında yerleşik kişilerden ve Türkiye' de kurulu bankalardan kabul ettikleri mevduat' ta, mevduat munzam karşılığı yükümlülüğüne tabi olacaklardır¹⁴⁹.

Bankalar, T.C.M.B tarafından tespit edilecek esaslara göre her hafta cuma günü itibariyle düzenleyecekleri mevduat ve munzam karşılık cetvellerini iki hafta sonraki cuma günü iş saati sonuna kadar T.C.M.B' na

¹⁴⁹ Serbest Bölgelerde Faaliyette Bulunan Bankaların Kanuni Karşılık Yükümlülüğü Hakkında Tebliğ (md.2), R.G.22.1.1991/20763.

tevdî ederek, bu cetvellerde görülen mevduat tutarına tekabül eden karşılıkları tesis ederler. Cuma gününün bayram veya tatil gününe rastlaması halinde cetvel düzenleme bakımından bir evvelki iş günü ödeme bakımından takibeden iş günü esas alınır. Ocak ayının ilk cuma günü itibariyle düzenlenen cetvelde mevduat eksilişi olması halinde bu eksilişe tekabül eden mevduat karşılık tutarı iki hafta sonraki cuma günü ödenir (m.3).

1211 sayılı kanunun 3098 sayılı kanunla değişik 40. maddesi gereğince mevduatı olağanüstü çekilmekte¹⁵⁰ olan bir bankanın talep etmesi durumunda mevduat karşılık cetvellerinin verilmesini beklemeksizin azalmaya karşılık gelen mevduat karşılık tutarı derhal ilgili bankaya iade edileceğini ifade ederken, olağan üstü mevduat eksilişine karşılık gelen mevduat karşılıklarının ödenebilmesi için, olağanüstü eksilişe konu teşkil eden mevduatın vade dilimi ve türünün, Olağanüstü eksilişin başladığı tarih, olağanüstü eksiliş tutarının, ilgili bankaların genel müdürlükleri tarafından şubeleri itibariyle T.C.M.B. Ankara şubesine mektup, telgraf ve teleks' le bildirmeleri gerekeceğini belirtmiştir (m.7).

Olağanüstü mevduat eksilişi olduğunu bildirerek, bu eksilişten dolayı munzam karşılık iadesi talebinde bulunan bankalar bunu, mevduat karşılıklarından borçlarına mahsup edilmek üzere nakden veya hesaben ödemek istedikleri taktirde bu ödeme öncelikle, olağanüstü mevduat eksilişine karşılık gelen munzam karşılıkların geri ödemesinde kullanılacak geride bir şey kalırsa, kalan miktar diğer munzam karşılık borçlarından düşülecektir (m.8).

Mevduat munzam karşılıkları mevduatı teminat altına alacağı gibi öte yandan etkin para ve kredi politikası araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵¹. ¹⁵²Şöyleki Merkez Bankası mevduat munzam karşılığı oranlarını arttırdığı zaman bankaların kredi hacmi, (daha fazla kanuni karşılık bulundurma durumunda kalacaklarından) daralacak ve daha az kredi verebilmelerine yol açacak, bunun tam aksini yaparak yani mevduat munzam karşılığı oranlarını azalttığı zaman bankaların kredi hacmi (Daha az kanuni karşılık bulunduracaklarından elindeki likit varlığı artacağından) artacak ve daha fazla kredi verme imkanına kavuşmuş olacaktırlar.

Yukarıda ifade ettiğimiz çerçevede Merkez Bankası tarafından belirlenen değişik oranlara göre bankalar tarafından tesis edilecek mevduat munzam

¹⁵⁰ Olağanüstü mevduat eksilişi, halkın bankalara hücumuna sebebiyet verebilecek hallerde normal mevduat eksiliş trendi üzerinde meydana gelen mevduat çekilişlerini ifade eder.

¹⁵¹ TEKİNALP (Banka Hukuku) 61. AKGÖNÜL 52, ARTUN 71.

¹⁵²

karşılıkları, bankalar tarafından belirli dönemlerde hazırlanan cetvellere yansıtacak ve buna göre mevduat artışı ve azalışı kontrollü bir şekilde sağlanarak para ve kredi hacmi denetim altına alınacak ve bankaların çok yakından gözlemlenmesi sağlanacaktır.

F) Açık piyasa işlemleri yapmak

Merkez Bankasının devlet tahvilleri ile banka mevduat sertifikaları ve diğer sağlam tahvilleri, altın ve dövizleri piyasada satmasına açık piyasa işlemleri, ve bu yolla bankaların kasa durumu ve likidite hacmine etki ederek, verecekleri kredi hacmi miktarını etkilemeye yönelik politikasına¹⁵³ da, açık piyasa işlemleri politikası denir.

Açık piyasa işlemleri, 1211 sayılı kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden biri olarak, bir çok ileri ülkelerdeki emisyon kurumlarının' da sahip olduğu en etkili para -kredi politikası araçlarından biridir¹⁵⁴.

1211 sayılı kanuna göre, Merkez Bankasının para arzını ve ekonominin likiditesini düzenlemek amacıyla yapacağı açık piyasa işlemleri düzenlenmiş ve esasları tespit edilmiştir.

Buna göre Merkez Bankası,

- En az üç imzayı taşıyan ve vadelerine 120 gün kalmış ticari senetleri ve vadelerinin bitimine en çok 9 ay kalmış ve üç imzayı taşıyan, sanayi ve madencilerin, küçük sanat erbabı, esnaf ve esnaf teşekküllerinin kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yönelik senetlerini,

- Her türlü devlet iç borçlanma senetlerini, kamu idare ve müesseselerinin tahvillerini,

- Ödenmiş sermayesi en az 500 milyon Türk Lirası olan anonim şirketlerin; borsada kayıtlı tahvillerini ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından ihraç izni verilen borç senetlerini,

- Banka mevduat sertifikalarını,

- Vadelerine en çok 120 gün kalmış gelir ortaklığı senetlerini ve kar zarar ortaklığı belgelerini,

¹⁵³ ZARAKOLU (Para ve Kredi) 299. ALPTÜRK (Bankaların Mer.B. ilişkileri) 29. ARTUKMAÇ 14 vd. BİLEN 42.

¹⁵⁴ KURT / GÜNAL / TUĞÇETİN 262.

alıp satabilir.(Mer.B.K.md.52).

- Ayrıca vadeleri dikkate alınmadan yukarıda ifade ettiğimiz senetleri, 91 günü aşmayacak şekilde geri satma anlaşması ile satın alabilir, geri alma anlaşması ile satabilir(Mer.B.K.md.52.f).

- Sikke veya külçe halinde altın alım satımı, ithalat ve ihracatını yapabilir ve altın karşılığında avans alıp verebilir(Mer.B.K.md.53.a).

- Vadeli veya vadesiz her türlü döviz alım satımı ve bunlar karşılığında avans verebilir, bankalara kurye kredisi ¹⁵⁵ tanıyabilir. Ayrıca döviz olarak karşılıklı ve karşılıksız her çeşit avans ve krediler alabilir (Mer.B.K.md.53.b).

- Merkez Bankası, Hazine'nin mali ajanı olarak aracılık yapmak amacı ile hazine adına, Hazine tarafından provizyonların düzenlenmesi halinde devlet iç borçlanma senetlerinin tanzim alış ve satışlarını yapabilir.

Merkez Bankası yukarıda ifade ettiğimiz kıymetli değerleri satarak bankalardaki mevduatın ve sermayenin büyük ölçüde bunlara yönelmesini sağlar ve böylece bankalardaki likit değerlerin azalmasına ve azalan likit değerler dolayısıyla bankaların verebilecekleri kredi miktarında daha daralmasına ve faizlerinde piyasadaki para azlığından dolayı artmasına sebep olacaktır. Şayet Merkez Bankası bunun tam tersini yaparsa, yani ifade edilen menkul değerleri satın alarak, satın alma karşılığında bankalardaki likit varlıkların artmasına dolaylı yada doğrudan sebep olacak, likit varlıkları artan bankalar bunları kredi olarak çok geniş bir şekilde kullandırma yollarını arayarak ve bunları kullandırarak kredi genişlemesine sebep olacak ve ayrıca faizlerinde azalmasına neden olacaktır.

Merkez Bankası yukarıda belirttiğimiz açık piyasa işlemleri ve bununla izlediği açık piyasa işlemleri politikası ile ekonomik durumun gereklerine uygun olarak piyasadaki para hacmini ve bankaların kendilerine tevdi edilen müşteri mevduatlarını ve Merkez Bankasındaki mevduatlarını azaltıp çoğaltarak para ve kredi hacmini kontrol altında tutarak, para ve kredi piyasasında bir nevi denetim ve gözetim sağlama amacındadır.

¹⁵⁵ Bankalara, özellikle ihracatta, ihracat bedellerinin tahsil edilmesine kadar geçecek süre içinde finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere T.C.M.B tarafından açılan bir tür kredidir.

G) Bankaların Merkez Bankası nezdindeki serbest tevdiatı

Bankaların Merkez Bankalarında Para bulundurmaları önceleri merkez bankası görevini gören bankaların hükümetle olan sıkı ilişkilerinden ve mali piyasadaki önemlerinden ileri gelmiştir¹⁵⁶. Bankalar ellerindeki sermaye fazlalığını Merkez Bankası nezdinde açtırdıkları serbest tevdiat hesabında çeşitli nedenlerle bulundurabilirler.

Bankaların Merkez Bankasında hiç bir zorunlulukları olmadan açtırdıkları serbest tevdiat hesapları vardır. Bu hesapların az yada çok oluşu memleketteki umumi likidite ve bunların tahsis yeri olan kredilerin hacmine az çok etki eden etkenlerdir¹⁵⁷.

Merkez Bankası, bankaların Merkez Bankası nezdindeki serbest tevdiat miktarı toplamı ile para politikasını ayarlama ve daha etkin bir şekilde gerçekleşmesini sağlamada bu miktarları göze alarak politikalarını ayarlayabilmede kendisine fikir vermesi bakımından kolaylık sağlayacaktır.

H) Bankaları ikna yolu

Merkez Bankası; 1211 sayılı kanunda belirtilen görev ve yetkisi dahilinde, ekonomik gelişmeye yardımcı olmak amacıyla para ve kredi politikasını kalkınma planları ve yıllık programlar gözönünde bulundurularak ekonominin gereklerine göre ve fiyat istikrarını sağlayacak bir tarzda gerçekleştirebilmek için bir takım düzenlemeler yapma ve tedbirler alma yetkisine sahiptir. İşte bu amacı gerçekleştirmek için Merkez Bankasının şartların gerektirdiği durumlarda başvurabileceği bir yoldur.

Merkez Bankasının para politikası araçlarından biridir. ve kalitatif bir yöntemdir¹⁵⁸. Merkez Bankası bu yolla; para politikasının gereklerine ve amacına uygun olarak piyasadaki paranın ekonominin durumunu göze alarak kontrol edilmesi gerekliliğinden hareketle sebeplerini açıkça belirterek mevduat bankalarına kredilerini azaltmaları veya artırmaları yönünde telkinde bulunarak onları ikna etmeye çalışır. İkna edebildiği ölçüde bankalarda kredilerini artırma yada kısma yoluna gidecektir. Bu

¹⁵⁶ KUYUCAK 321.

¹⁵⁷ AYHAN 18.

¹⁵⁸ KEYDER 78.

sayede Merkez Bankası parayı ve dolayısıyla bankaları bir tür denetim altına almış olacaktır.

Böyle bir yöntemin başarı şansı, o ülkenin bankacılık geleneklerine, toplumun değer yargılarına ve ulusal dayanışma ruhuna göre değişir¹⁵⁹.

II - Bilgi ve Belge Akımından Doğan Denetim ve Gözetim

Hemen her ülkede kanun koyucu ve kamu yönetimi kamunun yararını yakından ilgilendiren sektörlerde ve şirketlerde bunların hesap ve kayıt düzenini özel olarak düzenlemek ihtiyacını hissetmiş¹⁶⁰, ve bu doğrultuda değişik düzenlemeler yapagelmıştır.

Bankalar bu özellikleri gereği yapmış oldukları (her ne kadar ticari faaliyet olsa' da) faaliyet, büyük ölçüde özellik arz ederek kamuyu yakından ilgilendirmesi bakımından, kamu yönü ağırlıklı olan bir çeşit kamu hizmetidir. Bu bakımdan, bunların izlenmesi ve gözetlenmesi zarureti açıkça ortadadır. Bu nedenle hesap ve kayıt düzeni bu özellikler dikkate alınarak hazırlanmalı ve bunlara dayanarak elde edilen bilgiler çok yakından ve önceden önlem almaya imkan hazırlayan erken uyarı sistemi özelliklerine sahip, gözetim ve denetimi sağlamaya yönelik nitelikleri taşıması gerekir. Bu özellikler dikkate alınarak düzenlenmiş hesap ve kayıt düzeni ve bunlara dayanılarak hazırlanmış bilgi ve belgeler, ait oldukları bankanın ve genel olarak bankacılık sisteminin yakından gözetimini gerçekleştirerek güvenilir ve aktif bir bankacılık sisteminin ülke içinde yerleşmesine neden olabilecektir.

Bizim bankacılık mevzuatımızda' da erken uyarı sistemini gerçekleştirme amacına yönelik bankalar hakkında bilgi ve belgelerin yetkili mercilere gönderilmesi zorunluluğunu içeren hükümler mevcuttur.

Bankaların denetim ve gözetiminin sağlanması amacı ile, bankaların mali durumlarının izlenmesine yönelik bilgi ve belgeleri içeren ve bankalar tarafından, gerek kanun icabı hazırlamaları gereken ve gerekse Merkez Bankası, bu konudaki yetkisine dayanarak yapmış olduğu düzenleme gereği bir takım belgelerin ve bilgilerin Merkez Bankasına verilmesi gerekecektir.

Bankaların mali bünyesinin izlenmesi amacına yönelik olan bu bilgi ve belgeler, bankaların kanuni yükümlülüklerin tesisine ilişkin olabileceği gibi,

¹⁵⁹ PARASIZ 128.

¹⁶⁰ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 253.

bankaların müşterilerine sundukları hizmetlere ilişkin ve müşterilerin bankalar' la olan ilişkilerinden dolayı ortaya çıkan durumlar kapsayacak şekilde olabileceği gibi, kısaca bankaların bütün bankacılık faaliyetlerini kapsayacak nitelikte bilgi ve belgeler olabilir.

Bu bilgi ve belgeler, bankalar kanunundan kaynaklanan ve bankalar tarafından düzenlenerek periyodik bir şekilde Merkez Bankasına göndermeleri gereken kanunen gönderilmesi mecburi belgeler ve Merkez Bankasının yetkisi dahilinde olarak, Merkez Bankasının isteği ile düzenlenen bilgi ve belgeler olmak üzere iki türdür.

A) Bankaların mali durumlarının izlenmesine yönelik bilgi ve belgeler

1 . Aylık blanço izleme formu

Merkez bankası tarafından, Mer.B.K.md. 43.f.2 de ifade edilen "mevduat kredi, döviz ve diğer işlemlerine ait her türlü bilgiyi isteyebileceği" hükmü ile verilen yetkiye dayanarak bankalardan periyodik olarak aylık blanço formu ve eklerini istemektedir.

Aylık blanço formu, ay sonları itibariyle düzenlenmekte ve ay sonunu izleyen 45 gün içinde Merkez Bankasına gönderilmektedir. Yurt dışında şubesi bulunan bankalar aylık blanço izleme formlarını yurt içi ve yurt dışı beraber bir formda, ve yurtdışı ayrı bir formda olmak üzere iki türlü düzenleyerek Merkez Bankasına göndereceklerdir¹⁶¹.

Merkez bankası tarafından istenen bilgiler belirli özel bilgilerin verilmesi şeklinde olabildiği halde, aylık blanço izleme formu bir mali tablo görünümü arzeder¹⁶². Aylık blanço formuna ek olarak, sermaye hesapları, bankalar, menkul değerler cüzdanları, genel olarak krediler ve kesimlere göre ve sınırlara göre kredilerin dağılımı, sektörler ve kesimlere göre iştirakler, stok gelişmeleri ve akım gelişmelerini çeren mevduata ait bilgiler ve özel hesaplar, tablolar halinde gönderilecektir.

Görüldüğü gibi Merkez Bankası, aylık blanço izleme formu ile bankaların her aylık blançolarını takip altına alarak, bu yolla bankalar

¹⁶¹ KARACAN (Kamuya Açıklanan Mali Tablolar) 357.

¹⁶² KARACAN (Kamuya Açıklanan Mali Tablolar) 357.

üzerinde devamlı bir surette bankaların mali durumlarına yönelik gözetim mekanizması kurmuştur.

2 . Üç aylık hesap durumu cetveli

Bankalar, Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ayları sonu itibariyle, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Bankalar birliğinin görüşü alınarak, Müsteşarlık tarafından esaslara ve örneğe uygun olarak üç aylık hesap özeti düzenlemek zorundadırlar (Bnk.K.md.56/I).

Müsteşarlık, Merkez Bankasının ve Türkiye Bankalar Birliğinin görüşünü alarak esasları belirlememiş ve bunu Bankalar Birliği aracılığı ile bankalara duyurmuştur. Bankalar, belirlenen esaslar dahilinde hesap durumu cetvellerini düzenleyeceklerdir. Üç aylık hesap durum cetvelinde üç tablo yer almaktadır. Bu tablolardan ilki aktif, pasif, ve nazım hesapların yer aldığı ayrıntılı blançodur. diğer iki tablo ise, biri kamuya' da açıklanan blanço formu ve kamuya açıklanan kar-zarar tablosudur¹⁶³. Bu tabloları içerecek şekilde hazırlanmış hesap durum cetveli, bankanın genel müdür ile genel muhasebe müdürü veya sorumlu muhasebeci tarafından ve mevcutsa denetçiler tarafından onaylanmış olarak bakanlık tarafından belirlenecek süreler¹⁶⁴ içinde Müsteşarlığa ve Merkez Bankasına göndereceklerdir.

Üç aylık hesap ourum cetveli Müsteşarlık ve Merkez Bankasının bankaları üç aylık periyodik dönemlerde izlemesi amacıyla hazırlattırıldığından bu cetvellerin Bankalar Kanun' u hükümleri uyarınca belirlenen yetkili mercilerden başka kimseye tevdi edilemeyeceği gibi belirlenen hesap düzenine uygun olarak' da yayınlanamayacaktır. Ancak ekleri yayınlanabilir. Bu cetvelin üç aylık dönemlerde istenmesinin sebebine gelince, bankalar kredi faizlerinin üçer aylık dönemlerde hesaplanması ve ilgili gelir ve gider hesaplarının reeskontlarının bu dönemlerde yapılması ve bu dönemlerdeki hesaplamaların blanço ve kar-zarar hesapları hakkında daha gerçekçi bilgilerin edinilmesi imkanı olabildiği düşünülerek böyle bir düzenlemeye gidilmiştir¹⁶⁵.

¹⁶³ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 262.

¹⁶⁴ Gönderilme Sürelerinin bakanlık yerine Müsteşarlığın tespiti daha doğru olurdu. Bu durum maddede Müsteşarlık yerine yanlışlıkla bakanlık kelimesinin kullanılmasından doğmuştur. EREM/ALTINOK/TANDOĞAN 245.

¹⁶⁵ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 263.

Bankaların belirlenen esaslara göre düzenledikleri hesap durumu cetvellerinin öngörülen şekli ile yayınlanamamasının sebebi, Bankaların üç aylık gibi kısa dönemler için hazırladıkları bu cetvellerin bu şekli ile kamuoyuna duyurulmasının bankanın mali durumu hakkında tam ve sağlıklı bilgileri taşıyamayacağı ve bu haliyle yayınlanması durumunda bu bilgilere bakarak yönlenecek kişilerin sağlıklı bir yönelişte bulunamayacaklarını dikkate alınarak düşünülmüş olması grektir.

Merkez Bankası; üç aylık dönemlerde bankalar tarafından kendisine gönderilen bu cetvellerle bankaların üç aylık dönemlerdeki blanço, kar ve zarar durumu hakkında bilgiler edinerek bankaların mali bünyelerini periyodik olarak takip ederek, bankalar hakkında tespit edebileceği olumsuz durumları en kısa zamanda düzeltebilecek şekilde önlemler alabilecektir. Bu sayede bankalar üzerinde devamlı bir gözetim ve denetim yapma imkanına sahiptir.

3 . Yıllık blanço ve kar zarar cetveli

Bankaların denetlenmeleri amacı ile Merkez Bankasına her yıl belirtilen tarihler arasında göndermek zorunda olduğu belgeler, Bankanın yıllık mali nitelikli faaliyetlerinin etraflı bir şekilde dökümünü ve bankanın mali durumunu ait olduğu dönem itibariyle içeren yıllık blanço ve kar-zarar cetvelleridir. Bu belgelerin hangi tarihlerde ve usulde gönderilecekleri Bankalar Kanunu (md.54.1,2)' nda; Bankaların blançoları ile kar ve zarar cetvellerinin bağımsız denetim kuruluşları ve denetçileri tarafından onaylı birer örneğini genel kurullarının toplandığı tarihten itibaren 3 ay içinde yönetim kurulu ve denetçilerinin raporları ile birlikte Müsteşarlık ve T.C:M.B' na göndermek zorunda oldukları, genel kurulu bulunmayan bankalarda üç aylık süre blanço ile kar ve zarar cetvellerinin yönetim kurulları tarafından onaylandığı tarihten itibaren başlayacağı ifade edilerek bu bilgi ve belgelerin gönderme mecburiyetinin olduğu belirtilmiştir..

Bu mecburiyet Türkiyede şube açmak sureti ile bankacılık faaliyetlerinde bulunan yabancı bankalar içinde sözkonusudur. Buna göre yabancı bankalar; Türkiye' deki yönetim merkezleri ve müdürler kurulları tarafından imzalanan Türkiyede' ki faaliyetlerine ait blançoları ve kar ve zarar cetvelleri, bağımsız denetim kuruluşları tarafından onaylandıktan sonra bağlı buldukları merkezlerinin son blanço ve kar-zarar cetvellerinide ekleyerek Merkez Bankasına göndereceklerdir.

Merkez Bankası gönderilen blançonun kalemleri içindeki;

Aktif tarafta yer alan; ödenmemiş sermaye, mevcut kasa varlığı durumu, Merkez Bankasındaki serbest tevdiat ve diğer alacaklar kalemi, Bankanın, yurt içi ve yurt dışı bankalarda mevcut vadeli ve vadesiz türk lirası ve yabancı para cinsinden olan tevdiatının yıl sonundaki durumunun türk lirası cinsinden ifadesini, Menkul değerler cüzdanı içinde yer alan bonolar, tahviller, hisse senetleri, satın alınmış vadesi gelmemiş kuponlar ve diğer menkul değerler hakkındaki tüm bilgileri, mevduat karşılıkları, ticari krediler (İhtisas kredileri hariç), tarımsal krediler, gayrimenkul kredileri, mesleki kredileri ve diğer krediler, muhtelif borçlular, özel hesaplar, kanuni yedekler karşılığı kıymetler, iştirak ve kuruluşlar, sabit değerler tahsili gecikmiş alacaklar, ve bir döneme ait giderler toplamının o dönem gelirinden fazla olan kısmını ifade eden zarar kalemlerine ait bilgilerin tümü,

Pasif tarafta yer alan; sermaye, yedek akçeler, muhtemel zarar karşılıkları, bankanın kendi tahvilleri, özel hesaplar karşılığı, bankalara olan boçlar, alınan dış krediler, kanun yada idari kararlar' la bankaya tahsis edilen fonlar, mevduata ilişkin kalemlerin tümü, ödeme emirleri, muhtelif alacaklar, zamanaşımına ugramış talep olunmamış diğer kıymetler diğer pasifler ve bankanın kar kalemlerine ait bilgilerin tümü,

Nazım hesaplarda yer alan; bankanın cirosu ve kefaletlerine ilişkin bilgilerin tümü,

Merkez Bankasına blanço ile gönderilen, gelir tablosuda denen, bankanın faaliyetlerinin olumlu yada olumsuz sonucunu belirterek ve aydınlatmayı sağlayacak bir şekilde düzenlenmiş gelir ve gelire uygulanabilecek maliyet bilgilerinden ibaret olan kar ve zarar cetveli kalemlerinde yer alan;

Borç tarafında yer alan; personel giderleri, vergi ve harçlar, diğer işletme giderleri, verilen faiz ve komisyonlar, kambiyo zararları, amortismanlar, karşılıklar, kuruluşlarının zarar payı, muhtelif giderler ve zararlar, ve kara ait bilgilerin tümü,

Alacak tarafında yer alan; alınan faiz, ücret ve komisyonlar, kambiyo karları, kuruluşlardan ve iştiraklerden elde edilen kar payları, muhtelif gelirler ve karlar, zarar ve zarara ait bilgilerin tümü¹⁶⁶,

Bankanın mali durumu ve yapısı hakkında olumlu yada olumsuz sonuca varılmasını sağlayan, blanço ve kar-zarar cetvelinde yer alan bilgilerin tümü, Merkez Bankası tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenecek ve bankanın

¹⁶⁶ KARACAN (Mali Tablolar) 122 vd. EROL 13 vd.

durumunu tespit etme bakımından değerlendirilerek bankanın denetim ve gözetim altında bulundurulması sağlanacaktır.

B) İsteyebileceği diğer bilgi ve belgeler

Merkez Bankası, bankalardan mevduat, kredi, döviz ve diğer işlemlerine ait her türlü bilgiyi isteyebilir (Mer.B.K.md.43.f.2). Bu hükümle Merkez Bankası; Bankalar Kanunu uyarınca, bankalar tarafından kendisine gönderilmesi gereken bilgi ve belgelerden başka gerektiği takdirde bilgi ve belgeleri isteyebileceği ifade edilmek istenmiştir.

Merkez Bankası bugün, kanula verilen bu yetkiye dayanarak bankaların denetim ve gözetimini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek amacıyla belirlediği esaslar dahilinde bu esaslara uygun şekilde düzenlenecek, bir kısım bilgi ve belgeleri bankalardan istemektedir.

Maddede ifade edilen bilgi ve belge isteme yetkisinin kapsamını; haftalık kredi ve kasa durumu, bütünü veya belirli bir kapsamı içeren kredilere ilişkin cetveller, kanuni yükümlülüklerin tesisine ilişkin bilgi ve belgeleri içeren mevduat munzam karşılığı ve disponibilitate cetvelleri, müşterilerin izlenmesine yönelik protesto ve risk icmalı cetvellerini ve diğer işlemlerine ait olmak üzere her türlü bilgiyi kapsayabileceği gibi, bu bilgileri kapsayan her türlü belgeyi isteyebileceği şeklinde mevduat kredi ve döviz ve bu tür özellikler arzeden ve Merkez Bankasının para ve kredi politikasını uygulama amacı ile kanunla kendisine verilen yetkiye dayanarak yapmış olduğu her türlü düzenlemelere ilişkin olan işlemleri kapsayacak şekilde çok geniş sayılabilecek bir talep yetkisi şeklinde, kanunun düzenleme amacına uygun olarak anlamamız kanaatimce daha uygun olacaktır. Merkez Bankası bu bilgi ve belgeleri periyodik bir şekilde isteyebileceği gibi, gerektiğinde her konu yada işleme münhasır olmak üzere ayrı ayrı zamanlarda ve ayrı ayrı belge ve bilgiler şeklinde' de isteyebileceği şeklinde anlamamız gerekir.

Merkez Bankası, ancak bankaların müşterilerinin şahsi tevdiat hesapları hakkında bilgi isteyemeyecektir.(Mer.B.K.md.43.f.2.c.2). Bu hüküm; Merkez Bankasının bankalardan her türlü bilgi ve belgeyi isteyebileceği hükmünün tek istisnasıdır.

Bu bilgi ve belgeleri Merkez Bankasının belirlediği süre içinde vermeye mecburdurlar (Mer.B.K.md.43.f.4).

Merkez Sankası, 43 .maddenin 2. fıkrası hükmünün verdiği yetkiye dayanarak 1986 yılında bankalara tek düzen raporlama paketi göndermiş ve bu raporlama paketine uygun bilgiler bankalardan istenilmeye başlanmıştır.

Tek düzen raporlama paketinden bahsetmeden önce bu paketin hazırlanmasına yönelik olarak, Türkiye' deki Bankacılık sisteminde genel olarak 1986 dan beri uygulanmaya başlanmış olan tekdüzen muhasebe sisteminden bahsetmemiz ve genel olarak neyi ifade ettiğini ve ne gibi yararları olduğunu belirtmemiz uygun olacaktır.

Tekdüzen muhasebe sistemi; işletmelerin genel muhasebe sonuçları ile maliyet muhasebesi sonuçlarına ve muhasebede kayıtlı işlemlere, işletme ve ulus görüşü açısından tartışılmayacak nitelikte, ekonomik, hukuki ve mali özellik kazandırmak amacı ile işletmelerin örgütlenmesi, ayrıca yukarıda belirtilen sonuçların saptanması ve bu sonuçların rapor elinmesi için uniform temelleri dayanan zorunlu veya isteğe bağlı kuralları kapsayan prensipler bütünüdür¹⁶⁷.

Tekdüzen muhasebe sistemi, ülke içinde veya uluslararası işletmelerin hesaplarında ve kayıtlarında birbirine uygunluğu sağlayan özelliklere sahip olması bakımından, işletme yönetici ve sahiplerine, işletme hakkında bilgi edinmek isteyen üçüncü kişilere, ve işletmelerin birbirleri ile kıyas edilebilmesine ve milli gelirin doğru hesap edilmesine yönelik birçok yararları vardır. Bunun yanında konumuzu ilgilendirmesi bakımından diğer bir önemide, devletin işletmeler üzerindeki denetimi' nin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesine büyük ölçüde yardımcı olmasıdır. Bu bakımdan bankalar üzerindeki önemide bizim için büyüktür.

Bankalarımızda tekdüzen muhasebe sisteminin uygulanmaya başlanmasının ardından Merkez Bankası, bankaları yakından izleyebilmesi amacına yönelik olarak bir erken uyarı sistemini kurmak amacıyla 1986' dan bu yana tekdüzen raporlama paketi uygulamasını başlatmıştır¹⁶⁸. Bu pakete uygun olarak, bankalardan aylık, üç aylık ve bir yıllık devreler itibariyle çok sayıda ve ayrıntılı bilgiler içeren tablolar istemeye başlamıştır.

¹⁶⁷ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 253.

¹⁶⁸ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 273.

III - Çeşitli Konularda Başbakanlığa Görüş Bildirme ve Öneride Bulunma Sonucu Denetim ve Gözetim

Merkez Bankası, para ve kredi politikasını kalkınma planları ve yıllık programlar göz önünde bulundurularak ekonominin gereklerine göre ve fiyat istikrarını sağlayacak bir tarzda yürütmek ve böylece ekonomik gelişmeye yardımcı olmak amacı ile hükümete kanundan kaynaklanan yetki ve görevlerine dayanarak bir takım görüş ve önerilerde bulunacaktır.

a) Merkez bankası hükümete yapacağı müşavirlik görevi çerçevesinde, kanunla kendisine verilen para ve kredi politikalarını gerçekleştirmek üzere almış olduğu bir kısım tedbirler konusunda gerektiğinde hükümete görüş verecektir (Mer.B.K.md.4/III.a.).

Merkez Bankasının buradaki "gerektiğinde görüş vereceği" şeklinde ifade edilen hükmü, Merkez Bankasının para ve kredi politikalarını gerçekleştirirken aldığı tedbirlerin etkin bir şekilde uygulanabilmesine yardımcı olmak amacıyla, hükümetin yetkisi ve görevi dahilinde olan karar alması yönünde hükümete görüş ve öneride bulunmak ve hükümet' te ekonomi politikasını uygularken bu politikaları gerçekleştirmek için ona yardımcı olacak kuruluş olan Merkez Bankasının para ve kredi politikaları hakkında bilgi edinmek ve bu bilgileri ekonomi politikasını sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesine yardımcı olma amacına yönelik hükümete görüş verme şeklinde anlamak, Hükümete müşavirlik etme görevinden sağlanmak istenen amaca daha uygun olacağı fikrindeyim.

b) Bankalar Kanunu' nun uygulanması ile veya genel olarak bankacılık ve kredi mevzuları ile ilgili hususlarda hükümet tarafından istenecek istişari mütalaları verir (Mer.B.K.md.4/III.b.).

Bankalar Kanununun uygulanması, bankacılık ve kredi konularında uygulamada birtakım eksiklikler veya ihtiyaç duyulan yeni bir takım durumlar ortaya çıkmış olabilir. Yürütme organı olan Hükümetin bu konulara ilişkin doğru ve etkili kararların alınmasında etkili olabilmesi için, bir takım bilgileri ihtiyacı olacaktır. İşte bu bilgileri en doğru ve en sağlıklı bir biçimde ve bu konudaki en yetkili uzman kuruluş olan Merkez Bankası Hükümete verebilecektir. Bu amaçla hükümet bu konulara ilişkin bilgileri ihtiyaç olduğunda veya her zaman Merkez Bankasından isteyebilecektir.

c) Bankalar ve diğer mali kurumlarla ilgili kuruluş izinleri ve bunlardan, tasfiyeleri hususunda, karar alma yetkisi hükümete ait olanların tasfiyeleri

hakkında karara varılmadan önce Merkez Bankasının görüşü alınır (Mer.B.K.md.4/III.c.).

Merkez Bankası Ülkenin para ve kredi politikalarını gerçekleştirme konusunda yetkilerle donatılmış bir kurum olduğu için bu politikaları gerçekleştirmeye yönelik düzenlemelerde bulunma yetkisine sahiptir. Bu bakımdan yeni kurulacak banka ve mali kurumların bu politikaları gerçekleştirmeye yardımcı olacaklarına inanıldığı ölçüde bunların sayı ve miktar olarak çoğalmalarına imkan tanınacaktır. Yine tasfiyelerine hükümetin karar verebileceği bankalar hakkında Merkez Bankası bankaların mali bünye ve tablolarını periyodik olarak incelediği ve bankaların mali yapılarına ilişkin hususlarda geniş ve doğru bilgi sahibi olacağından, bankaların kuruluş ve tasfiyelerine ilişkin hususlarda en doğru kararı verebilmede yardımcı olabileceklerinden, bu konulara ilişkin olarak Hükümete, görüş bildireceklerdir.

d) Banka kredi işlemlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek azami faiz oranları ile temin edilecek diğer menfaatlerin ve tahsil olunacak masrafların nitelik ve azami sınırlarının tesbitine, bunların kısmen veya tamamen serbest bırakılmasına ve yürürlük zamanlarının tespitine ilişkin olarak Başbakanlığa önerilerde bulunur.

1970 yılında yürürlüğe giren 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu ile bu yetki T.C.M.B 'ye bırakılmışken 1983 yılında 70 sayılı K.H.K ile bu yetki Başbakanlığa bırakılmış ancak T.C.M.B ' ye bu konuda, Başbakanlığa öneride bulunma yetkisi şekline dönüştürülmüştür¹⁶⁹.

e) Kredilerin kalkınma planlarının amaçlarına yönlendirilebilmesi ve kredi düzenlenmesinde, ekonomik amaç ve hedeflerin sağlanmasına yardımcı olmasını sağlamak amacı ile ayrıca fon kurmaya, kaldırmaya, kaynağını kredilere tahakkuk ettirilen faizlerden veya diğer şekillerde sağlamaya ve bunların yürürlük zamanlarını tespit etmeye ilişkin olarak Başbakanlığa önerilerde bulunur.

Merkez Bankası burada ifade ettiğimiz şekilde görüş bildirme ve önerilerde bulunma sonucu Bankaların denetim ve gözetimini nasıl sağlayacak? yada bu amacı gerçekleştirmeye nasıl yardımcı olacaktır?. Bu hususu şu şekilde açıklayabiliriz zannediyorum. Merkez Bankasının amacının daha önce' de çok defa ifade ettiğimiz gibi, her şeyden önce ekonomik amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak amacıyla para ve kredi politikalarının etkin bir şekilde yerine getirilmesini

¹⁶⁹ AKGÜÇ (Bankacılık) 133.

sağlamaktır. O halde, para ve kredi politikalarını, gerek doğrudan doğruya kendi düzenlemeleri ile ve gerekse bunları dolaylı olarak gerçekleştirmek için görüş ve önerilerde bulunma şeklinde ortaya koyacak ve bunların uygulanmasını sağlayacaktır. Bunların uygulanmasının sağlanması ile de bu işlemleri gerçekleştiren bankalar hakkında bir nevi kontrol altında tutma sonucunda denetim ve gözetim sağlanmış olacaktır.

IV - T.C Merkez Bankasının Diğer Görev ve Yetkilerinden Doğan Denetim ve Gözetim

A) Tasarruf mevduatı sigorta fonunu idare ve temsil etmek

Bilindiği gibi bankaların denetim ve gözetim altında bulundurulmasının en önemli nedenlerinden biride mevduatı güvence altına almak ve korumaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Bankalar Kanunu ve bankacılığı düzenleyen mevzuatla, mevduatı ve dolayısıyla mevduat sahiplerini koruma ve güvence altına alma amacı ile bir çok düzenlemeler getirilmiş ve bankaların kuruluşundan tasfiyelerine kadar geçen dönemi düzenleyen mevzuata adeta özenle işlenmesi amaç edilmiştir.

Mevduatı korumak ve güvence altına alabilmek amacıyla, banka sistemindeki güven ve istikrarı korumak ve bankaların mali bünyelerini güçlendirmek, gerektiğinde yeniden yapılandırmak ve bankalardaki tasarruf mevduatını sigorta etmek amacı ile tüzel kişiliği haiz, sigorta kurumuna benzer bir kamu kuruluşu¹⁷⁰ olarak, 28.6.1983 tarih ve 70 sayılı K.H.K ile, ilk defa Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur. Daha sonra 3182 sayılı Bankalar Kanununda' da düzenlenerek çeşitli değişikliklerden sonra en son 538 sayılı K.H.K ile düzenlenerek fonksiyonunu icra etmeye devam etmektedir. Tasarruf mevduatı Sigorta Fonu bugün için 3182 sayılı Bankalar Kanununun 65 ve 69. maddeleri arasında düzenlenerek Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlık tarafından çıkarılan Tasarruf Mevduatı Sigorta Yönetmeliği¹⁷¹ çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

¹⁷⁰ Fonun hukuki niteliği hakkındaki tartışmalar için bkz. TEKİNALP (Banka Hukuku) 228. TEKİNALP (Tedbirler) 518.

¹⁷¹ 10 Ekim 1986 Tarihli Yönetmelikle Değişik Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği, 25. 10. 1983 / 18202.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, ilgili yönetmelik ve bu yönetmelikte aksine hüküm bulunmayan hallerde 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu hükümleri uyarınca T.C. Merkez Bankası tarafından yönetilir ve temsil olunur. Merkez Bankası Yönetim Komitesi fonun karar organı, Merkez Bankası Başkanı' da fon' un başkanıdır. ve fonun yönetim ve temsilinden dolayı banka personeline ayrıca bir ücret ödenmeyecektir.

1 . Sigortanın Kapsamı

Mevdat kabul eden bütün bankalar, tasarruf mevduatlarını sigorta ettirmek zorundadırlar(Bnk.K.md. 67.). Bu hükümden anlaşılan tasarruf mevduatlarının sigorta kapsamında olduğudur.Tasarruf mevduatı kavramı içerisinde hangi tür mevduatların girdiği ve böylece sigorta güvencesi kapsamında kimlerin yaralanacağı meselesi doktrinde değişik fikirlerin ileri sürülmesine neden olmuştur¹⁷². Durum Tasarruf Mevduatı Fonu Yönetmeliğinin 10 Ekim 1986 tarihli Yönetmelikle değiştirilmeden önce " Gerçek kişiler tarafından tasarruf mevduatı adı altında açtırılan ve üzerine çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan tasarruf mevduatı hesapları sigorta kapsamındadır" diyerek ifade edilmişti. Fakat bu hüküm daha sonra 10 Ekim 1986 tarihli Yönetmelikle Değişik Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliğinden çıkarılmış ve açık olmayan bir durum ortaya çıkmıştı. Daha sonra Bankalar Kanununun 67.maddesinin 2. fıkrası 3291 sayılı kanunla değiştirilerek "Sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatının tanımını yapmaya, miktarını ve buna ilişkin diğer hususları düzenlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir" diyerek kapsamı belirleme yetkisi Bakanlar Kuruluna verildi. Bakanlar Kurulu kanunun kendisine verdiği bu yetkiye dayanarak, 6.3.1992 tarih ve 21163 sayılı Resmi Gazetede, Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı İle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil olunacak Primler Hakkında Karar 1.maddesi ile düzenlemiştir. Buna göre, Türkiye' de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan türk lirası cinsinden tasarruf mevduatı (Nama yazılı türk lirası mevduatı sertifikaları'da dahil) ile Türkiye' de yerleşik gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı niteliğini haiz döviz tevdiat hesaplarının ana paraları mevduat sigortası kapsamı içerisinde.

¹⁷² Tasarruf mevduatının kapsamı hakkındaki tartışmalar için bkz. TEKİNALP (Banka Hukuku) 232.

Bir bankanın sermayesinin %10 ve daha fazlasına sahip ortakları ile yönetim kurulu başkan ve uyelerine, genel müdür yardımcılara, kanuna göre kredi açmaya yetkili memurlarına denetçilerine ve bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına ait o bankadaki tasarruf mevduatı sigortaya tabi değildir. Bu bankaların yurt dışında faaliyet gösteren şubelerinin tasarruf mevduatı sigortaya tabi değildir.

2 . Fonun görev ve yetkileri

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu' nun asli görevi belli bir miktara kadar olan tasarruf mevduatlarını ödeme yetersizliği riskine karşı sigorta etmekten ibarettir¹⁷³. Fakat Bankalar Kanunun' da ifade edildiği üzere, denetlemeler sonucunda mali bünyesi ciddi şekilde zayıfladığı tespit edilen bankanın yönetimi, bakan tarafından, Merkez Bankasının' da görüşü alındıktan sonra Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilebilecektir. Fon, yönetimi kendisine devredilen banka ile ilgili olarak, tevdi tarihi esas alınarak düzenlenmiş blançoyu dikkate alarak, bu blançoya dayanarak banka ile ilgili birtakım işlemlerde bulunabilmesi için Bankalar Kanun' u tarafından kendisine birtakım görev ve yetkiler yüklenmiştir. Bnk.K.65. maddesinde ifade edilen bu görev ve yetkiler¹⁷⁴,

- Sigorta kapsamında bulunan mevduat tutarını aşmamak ve sermayenin en az %51'ine sahip olmak şartıyla bankanın zararlarını devralmak,

- Sermayesinin %51'ine sahip olduğu bankanın yönetim ve denetim kurallarını değiştirmek, riskli alacaklarını, iştirak paylarını, menkul ve menkul sayılabilecek değerlerini ve gayrimenkullerini nakden veya vadeli olarak devralmak ve sermayesini arttırmak, veya azaltmakda dahil, bankanın yeniden yapılandırılmasına yönelik tüm tedbirleri almak,

- Sermayesinin %51'ine sahip olduğu bankayı, yönetimi kendisine tevdi edilen başka bir bankaya devretmek veya böyle bir banka ile birleştirmek,

- İktisap ettiği her türlü menkul, gayrimenkul, iştirak ve alacaklar ile üstlendiği taahütleri ticari usuller çerçevesinde nakte dönüştürme, tahsil ve ödemeye yönelik vade uzatma, bonifikasyon, uzlaşma, takas, teminata bağlamak gibi tedbirler almak veya bu amaçla veya iktisap ettiği banka hisse

¹⁷³ GÜCÜK 323.

¹⁷⁴ Maddenin başlığı 538 sayılı K.H.K ile fonun kuruluş, görev ve yetkileri şeklinde değiştirilmiş, Ayrıca maddenin görev ve yetkileri düzenleyen 1. fıkrası eklenmiştir.

senetlerinin satışı amacıyla bankanın devredilen aktif ve pasifini garanti etmek, mevduat sahipleri dahil banka alacaklılarının alacaklarına karşılık kısmen veya tamamen hisse senedi vermek,

- Yukarıdaki tedbirlere rağmen mali bünyesi güçlendirilemediği takdirde veya banka zararının sigorta edilmiş bulunan mevduat tutarını aşması halinde banka hakkında, bankanın bankacılık faaliyet izni' nin kaldırılması ve buna ilişkin sonuçları düzenleyen 68. maddenin uygulanmasını bakanlıktan talep etmek,

şeklinde ifade edilmiştir.

3 . Fon kaynakları ve yönetimi

a) Fon kaynakları ve kaynakların tahsili

Fonun kaynakları ,

- Bankalar nezdindeki tasarruf mevduatı üzerinden, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen pirimler,

- Kanunu aykırı fiiller' den dolayı hükmolunan para cezaları,

- Zamanaşımına uğrayan mevduat, teminat ve alacaklar,

- Bankalar Tasfiye Fonundan devralınacak mevcutlar,

- Tasfiye edilen veya faaliyetine son verilen bankaların bankaya tevdi ettikleri mevduat, teminat ve alacaklardan zamanaşımına uğrayanlar,

- Bnk.K. geçici 8.maddesinin son fıkrasına göre tedricen tasfiye edilmekte olan bankalara Bankalar Tasfiye Fon' undan ödenen avanslara yürütülen faizler,

- Fon mevcudunun gelirleri ile diğer gelir ve gider farklarından,

- Fon mevcudunun, fonun nakit ihtiyacını karşılamadığı hallerde, bakanlığın talebi üzerine Merkez Bankası tarafından fon' a verilen avanslardan, oluşur.

Fon kaynakları tahsiline, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulu Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Ayrıca fon yönetimi, gerektiğinde bakanlık veya diğer yetkili makamlardan görüş alarak bankalar ile diğer kurum ve kuruluşlara gereken talimatları verebilir.

b) Fon mevcutlarının yönetimi ve kullanımı

Fon mevcutları Merkez Bankası nezdinde bulunan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu hesabında tutulur. Fon kaynaklarının ençok %50 sini vadeli, kalan %50 sini' de her an nakte dönüştürülebilir nitelikteki menkul kıymetlere yatırabilir.

Fon mevcutları ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu' nun kuruluş amacına uygun olarak ilgili yönetmelik hükümleri uyarınca gerektiğinde bankaların değişik şekillerde ortaya çıkan durumlarını düzeltmeye ve mali bünyelerini güçlendirmeye yönelik amaçlar doğrultusunda kullanılabilir. Şöyleki,

Fon;

*** Mali bünyesi zayıflayan bankalar için,**

- Mali bünyesi çok ciddi şekilde zayıflayan bankaların mali bünyelerini takviye etmek amacı ile alınan tedbirler uyarınca Hazine Müsteşerliğinin bağlı olduğu bakanlığın talebi bir bankaya mevduat yapılabilir.

- Mali bünyesi zayıflayan bankalar için banka yönetim kurulu tarafından alınması istenen tedbirler kısmen veya tamamen alınması veya tedbirler alınmasına rağmen bankanın mali bünyesindeki zayıflama devam ettiği takdirde bu bankanın likiditesinin güçlendirilmesi amacı ile, bankanın iştiraklerini, gayrimenkullerini, menkullerini, veya menkul değerlerini kısmen veya tamamen satın alabilir, veya fon' a borçları ile, hazineden diğer kamu kurum ve kuruluşlarından veya bankadan olan alacaklarını mahsup ve tahkim eder.

*** Bankanın devir veya birleşmesi halinde,**

- Mali bünyesi zayıflayan bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesine yönelik tedbir olarak, bir bankanın bütün aktif ve pasifleriyle mevcut veya kurulacak bir bankaya devredilmesine veya birkaç banka ile birleştirilmesine Bakanlar Kurulu tarafından karar verildiği takdirde, devralan veya birleştirme yolu ile kurulan bankaya fondan mali destek veya, devir veya birleşmek amacıyla izin alan bankalara, esası ve şartları bakanlık tarafından tespit edilmek şartı ile fon tarafından her türlü mali ve teknik yardım yapılır.

*** Aciz halinde bulunan bankalar için**

- Mali bünyesi ciddi şekilde zayıflamış olupta mali bünyesinin güçlendirilmesi için gereken tedbirlerin uygulanmasına imkan olmadığından

mevduat kabul ve bankacılık işlemleri yapma izni kaldırılan bankanın, sigortaya tabi tasarruf mevduatı, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen esaslar dahilinde fon tarafından tespit ettirilerek bakanlık tarafından tayin edilecek bir bankaya ödenmek sureti ile devredilir.

Görüldüğü gibi Türkiye' deki mevduat için getirilen sigorta sistemi getirdiği güvence ötesinde öngördüğü esalarla, bankacılık sistemini disipline edici ve yaptırıma ilişkin diğer maddelerine göre çok daha ağır sonuçları olabilecek kapsamlı bir hükümler topluluğu¹⁷⁵ olduğunu söyleyebiliriz.

B) Bankaların takas odası işlemlerine nezaret etmek

Takas; bir tarafın beyanı ile tarafların birbirine olan aynı cins borçlarını azı tutarında sukut ettirebilme hakkı veren ve bu hakkın kullanılması ile bir kimsenin alacağı ile borcunun sukut ettirilmesi işlemine denir¹⁷⁶.

Takas odası ise, bankaların birbirine olan aynı cins borçlarının azı oranında sona erdirildiği, banka temsilcilerinden oluşan, Merkez Bankasının nezaretinde faaliyet gösteren bir kuruluştur.

Genel olarak Merkez Bankalarının en önemli görevlerinden birinin, bankalar arasındaki alacak ve borçların takas ve mahsub edilerek sona erdirilmelerine ve bu yolla bankaların birbirleri ile olabilecek muhtemel binlerce işlemi azaltarak işlemlerin sade ve süratli olmalarına¹⁷⁷ imkan hazırlayan etkili bir kuruluşu kurmak olduğu ileri sürülmüş ve bunu gerçekleştirmek üzere takas odalarının kurulduğu ifade edilmiştir¹⁷⁸.

1211 sayılı Mer.B.K.55. maddesinde, Merkez Bankasının yapacağı diğer işlemlerden biriside mevcut veya ileride, şubelerin bulunduğu yerlerde bankalar arası takas odası işlemlerine nezaret etme yetkisine sahip olduğu ifade edilmiştir.T.C. Merkez Bankası kanunun kendisine tanıdığı bu yetkiye dayanarak "Bankalar Arası Takas Odaları Yönetmeliği"¹⁷⁹ ni çıkararak, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmelerini sağlamak üzere, merkezi Ankara' da bulunan ve faaliyetleri özel hukuk hükümlerine tabi ve

¹⁷⁵ BAŞBUĞ 139.

¹⁷⁶ OĞUZMAN 356.Taraflar ileride karşılıklı alacakların kendiliğinden takas edilmesi anlaşması yaparak ayrıca takas beyanına gerek kalmadan takas gerçekleşir.

¹⁷⁷ GÜLEÇ 42.

¹⁷⁸ ULUTAN 327.

¹⁷⁹ R.G. 25, 9, 1985 / 18879.

tüzel kişiliği haiz "Bankalararası Takas Odaları Merkezi" Kurarak Bu konuya ilişkin faaliyet ve yönetim esaslarını düzenlemiştir.

Odanın amacı, Çek kullanımının yaygınlaştırılması ve bankalararası para nakil hareketlerinin azaltılmasını gerçekleştirmek üzere, bankalararası takas odalarına ibraz edilen çeklerin B.T.M.O (Bankalararası Takas Odaları Merkezi) aracılığı ile üye bankalar arasında hesaben ödeme işlemlerinin yürütülmesidir. Takas Odası Merkezi Yönetim Kurulu, ortak bankaların temsilcilerinden oluşur ve kurulun başkanlığı Merkez Bankasını temsil eden üye tarafından yürütülür. Odanın yönetimi ve gözetimi, işlemlerini denetime ve incelemeye ve bunu gerçekleştirebilmek içinde her türlü bilgi ve belgeyi istemeye Merkez Bankası Yetkilidir.

Bankalararası Takas Odaları Merkezi tarafından, ekonomik ve bankacılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde bankalararası takas odaları kurulur. Bankalararası takas odaları yönetim komiteleri olarak ifade edilen bu odalar, Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetim Kurulu tarafından kendi faaliyetleri ile ilgili olarak alınan kararları uygulamak ve günlük takas işlemlerini yürütmek ve bunu gerçekleştirebilecek her türlü önlemleri almakla görevlidirler. Yani bankalararası takas odalarına ibraz edilen çeklere ilişkin günlük işlemler bu odalar aracılığı ile yapılır.

Bankalararası takas odalarında bu odalara katılan bankalar üzerine düzenlenmiş çekler belli bir limitle sınırlandırılmaksızın hesaben ödenmek üzere muhatap bankalara ibraz edilir.

Takas işlemi belirli bir seyir içerisinde devam eder buna göre;

Bankalararası takas odalarında her iş günü içinde ilk ve tasviye (ödeme) olmak üzere iki toplantı yapılır. İlk toplantıda, banka temsilcileri tarafından takas odasına tahsil için sunulacak çekler muhatap bankalar adedince ayrı ayrı bordrolar halinde düzenlenir ve muhatap bankanın çekleri onunla ilgili bordroyla birleştirilerek, bilgiler tasfiye varakasında ayrıca yazılır. Banka temsilcileri bu belgelerle beraber takas odasında kendilerine ayrılan yerlere tam vaktinde yetişmek üzere giderler. Ellerindeki bordroların toplamını her muhatap banka için ayrı ayrı tutulan takas odası cüzdanının ilgili yerlerine geçirirler ve bordrolar ve bunlarla ilgili çekleri birbirine teslim ederler devir ve teslim işleminden sonra Merkez Bankası yetkilisinin işareti ile ayrılır ve ellerindeki evrakla beraber bankalarına dönerler ve gerekli incelemeyi bankalarında yaptıktan sonra tasviye(ödeme) oturumunda bulunmak üzere takas odasına dönerler ve Merkez Bankası temsilcisi tarafından muhatap bankaların alacak ve borçları ilgili yerlere kaydedilerek kendisi ve muhatap

bankalar tarafından ilgili yerler imza edilir¹⁸⁰. Tesviye toplantısı sonucunda ilgili bankaların takastan doğan borç ve alacak bakiyeleri, bankalararası takas odaları tarafından seri şekilde bankalararası Ankara takas odasına intikal ettirilir. Bundan sonra bankalararası Ankara takas odası tarafından, diğer bankalararası takas odaları tarafından intikal ettirilen takas vaziyet cetvellerinin sonuçları birleşik hale getirilerek o günkü takas sonuçlandırılır. Bu sonuçlara göre elde edilen bankalara ait borç ve alacak bakiyeleri en geç ertesi iş günü saat 12' ye kadar T.C. Merkez Bankası Ankara şubesi nezdindeki hesaplardan ödenir. Günlük takas işlemleri sonucunda elde edilen ve bankalararası Ankara takas odası tarafından gerçekleştirilen bütün bankalararası takas odalarına ait nihai takas sonuçları kesindir ve hiç bir şekilde bu günlük takas bozulamaz.(Ynt.m. 16).

Buna göre Merkez Bankasının nezaret görevi; Bankalar arasındaki takas işlemlerinin her safhasında yönlendirici ve gözetici sıfatı ile bu işlemlerin doğru ve güvenilir ve çok kısa bir sürede gerçekleşmesini kapsayacaktır. Merkez Bankası nezaret görevini tam anlamı ile yerine getirebilmesi yönünde, bankaların takas odası defterlerini ve bunlarla ilgili bilgileri her zaman kontrol edebilme ve her türlü bilgi ve belgeyi isteyebilme yetkisine sahip olarak, elde ettiği bu bilgileri bankaların gözetimi yönünde elde veri olabilecek şekilde ilgili mevzuatın kendisine verdiği yetkiye dayanarak her zaman kullanabilme imkanına sahiptir.

C) Bankalararası (interbank) para piyasasının yönlendirilmesi

Piyasa koşullarında belirlenen günlük faiz hadleri üzerinden bankalar tarafından oluşturulan para arz ve talebinin Merkez Bankası yönetimi ve aracılığında karşı karşıya getirilerek temin edilmesi işlemine interbank yada bankalararası para işlemleri denir.

2 Nisan 1986 yılında bankalararası para piyasasının yönlendirilmesi amacıyla interbank işlemleri, Merkez Bankası bünyesinde faaliyete geçmiştir.

Bu piyasa aracılığı ile bankalar; Merkez Bankası kaynaklarına başvurmalarına gerek olmadan piyasaya sunulan arz ve talebi dikkate alarak ve bu arz ve talebe göre ortaya çıkan faiz hadleri üzerinden, Merkez

¹⁸⁰ ALPTÜRK (Merkez Bankacılığı) 124 vd.

Bankasının yönetimi ve aracılığı ile ihtiyaçlarını karşılayarak birbirleriyle borç alış verişinde bulunurlar.

Günlük paraya ihtiyacı olan veya ellerindeki para fazlalığını iyi bir şekilde değerlendirmek isteyen bankalar, bu durumu Merkez Bankasının reuter monitörü aracılığı ile günü gününe bildirerek bankalararası para piyasası alış veriş işlemlerinde bulunurlar. Bu piyasada bir günlük, yedi günlük, iki, üç, dört haftalık, iki veya üç vadeli teklif ve talepler işlem görmektedir.

Bu piyasa, belirli işlem limitleri içerisinde faaliyetlerde bulunacaktır. Bu limitler Merkez Bankası tarafından, Bankaların Merkez Bankasına teminat olarak tevdi ettikleri devlet iç borçlanma senetlerini miktarına göre ayarlanarak tespit edilecektir.

Merkez Bankası aracılık ve yönlendiricilik yaptığı interbank işlemleri ile, piyasadaki toplam para hacmi ve ihtiyacı hakkında ve bankaların ellerindeki para miktarı ve para ihtiyaçları hakkında her zaman bilgi sahibi olarak bankaları gözetim altında tutabilecek ve bu sayede para ve kredi oranını kontrol altına alarak bankaları her zaman denetim altında tutabilme imkanına sahiptir.

D) Risk santralizasyonu kurmak

Bankalar, mevduat olarak topladıkları kaynakları büyük ölçüde kullanarak veya kullandırarak ve bunun karşılığında en iyi şekilde ve şatlarda kar temin etme amacını güden finans kuruluşlarıdır. Bu bakımdan kredi olarak kullandıracağı kaynakları, kullanılacak alan ve kredi talebinde bulunanlar bakımından en iyi şekilde değerlendirme yapması gerekecektir. Başka bir deyişle bankalar, kullandıracakları kredinin, en iyi şekilde kendilerine tekrar dönmesini sağlayabilmek için güvenli yöntemlere başvurarak bunu gerçekleştirmek amacındadırlar.

Aynı gerçek veya tüzel kişiye bir çok banka birbirinden habersiz olarak büyük miktarlarda kredi açabilir. Değişik bankalar tarafından açılan bu kredilerin toplam miktarı kredi açılan kişinin ödeme gücünün çok üzerinde olma ihtimali göz önünde bulundurularak bu durumu ve doğurabileceği zararları ortadan kaldırmak amacıyla bankalar arasında bir bilgi alış verişinin olması gerektiği zarureti ortaya çıkmıştır.

Olumsuz etkileri gidermek ve bir taraftan krediyi kontrol eden kurumlara kredilerin çeşitli faaliyet alanlarına dağılımını, diğer taraftanda bankalara, açılan kredilerin toplam miktarını öğrenme imkanı vermek amacıyla Merkez Bankaları Risk santralizasyonu birimini kurarak¹⁸¹ aynı zamanda bankaların teker teker yapamayacağı önemli bir görevi' de üstlenmiş oldu¹⁸².

Bu açıklamalara göre Risk Santralizasyonu; kredi verme işlemlerinde bulunan bankaların müşterilerinin risk durumu hakkında gerekli ve yeterli bilgilerin tek merkezde toplanarak bu yönde bilgilendirmek amacıyla Merkez Bankası tarafından kurulan risk toplama birimine denir.

Türkiye' de ilk defa 27.4.1955 tarihli ve 6544 sayılı kanunda "T.C.Merkez Bankası Genel Müdürlüğü Türkiye' de faaliyette bulunan bankaların.kredi döviz ve diğer işlemlerine ait her türlü bilgiyi ve müşterilerinin risk durumu hakkında bilgi talep edebilir ve bu konuda bankalara bilgi verebilir, bankalarda istenilen bilgiyi vermek zorundadır" diyerek bu konudaki yasal düzenleme yapılmıştır. Fakat bu konudaki bilgileri derleyip toparlayan ayrı bir birim olarak 14 Ocak 1970 tarih ve 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu ile düzenlenmiştir. Buna göre Merkez Bankası, Türkiye' de faaliyette bulunan bankaların müşterilerinin risk durumlarını nezdinde toplamak amacıyla bir risk santralizasyonu teşkilatı kurmuştur (Mer.B.K.m.44).

Bankalar risk durumları hakkında Merkez Bankası' nın kendilerinden istediği kredi ve kredi hesaplarına ilişkin bilgileri kapsayan bütün bilgileri (bu konuda hazırlanıp bankalara gönderilmiş bulunan izahname hükümlerine uygun olarak hazırlanan risk icmali cetveli ve kredi ve risk bildiri cetvellerini) belirteceği süre içinde ve formlere uygun olarak Merkez Bankasına göndermekle yükümlüdürler.

Kredi ve risk santralizasyonu ile ilgili cetvelleri banka şubeleri bağlı buldukları muhatap şubelere, muhatap şubelerde bağlı buldukları Merkez Bankası şubelerine, Merkez Bankası şubeleride bunları risk santraline gönderir.

Bu santralde; a) banka şubelerinin müşterilerine açtıkları krediler ile kullandırdıkları kredi bilgileri ile, b) müşterilerin senetlerine ilişkin olarak bankalar tarafından keşide edilmiş ödememe protestolarına ilişkin bilgiler, olmak üzere iki tür bilgi bankalara duyurulmak üzere toplanır ve bunlar tespit edilerek değerlendirilir ¹⁸³.

¹⁸¹ ALPTÜRK (Merkez Bankacılığı) 118.

¹⁸² SADIKLAR 116. ONUR 9 vd.

¹⁸³ TEKİNALP (Banka Hukuku) 57.

3167 sayılı Çek Kanunu 9. maddesi uyarınca yeterli karşılığı olmadığı için ödenemeyen karşılıksız çeklerde muhatap banka çek hesabı sahibi hakkında gereken tüm bilgileri hesabın bulunduğu banka şubesi tarafından genel müdürlüklerine intikal ettirilerek, banka genel müdürlükleri tarafından bu bilgiler bilgisayarda kayda alınarak 10 gün içinde T.C Merkez Bankasına bildirecektir¹⁸⁴. Merkez Bankasında durumu en geç 30 iş günü içinde bankalara duyuracaktır. Buna göre karşılıksız çekler ve çek hesabı sahipleri ile ilgili bilgiler risk santralizasyonunda toplanacaktır.

Risk Santralizasyonu teşkilatının bütün işlem ve kayıtları gizlidir. Merkez Bankası ancak ilgili bankaları, müşterilerinin veya kredi isteklilerinin risk durumları hakkında aydınlatabilir. Merkez Bankası, ancak bu amacı gerçekleştirebilecek bilgileri vermekle yetinecektir.

Görüldüğü gibi Merkez Bankası Risk Santralizasyonu kurarak burada elde edilen bilgilerle çok yönlü faydalar sağlama imkanına sahiptir. Merkez Bankası bununla para ve kredi piyasasını ve dolayısıyla bankaları çok yakından denetim ve gözetim imkanına sahiptir. şöyle ki,

Öncelikle, Bankaların kredi kullandıracakları kişilerin mali gücü hakkında bilgi edinme imkanına sahip olacak böylece birden çok bankadan kredi kullanan kişilerin mali durumunun buna imkan verip vermediği tespit edilerek, bankaların kullandırmış oldukları ve kullandıracakları krediler bir ölçüde teminat altına alınmış olduğundan bunun sonucunda bankalara daha fazla mevduat akacak ve ülke için daha güvenli bir kredi piyasasının oluşmasına imkana imkan hazırlayacaktır.

İkinci olarak Merkez Bankası tüm ülke çapında kullanılan ve kullandırılan banka kredilerin hangi alanlara kullanıldığını ve toplam miktarının ne kadar olduğunu çok yakından bilecek ve bu sayede bankaların faaliyetlerini çok yakından gözetleme ve denetleme imkanını' da elde etmiş olacaktır

E) Bankaların gayrimenkul edinmelerine ilişkin düzenlemeler yapmak

Bankaların gayrimenkul ile ilgili işlemleri, Bnk.K.50/I ve II. maddesinde düzenlenerek bankaların, edinecekleri gayrimenkullerin amortismanlar

¹⁸⁴ Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında 3167 Sayılı Kanuna İlişkin Tebliğ (Sıra No:1).R.G.24.9.1985 / 18878.

düüüldükten sonraki kayıtlı değerleri toplamının, toplam öz kaynaklarının yarısını geçemeyeceği ¹⁸⁵ ve ticaret amacı ile gayrimenkul alım satımı ile uğraşamayacakları ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından alınan kararlara uygun olarak, bankacılık işlerini yürütebilmek için ihtiyaç duydukları sayı ve büyüklüğün üstünde her hangi bir şekilde gayrimenkul edinmeyecekleri. ifade edilerek bu konuda düzenlemeler yapılmıştır.

Görüldüğü gibi bankalar, ticaret amacı ile gayrimenkul alım satımı ile uğraşmaları ve bankacılık işleri için ihtiyaçlarından fazlasını edinmeleri yasağı ile karşı karşıyadırlar.

Merkez Bankasının bankaların edinecekleri gayrimenkullere ilişkin düzenlemeleri yapması, 3182 sayılı Bankalar Kanununun uygulanmasına ilişkin hususlarda açıklık kazandırması amacıyla Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı tarafından 21.11.1985 tarih, 18935 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 1 No' lu Tebliğ' e göre "T.C Merkez Bankası tarafından alınan kararlara uygun olarak bankacılık işlerini yürütebilmek için ihtiyaç duydukları sayı ve büyüklüğün üstünde herhangi bir şekilde gayrimenkul edinemezler, şeklinde ifade edilen 50. maddenin 2. fıkrası hükmü, 1211 sayılı T.C.M.B. Kanunu' nun geçici 7. maddesine göre yürürlükte bulunan 105 sayılı Banka Kredilerini Tanzim Komitesi kararı ile ek ve değişikliklerinin edinilecek gayrimenkullerin sayı ve büyüklüğüne ilişkin hükümleri, T.C.M.B tarafından yeni bir karar alınıncaya kadar uygulanmaya devam olunacaktır" hükmüne dayanarak Merkez Bankası tarafından 28.4.1984 gün ve 18385 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan tebliğle banka kredilerini Tanzim Komitesinin 105 sayılı kararının 1. maddesi değiştirilmiş gayri menkullerle ilgili ihtiyacın türüne ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Merkez Bankası bu tebliğ' e göre, bankaların yapmış oldukları bankacılık işlemlerinden dolayı ve bu işlemlerin gerektirdiği miktar ve kapsam dahilinde öz kaynaklarının yarısını geçmeyecek şekilde edinecekleri gayri menkullerin türlerini,

"Bankaların Genel Müdürlük ve teşkilatlanmış buldukları yerlerde mevcut şube binaları ile, Bankalar Kanunu hükümleri uyarınca gerekli izin alınmış olmak şartı ile açacakları yeni şube binaları, arşiv, matbaa binaları ve merhun veya serbest olarak kabul ve mesleki bilgilerini arttırmak, sosyal

¹⁸⁵ 3182 sayılı kanunun 512 sayılı K.H.K ile getirilen ve 538 sayılı K.H.K ile yeniden düzenlenmeden önce "gayrimenkullere yatıracakları kaynakların toplamı öz kaynakları tutarını geçemeyeceği" şeklinde idi. Getirilen bu yeni düzenleme ile bankaların gayrimenkullere (öz kaynakları dikkate alınarak) daha az yatırım yapmaları , kaynakları aktif başka alanlara yatırmaları amaçlanmış olsa gerek.

ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurs binaları, revir, dinlenme yerleri, yemekhane, lojman binaları ve bankaların hisseli olarak mülkiyetine katıldıkları takas odası binalarından ibarettir" (md.1), şeklinde ifade ederek belirtmiştir.

Merkez Bankası, tespit ettiği ihtiyaç kavramı içine giren gayrimenkullerin türleri burada ifade edilenlerle sınırlımı? olacak yoksa ihtiyaç kavramını burada belirtilenler dışında daha geniş bir şekilde' mi? anlamamız gerekecektir. Merkez Bankası buradaki ihtiyaç kavramını oldukça geniş tutarak düzenleme amacına uygun olacak biçimde, bankacılık faaliyetinin gerektirdiği ve bankacılık işlemleri ve banka mensuplarının sosyal ahlaki ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde¹⁸⁶ gerekli gayrimenkullerin türlerini geniş bir şekilde maddede ifade edilen kapsam dahilinde anlamamız daha uygun olur kanaatindeyim. Öte yandan bankacılık faaliyetinin zamanla çok değişik ve çeşitlilik arzedebileceği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan veya ileride çıkabilecek yeni durumlara ilişkin ihtiyaçları da dikkate alarak Merkez Bankası tarafından yeni düzenlemeler yapılması gerekecektir.

Bankaların sahip oldukları gayrimenkullerin değerlerinin toplamı özkaynaklarının yarısını aştığı taktirde sermaye ve ihtiyatlardaki eksiliş dolayısıyla limiti aşan değer fazlalığına karşılık gelecek kıymette gayri menkulun eksiliş tarihinden, Daha önce belirtilen ihtiyaç dolayısıyla kullanılan gayrimenkullerin belirtilen işlerde kullanılmasından vazgeçilen gayrimenkullerin tahsis alanlarının değiştirilmesinden, itibaren iki yıl içinde tasfiye edilmesi gerekecektir. Eğer bu gayrimenkullerin iki yıllık süre sonunda tasfiye edilmeleri imkansızlaşmışsa, yada tasfiye edilmeleri o gün için büyük bir zarara sebep olacak ise tasfiye süresinin iki yıl daha uzatılması talep edilebilecek ve durum incelenerek uygun bulunduğu taktirde izin verme yetkisi Merkez Bankası' na aittir.(md.2).

İktisap edinilmiş gayrimenkuller, haklı sebeplerin varlığı halinde,

- Amaca uygun kullanılmalari geçici bir süre için mümkün olmayanlar,
- Kısmen ihtiyaç fazlası olanlar,
- Yılın belirli aylarında amaca uyum hizmetlere tahsis edilmeyen gayrimenkullerin, gelir getirecek şekilde kullanılması, bankalar tarafından talep edilmesi ve Merkez Bankası tarafından verilecek özel izinle mümkün olabilecektir (md.3).

¹⁸⁶ TEKİNALP (Banka Hukuku) 192.

Bankanın mülkiyetinde bulunan gayrimenkullerin, bankacılık işlemlerini yürütebilmek için ihtiyaç duyduğu sayı ve büyüklüğün üzerinde olup olmadığına Merkez Bankası tarafından karar verilecektir. Çünkü bu karar Bnk.K.md.50/II' ye dayanılarak verilen kararların uygulanması doğrultusunda belli olabilecektir¹⁸⁷.

Merkez Bankası, ihtiyaç duyulan gayrimenkullerin türlerine ilişkin düzenlemeler yaparak, bankaların bu ihtiyaç doğrultusunda sayı ve büyüklükte gayrimenkul edinmelerini sağlayacaktır. Gerçekten çok büyük miktarlarda sermaye elinde bulunduran bankalar, bu sermaye gücüne dayanarak büyük oranda gayrimenkul edinebilir, ve bu yolla gayrimenkul fiyatlarının belirlenmesinde büyük ölçüde etkili olabilirler. Bankalar Kanunu ve Merkez Bankasının getirdiği düzenlemeler doğrultusunda, böylece bankaların topladıkları mevduatı gayrimenkullere yatırarak dondurmaları ve gayrimenkul spekülasyonları engellenerek, mevduatın daha aktif alanlara yatırılmasına sebep olacaktır. Merkez bankası bununla aynı zamanda, bankaları bu yönü ile de denetim ve gözetim altında tutma imkanına sahiptirler.

§ 4 . DOĞRUDAN DENETİM VE GÖZETİM

I - Yerinde Denetim ve Gözetim

Denetimin başka bir boyutu olan yerinde denetim; işletmelerin hesap ve kayıtlarını içeren tüm işlemlerinin, bizzat bu işlemler ve kayıtlar üzerinde yapılmak üzere denetçiler tarafından yapılan denetime denir.

1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu' nun 4.madde, fıkra II' ye 3291 sayılı kanun ile eklenen (d) bendi ile Merkez Bankasına, meri mevzuatla verilen yetki ve görev alanına giren hususlara ilişkin yapmış olduğu her türlü düzenlemelere bankaların uygun hareket edip etmediklerini denetleme yetkisi verilmiştir.

Merkez Banksına verilen denetleme yetkisi, Merkez Bankasının bağımsız dış denetim kuruluşları vasıtası ile bankaları denetiminden ayrı *ikinci bir denetim yapabilme yetkisi mi? yoksa denetime ilişkin bu yetkisini, bağımsız dış denetim kuruluşları vasıtası ile kullandığı yetki içerisinde mi? değerlendirmemiz gerekecektir. Bu konu tartışmaya açık bir konu olmasına*

¹⁸⁷ TANDOĞAN 384.

rağmen bugüne kadar az tartışılmış bir konudur. Fakat Merkez Bankası açısından; bankalarda yerinde denetim yapma yetkisi bakımından, bankalar üzerindeki etki gücünü daha' da yoğunlaştırabilecek önemli bir araç olabilir.

Kanaatimce Merkez Bankasına verilen buradaki yetki 3098 sayılı kanunla değişik 43. madde uyarınca verilen, bağımsız dış denetim kuruluşları tarafından yapılan banka denetim ve gözetim yetkisinden ayrı, Merkez Bankasına bankalarda yerinde denetim yapmasına imkan tanıyan bir yetkidir. Şöyleki 43. maddede ifade edilen yetki uyarınca denetim yapma yetkisi, Merkez Bankasının ilgili kanununda ifade edilen yetkilerinden bir tanesi olan bilgi isteme yetkisinin, yine kanun tarafından kendisine verilen yetki ile bağımsız dış denetim kuruluşları eliyle yerine getirilmesi, yani bilgi isteme yetkisinin bir uzantısıdır. Halbuki 3291 sayılı kanunla verilen yetkide, meri mevzuatla kendisine verilen görev ve yetki alanına giren konulara ilişkin yapmış olduğu tüm düzenlemelere uygun davranılıp davranılmadığını denetleyebileceği ifade edilmiştir. Buradaki denetleme yetkisi 43. maddedeki yetkiden daha geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Merkez Bankası 43. maddeye dayanarak bankalardan sadece bilgi isteyebiliyor, ama 4. madde ile, yetki ve görev alanına ilişkin yapmış olduğu bütün düzenlemelere uygun davranılıp davranılmadığını kontrol yetkisi veriyor. Ayrıca 43. maddedeki denetim, her yıl periyodik olarak bankalar tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılması gerekliliği kanuni bir zorunlulukken, 4. madde uyarınca, Merkez Bankası yapmış olduğu düzenlemelere aykırılığı denetleme yetkisine haiz olduğu ifade edilerek, yapılacak denetimi belirli bir periyoda bağlı olmadan istediği zaman yapabileceği şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Sonuç olarak 3291 sayılı kanunla değişik 4. madde uyarınca Merkez Bankası bankalarda yerinde denetim yapma yetkisine sahiptir. Merkez Bankasına verilen bu yetki, Doktrinde KARACAN tarafından elştirilerek, Merkez bankasına verilen bu yetki ile gereksiz bir yerinde denetim yapma yetkisi genişletilmesine gidildiği, çünkü Bankalar Yeminli Murakıpları bankalarda her türlü mevzuatı denetleme yetkisini haiz oldukları için organların arttırılmasının gereksiz bir girişim olduğu böylece bir bankada aynı konunun değişik aralıklarla, bazende aynı zamanda birden fazla denetim organı tarafından denetlenmesi gibi bir durumun ortaya çıkacağı ve bu durumun denetimde karışıklıklar ve yetki sürtüşmelerini ortaya çıkarabileceği ifade edilmiştir¹⁸⁸. Kanaatimce belirtilen gerekçelerde haklılık payı çok büyük olmasına rağmen, bu gün için giderek bağımsızlaşmaya doğru giden Merkez Bankasının bu bağımsızlık çerçevesinde para ve kredi politikalarını etkin bir şekilde yürütebilmesi

¹⁸⁸ KARACAN (Bankacılık Hukuku) 292.

amacı ile adığı ve uyguladığı kararlara bankaların uygun hareket edip etmediklerini, belirttiğimiz amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak kullanabilmesinde herhangi sakınca olmayacağını belirtmeliyim. Fakat, Merkez Bankası bu gün, böyle bir denetim yetkisine sahip olduğu halde 70' i aşan banka ve 6500' ün üzerinde olan banka şubelerini denetleyebilecek bir denetçiler kurulu bildiğimiz kadarı ile kuramamıştır.

II - Bağımsız Dış Denetim Kuruluşları Vasıtasıyla Yapılan Denetim ve Gözetim

A) Konuya İlişkin Yasal Düzenlemeler

1 . Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığının Düzenlemeleri

Bağımsız denetime ilişkin olarak ilk yasal düzenleme; 1984 yılında 3098 sayılı kanunla, 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 43. maddesi değiştirilmiş bu değişiklik uyarınca Başbakanlık tarafından, bankalarda inceleme yapabilecek bağımsız denetim kuruluşlarının belirlenmesi ile ilgili esas ve şartları içeren, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı tarafından 16 ocak 1987 tarihinde 19343 sayılı Resmi Gazete'de, "Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Tebliğ" yayınlanmıştır. Bunun akabinde 9.3.1991 tarih, 20809 sayılı Resmi Gazete' de Devlet Bakanlığı tarafından, "Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin 2 no' lu Tebliğ" yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yürürlükte olan 2. tebliğ' e göre tebliğin amacı; bankalarda inceleme yapabilecek bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin esasları düzenlemektir.

Bu tebliğ' e göre 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu' nun 3098 sayılı kanunla değişik 43. maddesi uyarınca bankalarda inceleme yapabilecek bağımsız denetim kuruluşlarına Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlık, Merkez Bankasının görüşünü aldıktan sonra faaliyet izni verir.

Ayrıca bu kuruluşlerin;

- Anonim şirket şeklinde kurulmaları,
- Ödenmiş sermayelerinin asgari 50 milyon TL olması,
- Hisse senetlerinin nama yazılı olması,

- 1.6.1989 tarih, 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu hükümleri uyarınca denetim yetkisi almış meslek mensupları tarafından kurulması,

- Ana sözleşmelerinin 3568 sayılı kanun ve 2 no' lu tebliğ hükümlerine aykırı olmaması şartlarını aramıştır.

Yine 2 no' lu tebliğ' e göre bankalar;

- Faaliyet izni alıpta listesi Türkiye Bankalar Birliği aracılığı ile bankalara duyurulan bağımsız denetim kuruluşlarını bankalar, her yılın Eylül ayı sonuna kadar o yıl için denetim yaptıracakları kuruluşun adını Hazine Müsteşarlığına ve Merkez Bankasına bildireceklerdir. Şayet bankalar ,denetim yaptırdıkları kuruluşu değiştirmek istedikleri taktirde durumu, gerekçesi ile birlikte Hazine Müsteşarlığına ve Merkez Bankasına bildirmek zorundadırlar.

Bağımsız denetim kuruluşları, esasları müsteşarlığın görüşü alınarak Merkez Bankası tarafından belirlenen çerçevede hazırlayacakları denetim raporlarını yıl sonunu takip eden dört ay içinde tamamlayarak ve birer nüshasında Hazine Müsteşarlığına ve Merkez Bankasına ve ilgili bankaya vereceklerdir.

2 . Merkez Bankasının Konuya İlişkin Düzenlemesi

T.C.M.B tarafından 16 Ocak 1987 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin tebliğin 11. maddesinin 9.3.1991 tarihinde değişik 2 No' lu tebliğ' in 8.maddesi "yapılacak olan banka denetimlerinin esas ve şartlarının Merkez Bankası tarafından belirleneceği" hükmü uyarınca, verilen görev ve yetkiye dayanarak T.C.M.B tarafından, bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılacak banka denetimleri ve denetim raporlarına ilişkin esasları düzenleyen, 24.12. 1987 tarih ve 19647 sayılı Resmi Gazete' de "Bağımsız Denetim Kurumları Tarafından Yapılacak Banka Denetimleri Hakkında Tebliğ" yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu gün için T.C.M.B, bağımsız denetim kuruluşları vasıtası ile, belirlediği denetimin yapılmasına ve denetim raporlarına ilişkin esas ve şartlar çerçevesinde bankaları doğrudan denetleyecektir. Bundan sonraki açıklamalarımız ve değerlendirmelerimiz, Merkez Bankasının çıkarmış olduğu bu tebliğ hükümleri ve esasları doğrultusunda olacaktır.

B) Bağımsız Dış Denetimin İşleyişi

1 . Denetim raporlarına ilişkin genel esaslar

a) Rapor anlaşılır olmalı

Denetim raporu, bankanın mali bünyesini tam olarak ve kolayca anlaşılabilir bir şekilde ortaya koyacaktır.(md.1.a).

İlgili tebliğde raporun genel olarak düzenlenme şekli belirtilmemiştir, "Kolayca anlaşılabilir bir şekilde ortaya konmalı" diyerek, şekil konusunda tam bir serbesti olduğu fikrini uyandırabilmektedir, Halbuki raporun; maddede ifade edildiği gibi kolay anlaşılabilir olması, şeklen iyi bir şekilde düzenlenmesine bağlıdır. Bu düzen, yetkili bağımsız denetçilerin bu konudaki takdirine bırakılmış gözüküyor. Madde' den anladığımız kadarı ile raporu bütün olarak ele aldığımız taktirde kolayca anlaşılır olabilmesi için, giriş gelişme ve sonuç bölümlerini içermesi gerekmektedir. Giriş bölümünde banka hakkında genel bilgiler her yönü ile verilmeli, Gelişimi bölümünde, bankanın mali bünyesi açıklıkla ortaya konulmalı ve sonuç bölümündede değerlendirme ve yapılabilecekler ortaya konulmalıdır. Yani başka bir deyişle denetim raporu anlam bakımından bütünlük taşınmalı ve bankanın, denetimin amacına uygun olarak durumunun en iyi anlaşılabilir şekilde ortaya koymalıdır.

Denetim raporu ayrıca ifade bakımından yani dil bakımından' da anlaşılır olmalıdır. Rapor dili herkesin anlayabileceği şekilde sade, fakat konunun değişik yorumlara yol açmayarak, en iyi şekilde anlaşılmasını sağlayan teknik terimlere' de yer vermesi gerekmektedir.

b) Tekrara yer vermemeli

Denetim raporunun ilk bölümünde, tespit edilmiş hususlara ilişkin itiraz ve ihtirazı kayıtlar, raporun ilgili bölümlerine atıfta bulunulmak suretiyle, özet halinde yer alacaktır (md.1.b).

Yetkili bağımsız dış denetçiler tarafından yapılan denetim faaliyeti sırasında, denetlenen bankanın yetkilileri tarafından, denetim faaliyeti ile ilgili olarak, denetim faaliyetinin değişik boyut ve inceleme konularına

ilişkin olarak birtakım itirazlar olabilir. Bu itirazlar neticesinde birtakım ihtirazi kayıtlar (Çekince) konabilir. Yapılan bu itirazlar veya konulan ihtirazi kayıt (Çekince)' lar, denetim raporunun banka ve mali durumu hakkında genel bilgileri içeren ilk bölümünde özet halde belirtmeli ayrıntıları o kayıtların bulunduğu raporun ilgili bölümlerine atıfta bulunmak sureti ile gösterilmelidir.. Bu yolla raporda lüzumsuz tekrarlara yer verilmeyerek, kısa, öz ve anlaşılır olması sağlanmak istenmiştir.

c) Sonraki değişiklikler işlenmeli

Bankanın denetlenen blanço döneminden sonra mali bünyesini olumsuz şekilde etkileyecek önemli değişiklikler tespit edildiği takdirde bunlar denetim raporunda belirtilecektir (md.1.c).

Blanço döneminden ve denetim raporu hazırlandıktan sonra, bankanın mali bünyesinde, mali bünyeyi büyük ölçüde etkileyebilecek ve mali tabloların büyük ölçüde değişmesine sebep olabilecek bir takım durumlar sonradan ortaya çıkabilir. Bu durumda denetçi büyük ölçüde değişebilen bu durumları denetim raporunda belirtecektir fakat bunların hangi şekilde belirtileceği hususu tebliğde ifade edilmemiştir. Kanaatimce denetçiler bu hususu denetim raporlarında ya değişen durumlara ilgili bölümün altına açıklama yapmak sureti ile yada düzenlenen rapora açıklamalar başlığı altında bir ek açıklama yaparak durumu belirtmesi gerekir. Diğer bir sorunda, sonradan ortaya çıkan değişikliklerin, denetim raporunda ifade edilen görüşleri tamamen değiştirecek nitelikte olduğu tespit edildiği takdirde durumun ne olacağı sorundur. Kanaatimce bu durumda bağımsız denetçiler ya tamamen önceki ve sonradan ortaya çıkan durumları içeren yeni bir rapor düzenleyecekler, yada düzenlemiş oldukları rapora ek olarak ortaya çıkan yeni durumları belirterek, görüş ve düşüncelerini de ekledikleri bir ek rapor düzenleyeceklerdir.

d) Önceki raporlardan yararlanılabilme

Rapor hazırlanırken yetkili bağımsız dış denetçilerin önceki senelerde hazırlanmış olan raporlardan yararlanabilme imkanları vardır. Fakat önceki raporlardan yararlanırken o raporlardaki görüşler aynen aktarılmayarak, ortaya çıkan yeni durumlara ilişkin, yeni tespit edilen durumlar belirtilerek

yorumlanacak ve önceki raporlardaki rakam ve ifadelerle kıyaslanarak yeni görüşlerin ortaya konması gerekecektir (md.1.d).

Kanaatimce; burada tanınan önceki raporlardan yararlanma imkanı bağımsız denetçinin, bankanın şu anda var olan ve bugüne kadar sergilediği durum ve bundan sonra ortaya koyabileceği muhtemel durumu hakkında tam bir kanaatinin oluşmasına büyük ölçüde yardımcı olacak ve yıllara göre gelişen daha etkin ve verimli raporların hazırlanmasına neden olacaktır.

e) Yetkili imzaları taşınmalı

Denetim raporunda, bağımsız dış denetim kuruluşunun ticaret siciline kayıtlı ünvanı ile, bağımsız denetim kuruluşunu temsile yetkili iki imzanın yanında, bir üçüncü imza olarak, denetimi yapan ve raporu hazırlayan denetim elemanının imzasıda bulunması gerekecektir (md.1.e).

Tebliğin ifade ettiği sıkı sorumluluk zinciri ile; denetim kuruluşları, bu kuruluşları temsile yetkili kişileri ve denetimi yapan denetçileri faaliyetlerinde çok dikkatli ve itinalı davranmaları gerektiği hususu ifade edilmek istenmiştir. Zira aksı durumda denetim kuruluşlarının faaliyet izni, bakanlık tarafından geçici veya sürekli kaldırılabilir gibi sorumlular hakkında' da 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu' nun sorumluluğa ilişkin yaptırımları düzenleyen hükümleri uygulanabilecektir.

f) Ekler

Denetim raporunun ekinde bankanın blanço, kar-zarar, özkaynak ve fon akım tablolarıda yer alacaktır(md.1.f).

Kanaatimce bu hükümle; her ne kadar ayrıntılı bir şekilde ve yorumunu da yaparak banka hakkında bağımsız dış denetçiler tarafından denetim raporları hazırlansada, bankanın mali durumunu açıklıkla ortaya koyan ve denetlenen bankaya ait, blanço, kar-zarar, öz kaynak ve fon akım tabloları üzerinde Merkez Bankası incelemelerini yaparak denetim faaliyeti ve denetim raporu ve bankanın mali durumu hakkında tam bir bilgi edinmesi istenmiştir.

2 . Hazırlanan denetim raporlarının içeriği

a) Banka hakkında genel bilgiler

Raporda; bankanın hukuki yapısı, ticaret ünvanı, anonim şirket olarak kuruluşu izin ve ticaret siciline tescil tarihi, banka olarak kurulup bankacılık faaliyetlerinde bulunabilmesi için bakanlar kurulundan aldığı izin ve izin tarihi, bankanın bankacılık faaliyetleri bakımından hangi tür bankalardan olduğu, ticaret siciline tescil edildiği yeri ve idare merkezinin adresini kısaca bankanın hukuki durumunu ortaya koyan ve tanınabilmesini sağlayan unsurlar açıkça belirtilmelidir (md 2.aa).

Sermaye yapısı, sermayesinin ne kadar olduğu, yıl içinde sermaye artırımını yapıp yapılmadığı, yapılmışsa ne kadar ve hangi kaynaklara başvurularak yapıldığı, ne kadarının ödenmiş ne kadarının taaahüt edilmiş olduğu açıkça belirtilecektir. Ayrıca bankanın belli başlı hissedarları, bunların payları ve varsa bu hususlardaki yıl içindeki değişiklikler belirtileceklerdir (md.2.ab). Madde hükmünde belli başlı hissedarlarından bahsetmiştir. Burada hangi hissedarların belli başlı hissedarları sayılacağı ve raporda belirtilmesi gerekeceği hususu pek açık değildir.

Kanaatimce bu hükümden maksat Bnk.K.md.5.3.fikrası hükmü çerçevesinde, bir kişinin banka sermayesinin yüzde 5 ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların banka sermayesinin yüzde 5, yüzde 20, yüzde 33 veya yüzde 50' sini aşması sonucunu veren hisse edinmeleri ile, bir ortağa ait payların yukarıdaki oranların altına düşmesi sonucunu veren hisse devirleri müsteşarlığın iznine tabi olacağı ve ortak sayısının 5 ten aşağı düşmesine yol açan işlemler ile izin alınmadan yapılan devirler pay defterine kaydolunmayacağı ve bu hükümlere aykırı olarak yapılacak kayıtların hükümsüz olacağını düzenleyen hükümler ve Bnk.K.md.18.2. fıkrasında banka genel kurul toplantılarında sermayenin yüzde 1 ve daha fazlasına sahip olan ortakların vekil olarak oy kullanamayacağına ilişkin aykırılıkların tespitinin kolayca ortaya çıkması ve buna göre birtakım tedbirlerin alınabilmesini sağlamak amacıyla yönelik düşünülmüş olabileceği kanatindeyim. Tebliğ hükmüne göre denetim raporunda denetçi bankanın yüzde 1 ve daha fazlasına sahip olan tüm pay sahiplerini oranları ile beraber belirtmeleri gerekir.

Yönetim organları, üst düzey yöneticiler ile denetçiler ve varsa bunlarda meydana gelen değişiklikler de belirtilecektir (md. 2. ac).

Bankanın muhasebe kayıtlarının yasal düzenlemeler ve Tekdüzen Hesap Planı ve açıklamalarına uygunluğu ve varsa bunlarda görülen aksaklıklar' da belirtilecektir (md.2.ad). Bankalar hesap ve kayıtlarını Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanıp Müsteşarlığın onayı ile yürürlükte olan tek düzen hesap planı, tip blançı ve kar ve zarar cetveli ile bunların uygulanma ve düzenleme, esaslarına ilişkin izahnameye uygun olarak tutmak ve düzenlemek zorunda oldukları¹⁸⁹ Bankalar Kanununda ifade edilmiştir. Bu hükümlere aykırılık raporda belirtilecektir.

b) Mali bünyenin tanımlanması

Mali bünye işletmelerin yaşamasını ve yaşamlarını devam ettirebilmelerini sağlayan ve onları ayakta tutan ihtiyaç duyulan enerji olduğu gibi aynı zamanda işletmelerin var olan iyi veya kötü gücünü, durumunu gösterir. Bu durumun tespit edilmesi, mali bünyelerinin açıklıkla ve doğru bir şekilde ortaya konulması kamuyu yakından ilgilendiren işletmeler bakımından çok büyük önem arzeder. Bu açıdan kamusal hizmet ağırlıklı işletmelerin etkin bir şekilde denetimi önemli sonuçlar verebilecektir. Fakat denetim yapılırken denetçilerin bu etkin sonucu sağlayabilmeleri için durumu ne derece iyi tespit edip değerlendirmeyi bu ölçüde doğru yaptıklarına bağlıdır. Bu önemli noktadan hareketle mali bünyeyi ortaya koyarken çok dikkatli davranılması ve dikkat edilmesi gereken hususlar vardır.

Bankalar' da kamusal hizmet ağırlıklı ticari işletmeler olmaları münasebeti ile denetlemelerde mali bünyelerinin etkin bir denetim sonucunu verecek verileri ortaya koyması gerekir. Bunun için bankanın mali bünyesi tanımlanırken çok dikkatli davranılmalı ve blanço kalemleri tek tek incelenmeli, mali bünyeyi etkileyebilecek tüm unsurlar dikkate alınmalı ve değerlendirilmeli, yani mali bünye bütünü ile incelenerek ele alınmalı ve mali bünyeyi en etkili bir şekilde ilgililerin yararlanmasına sunmak üzere doğru bir şekilde yorumlanarak ortaya konulmalıdır.

Mali bünye denetçiler tarafından yorumlanarak ortaya konurken, o işletmeye ait çeşitli mali tablolarla karşılaştırılması yararlı olur. Çünkü bu durum işletmenin geçmişteki ve şu andaki durumunu görmeye, ve bu günkü

¹⁸⁹ 3182 Sayılı Bankalar Kanunu (md. 51. 2).

durumun geçmişle olan farkını ortaya koymaya ve böylece gelecekte nasıl bir gelişme gösterebileceğini anlamaya yardımcı olacamdır¹⁹⁰.

Bu bakımdan bankaları denetleyen bağımsız dış denetçiler denetleme raporlarında,

- Değerlendirme yöntemleri ile birlikte blanço dönemi sonundaki mali bünye açıklanacak ve gerekli yorumlar yapılacaktır. Bankanın mali yapısının değerlendirilmesinde önemli görülen noktalar (örneğin vergi indiriminden ve/veya muafiyetten faydalanan plasmanlar ve aktifler üzerindeki sınırlamalar gibi) açıklanacaktır (md.2.ba).

- Yıl sonu itibari ile mali bünyenin değerlendirilmesinde önemli olabilecek gizili rezervlerin tür ve tutarları (Menkul değerlerin değerlendirilmesi ile doğan rezervler dahil) açıklanacaktır (md.2.bb).

- Bankanın özkaynaklarını oluşturan kalemler incelenecek ve özkaynaklarının; tahsili gecikmiş alacakları, yabancı kaynakları, yabancı para yükümlülüğünü, gayri nakdi kredi ve yükümlülüklerini karşılama yeterli olup olmadığı incelenecektir (md.2.bc).

- Bankanın tip blanço ve kar-zarar cetvellerinin gerçek mali bünye durumunu gösterip göstermediği incelenecektir (md.2.bd).

- Kamuya açıklanan mali raporların yasal düzenlemelerde ön görülen hususlara ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olup olmadığı araştırılarak (md.2.be),

durumu belirteceklerdir.

c) Likidite durumunun açıklanması

Bankanın yıl sonundaki likidite durumuna ilişkin veriler incelenecek ve bunların doğru olup olmadığı tespit edilecektir. İlave olarak, bankanın geleceğe yönelik likidite durumu ve varsa buna ilişkin alınması gereken önlemlere yer verilecektir. Blanço döneminden sonrada olsa, likidite durumunda ortaya çıkan olumsuz gelişme denetim raporunda mutlaka belirtilecektir (md.2.ca).

Bir bankanın likidite durumu, nakit taleplerinin anında karşılanabileceği likit (hazır) nakit veya kısa zamanda nakde çevrilebilir varlıkların tümünü

¹⁹⁰ BEKTÖRE / ÇÖMLEKÇİ 33.

ifade eder. Bu likit varlıklar; nakit sayılan birinci derece likit değerler olarak, Kasadaki nakit, Merkez Bankasındaki serbest vadesiz tevdiat, posta çekleri, vadesi gelmiş kuponlar, diğer bankalardaki vadesiz alacaklardan ve kısa zamanda nakde çevrilebilen ikinci derece likit değerlerde devlet tahvilleri, kısa vadeli hazine bonoları, her an paraya çevrilebilir durumdaki özel sektör tahvilleri, mevduat munzam karşılıklarından oluşurlar¹⁹¹. Bu durum bağımsız denetçiler tarafından araştırılıp doğru olup olmadıkları incelenecek ve bankanın likidite durumuna ilişkin değişimler, geleceğe yönelik değerlendirmeleri' de içerecek şekilde, olumlu yada olumsuzda olsa belirtilecek ve bu konuda yapılması gerekenler yorumlanarak gerekli önlemlerin neler olabileceği teklif edilerek raporda belirtilecektir.

Bankanın mevduat munzam karşılıkları ve disponibiliteler yükümlülüklerine ilişkin durumlarının, yetkili kuruluşlara gönderilen cetvellere uygun olup olmadığı denetlenecektir (md.2.cb).

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi, mevduatı koruma amacına yönelik bankaların bir takım yükümlülükler altına sokulduğu ve bunun aynı zamanda bankaların kontrol altında tutulup denetlenmelerini sağlama amacına yönelik olarak yapıldığını ve Merkez Bankası tarafından bunlara ilişkin oranlar para ve kredi politikasını ayarlama amacını' da içerecek bir şekilde belirlendiğini ve tespit edilen oranlara göre durumlarını gösteren cetvellerle belirlenen esaslar dahilinde ilgili mercilere gönderildiğini belirtmiştik. Bağımsız denetçiler ilgili mercilere gönderilen bu cetvellerin gerçek durumu yansıtip yansıtmadığını' da kontrol ederek durumu raporlarında belirteceklerdir.

Denetçiler ayrıca, bankanın varlıklarının yükümlülüklerini karşılama oranı vadeler itibarıyla incelenecektir (md.2.cc).

d) Kredi politikası ve kredileme işlemlerine ilişkin değerlendirme

Bankalar kendi öz kaynakları ile mudilerden topladıkları mevduatı, belli usul ve ölçülerde ve tespit edilen süreler sonunda geri almak amacı ile ihtiyacı olan kişi ve kuruluşlara kredi olarak verirler. Her kredinin az veya çok belli bir riski vardır. Bankalar bu riski ortadan kaldırmak veya mümkün olduğunca aza indirebilmek amacıyla kredilerin emniyetini sağlamaya ve onları korumaya yönelik birtakım tedbirleri almaları gerekir¹⁹². Aksi durumda kredi emniyeti sağlayamamış bankalar mali bünyeleri bakımından

¹⁹¹ PALA 200.

¹⁹² KÖLEMEZLİ 130.

büyük ölçüde tehlike altındadırlar. Bu durum, yetkili denetim organları tarafından bankaların denetimi sırasında çok yakından incelenmeli ve gerekli önlemler alınması için gerekli tavsiyeler yapılmalıdır.

Bağımsız denetçiler, denetim yaparken ve denetim raporlarında kredilerle ilgili değerlendirme yapılırken; kredi kullandırılmadan önce kredi kullandırılacak kişi veya firmaların güvenilirliği, risk durumları hakkında ne tür bilgilerin toplanarak bunların ne şekilde değerlendirildiği, kredi kullandırıldıktan sonrada veya firmaların mali bünyelerinin izlenip izlenmediği ve kredi açma yetkisi olan organların bu konudaki düzenlemeleri uyup uymadıkları ve kredilerin tahsil edilme yöntemleri inceleyecekler (md.2.da), kullandırılan kredilerin Bankalar Kanunu' nun 38/1-2-3-4 ve 39/1. maddelerinde belirtilen kredi limitlerini aşıp aşmadığı ve bu kredilerin risk durumu denetlenecektir (md.2.db).

Bankanın, Bankalar Kanunu' nun 41/2. maddesinde sayılan kişi ve kuruluşlara her hangi bir surette kredi kullandırıp kullandırmadığı araştırılacaktır (md.2.dc).

Bankanın bağış yada yardım adı altında ödemeler yapıp yapmadığı, yapmış ise kimlere ve ne tutarda ödeme yapmış olduğu belirtilecektir (md.2.dd).

Bankanın kullandığı kredilere karşılık, aldığı teminatların türleri ve tutarı ile bunların kredileri karşılama oranı belirtilecektir (md.2.de).

Aynı holdinge guruba ve/veya şirketler topluluğuna bağlı bankaların bunlar içerisinde yer alan firmalara kullandığı dolaylı ve dolaysız krediler ve bu kredilere ilişkin teminat ayniyetinin bulunup bulunmadığı incelenecektir (md.2.df).

Kredilerin, yürürlükteki düzenlemelere uygun bir şekilde, idari ve kanuni takibe alınıp alınmadığı incelenecektir (md.2.dg), İdari ve kanuni takibe alınmış alacaklar için ayrılmış karşılıkların yeterli olup olmadığı araştırılacaktır. Blanço döneminden sonrada, daha fazla karşılık ayrılmasını gerektirecek herhangi bir neden ortaya çıktığı taktirde, bu durum mutlaka raporda yer alacaktır. Bağımsız denetim kuruluşu ayrıca denetlediği bankanın blanço ve kar-zarar tablolarında ve muhasebe kayıtlarında gördüğü hataların düzeltilmesini isteyebilecek ve bu hataları raporunda belirtecektir (md.2.dh).

Denetçi ayrıca, bankanın alacaklarından dolayı edinmek zorunda kaldıkları gayrimenkulleri ön görülen süre içerisinde elden çıkarıp çıkarmadıkları veya ne şekilde elden çıkardıkları ve eğer nakde çevrilmiş ise

alacağı geçen miktarın ilgililerin hesaplarına ne şekilde geçirildiği incelenecektir (md.2.dı).

e) Bankanın göndermekle yükümlü olduğu belgelerin incelenmesi

Bankalar belirli aralıklarla kendilerini denetimle sorumlu Merkez Bankası, Hazine Musteşarlığı ve kamu oyuna duyurulmaları amacı ile Bankalar birliğine periyodik olarak Mali bünyelerinin yakından gözetimi ve denetimi amacına yönelik birtakım bilgi ve belgeleri gönderdiklerini, bu organları incelediğimiz kendilerine ait bölümlerde belirtmiştik.

Bankanın belirli aralıklarla gönderdiği, Merkez Bankasının gönderilmesini istediği tüm periyodik cetveller ve aylık blanço izleme formu ve üç aylık hesap özeti ve blanço ile yıllık kar-zarar cetveli ve Müsteşarlığa ve Türkiye Bankalar Birliğine gönderilen bilgi ve belgeler, bağımsız denetçiler tarafından incelenerek denetimden sorumlu ilgili mercilere gönderilen bu bilgi ve belgelerin eksiksiz ve doğru olup olmadığı incelenecek ve durum denetim raporunda belirtilecektir. (md.2.e).

f) Diğer işlemler

Bağımsız denetim kuruluşları tarafından hazırlanacak raporda yukarıda belirttiğimiz denetim raporlarının içeriğinde yer alması gereken bölümlerde belirtilen hususlara ek olarak;

- Yabancı para işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve değerlendirme yöntemlerinin ilgili mevzuata uygunluğu, yabancı para pozisyonu yönetimi ve ilgili yasal düzenlemelere uygunluğu,

- Banka yöneticileri ile denetçilerinin Bankalar Kanununda aranılan nitelikleri haiz olup olmadıkları ve görevlerini yerine getirmedeki yeterlilikleri,

- Bankanın olağan üstü gelir ve giderlerini karlılık üzerindeki etkileri,
- Bankanın gayri nakdi kredi ve yükümlülükleri ve bunların risk durumu,
- Bankalar Kanununda ve ilgili mevzuatta bankalar için ön görülen diğer hususların yerine getirilip getirilmediği özellikle kanuni ve ihtiyari yedek

akçelerin Bankalar Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde tesis edilip edilmediği,

- Bankanın portföyünde bulunan menkul değerlerin vadeleri, türleri, taşıdıkları risk ve piyasa değerleri ile ilgili detay bilgiler,

- Bankanın iştiraklerine tahsis ettiği kaynakların Bankalar Kanunu' nun 47. maddesine uygunluğu, bankanın iştirak ve kuruluşlarına ait hisse senetlerinin defter ve nominal değerleri ayrılan değer azalma karşılıkları ve diğer bankalara iştirak var ise bunlarla ilgili bilgiler,

- Bankanın sabit kıymetlerinin incelenmesi, dönem başı değerleri, dönem içindeki ilaveler ve elden çıkarılanlar, yeniden değerlendirme, amortisman ve dönem sonu değerleri ile bankacılık faaliyeti dışındaki gayrimenkullerle ilgili detay bilgiler, diğer aktif ve pasif kalemleri oluşturan alt kalemlerin içeriği,

- Bankalar ve diğer mali kuruluşlar ile borç-alacak ilişkileri, faiz ve gelir tahakkukları ve reeskontları ile faiz ve gider reeskontlarının dönem sonları itibarı ile tam olarak yapıp yapılmadığı denetim raporlarında belirtilecektir (md.2.f).

Burada ifade edildiği gibi denetim raporlarının içeriği yani denetim raporlarında yer alması gereken bilgiler Tebliğde' de ifade edildiği kadarı ile sınırlı olabilecek şekilde tadadi olarak sayılmayıp, en az burada belirtilen bilgilere yer vermelerinin zorunlu olduğu şeklinde anlaşılması gerekecektir¹⁹³.

3 . Banka iç denetim faaliyetinin incelenmesi

Denetim teorilerinde ifade edildiği gibi dış denetim iç denetimin bittiği yerden başlamaktadır. Bu amaçla bağımsız denetçiler banka iç denetçilerinin yapmış oldukları iç denetimi ve bunlara ilişkin raporların yeterli olup olmadığını inceleyerek belirleyecekler ve bundan sonra dış denetime geçilecektir. Böylece iç denetim ile dış denetim arasında bağ kurulmaya çalışılacaktır¹⁹⁴.

Tebliğde' de durum ifade edilerek, bağımsız dış denetçiler bankanın denetimi ile ilgili düzenledikleri denetim raporlarında; bankanın denetim organları olan banka denetçileri ve banka müfettişleri tarafından yapılan iç

¹⁹³ TUNCER (Bankalarda Denetim) 210.

¹⁹⁴ TUNCER (Bankalarda Denetim) 211.

denetim faaliyeti sonucunda bankanın durumunu belirten denetim ve teftiş raporlarının yeterliliği incelenerek, Banka denetçileri ve banka müfettişleri tarafından düzenlenen raporların bankanın gerçek durumuna olan uygunluğu belirtilecektir, denmiştir (md.3).

Maddede ifade edilen, banka denetçileri ve banka müfettişleri tarafından yapılan denetim ve bunlar sonucunda düzenlenen raporların bankanın gerçek durumuna olan uygunluğun belirtilceği hükmünden sadece uygun olduğu durumun mu ifade edileceği yoksa uygun olmayan durumların da ifade edilmesi gerektiği hususu açık olmamakla birlikte kanaatimce banka denetçilerinin ve banka müfettişlerinin sorumluluğunun tayin ve tespiti bakımından uygun olmayan durumlarda tespit edilerek bu uygunsuzluğun bankanın mali bünyesi üzerinde yaptığı tahmini olumsuz etkilerinde ifade edilerek raporda belirtilmesi gerekecektir.

4 . T.C.M.B' nin ek denetim yaptırması

T.C.M.B gerekli gördüğü bazı konularda, bağımsız denetim kuruluşundan ek denetleme yapmasını veya bir ikinci denetim kuruluşunun denetimini isteyebilir. Bu durumda masraflar denetlenen banka tarafından karşılanacaktır (md.4).

Tebliğ' de Merkez bankasının gerekli gördüğü bazı konularda ek denetim yaptırabileceği ifade edilmiş, fakat burada hangi konularda denetim yaptıracağı sınırlandırılmayıp gerekli gördüğü konularda yaptırabileceği şeklinde belirtilmiştir. O halde Merkez Bankası, bağımsız denetim kuruluşunun denetlemeleri sonucunda denetçilerin gözünden kaçabilen yada yorumu gerektiren hususlarda yapmış oldukları yoruma ilişkin tereddütleri ortadan kaldırmak ve açıklığa kavuşturmak amacıyla gerekli gördüğü her konuda bağımsız denetimi yapan kuruluşa ek denetim yaptırabilecektir.

Tebliğ' de ayrıca Merkez Bankasının, ikinci bir denetim kuruluşunun denetlenen bankada denetim yapmasını isteyebileceği fakat bu denetimi hangi durumlarda isteyebileceğine ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Kanaatimce Merkez Bankası, denetlemeyi yapan kuruluşun hazırlamış olduğu denetim raporunda; bankanın mali bünyesinin, likidite durumunun, kredi politikası ve kredileme işlemlerine ve belirtilen diğer hususlara ilişkin açıklama ve yorumlarla denetlenen banka hakkında denetim ve gözetimin yöneldiği amacı tam anlamı ile gerçekleştirmeye yönelik tam bir kanaatin oluşmadığı yada şüpheli durumların olduğu sezilir yada raporun

ifadelerinden anlaşılırsa durumu tekrar incelemek ve rapor hakkında şüpheyi gerektirecek hususların tespit edilmesi ve açıklığa çıkarılması amacı ile ikinci bir denetimin yapılmasını isteyebilecektir. Bu durumda ikinci bir denetim kuruluşu görevlendirilerek denetim yapılması gerekecektir.

5 . Bankanın gerekli bilgi ve belgeleri verme mecburiyeti

İyi bir denetim işletme hakkındaki tüm unsurların en iyi şekilde detlendiği denetim, iyi bir denetim raporunda, işletme hakkındaki tüm bilgilerin tespit edilerek denetim raporları ile ortaya konduğu denetim raporlarıdır. İyi ve etkin bir denetimin yapılabilmesi için' de denetlenen işletme hakkındaki bilgi ve belgelere ulaşılabilmesi ve onlardan denetleme amacına yönelik olarak yararlanılmasına bağlıdır.

Bu amaçla bağımsız dış denetçiler tarafından yapılan banka denetimleri sırasında banka yetkilileri, denetleme sırasında bağımsız denetim kuruluşları tarafından gerekli görülen belgeleri bu kuruluşu verecektir (md.5). Çünkü hazırlanan denetim raporları banka hakkında edinilen tam ve sağlıklı bilgilerin sonucunda ortaya çıkmakta ve denetimden beklenen yarar bu sayede gerçekleşmesi mümkün olmaktadır. Aksi takdirde banka hakkında tam bilgi sahibi olunması imkansızlaşmakta ve bankanın denetlenebilmesi gayesi gerçekleşmemiş olmaktadır. Bu bakımdan banka yetkilileri denetlemeler sırasında bağımsız denetçilere gerekli bilgileri vermeleri gerekir. Aksi takdirde durum bağımsız denetim kuruluşu tarafından T.C.M.B ' ye bildirilecektir(md.5).

Bağımsız denetçiler tarafından yapılan banka denetimleri sırasında istenilen bilgiler verilmediği takdirde, bunun yerine getirilmesini sağlamak için bağımsız denetçiler ne yapacak? hangi yola başvuracaklardır? yoksa denetim yarım' mı kalacaktır? Bu durumda bağımsız denetçiler, yazılı veya sözlü olarak istedikleri bilgi ve belgelerin verilmemesi karşısında durum bir yazı ile kendilerine bildirilir ve cevap vermeleri istenir¹⁹⁵. Cevap vermedikleri yada verdikleri takdirde durum Merkez Bankasına bir yazı ve verilen cevapla beraber bildirilir ve gereğinin yapılması istenir. Durum Merkez Bankası tarafından bir yazı ile bankaya bildirilerek durumun düzeltilmesi istenir aksi takdirde banka hakkında kanaatimce Bnk.K.md.79.8 fıkranın aynı maddenin 4. fıkrasına yaptığı yollama gereği fıkrada ifade edilen cezai müeyyide uygulanması gerekir.

¹⁹⁵ ERMAN 154.

6 . Denetim kuruluşlarının denetimle ilgili yükümlülükleri

a) Olağanüstü durumlarda bildirme

Bankalar her yılın Eylül ayı sonuna kadar o yıl için denetim yaptıracakları bağımsız denetim kuruluşunun adını Hazine Müsteşarlığına ve Merkez Bankasına bildirmek zorundadırlar¹⁹⁶. Bildirilen bu bağımsız denetim kuruluşunun bu arada yaptığı denetleme sırasında bankanın mali bünyesinde önemli bir olumsuz gelişme tespit ettiği takdirde, raporun tamamlanmasını beklemeksizin durumu derhal T.C.M.B' ye bildirmekle yükümlüdür (md.5).

Bağımsız Denetim Kuruluşlarının bu bildirimini, bankanın mali bünyesinin büyük ölçüde değişerek raporun yazılmasını beklemeye imkan vermediği ve bankanın değişen durumunun banka hakkında acil önlemler alınması gerektiğini ifade eder. Bu bakımdan bu bildirim yapılmasını gerekecek kadar önemde mali bünyede değişiklikler meydana gelmiş ve bu bildirim bağımsız denetim kuruluşu tarafından yapılmamışsa kuruluş bu durumun sonuçlarına göre üzerine düşen özen yükümlülüğünü yerine getirmediğinden dolayı 3568 sayılı yasaya göre sorumluluk yaptırımları ile karşı karşıya kalabilecektir.

b) Banka ile ilgili bilgi ve belgeleri gizli tutma

Bankacılık sırrı kavramı; banka mensuplarının veya bir banka kadrosuna dahil olmasalar' da resmi görevleri dolayısıyla banka ve müşterileri ile ilişki kuran kimselerin bankacılık iş ve işlemleri hakkında gizi tutmak zorunda oldukları bilgileri ¹⁹⁷ ve bu bilgilerin açıklanmamasına ilişkin dürüstlük kuralından kaynaklanan ve belli bir süre ile sınırlandırılmamış bir yükümdür¹⁹⁸.

Bu yükümlülüğe; ilgililer arasındaki açık veya gizli bir sözleşmeye, Anayasadaki maddi ve manevi varlığın korunması ve özel hayatın gizliliği

¹⁹⁶ Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin 2 No: lu Tebliğ (md. 7. 1). R.G. 9.3.1991/20809.

¹⁹⁷ YÜKSEL 98.

¹⁹⁸ TEKİNALP (Banka Hukuku) 296.

ilkelerine, vekalet ilişkisi varsa Borçlar Kanunu' nun bunu düzenleyen hükümleri, ve Bankalar Kanunu' nun bu hususa ilişkin hükümlerini düzenleyen 83. maddeleri uygulanacaktır¹⁹⁹.

Yukarıda ifade ettiğimiz şekilde bankacılık sırrını, mevzuatta belirtilen yetkili mercilerden başkasına açıklamama yükümlülüğüne bağımsız banka denetçileri ve kuruluşları da dahildir. Bu durum ilgili tebliğde' de ifade edilmiştir. Buna göre; bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılacak olan banka denetimlerinde gizlilik temel ilkedir. Bağımsız denetim kuruluşları ve denetim elemanları görevleri sırasında elde ettikleri bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı dışında hiç bir yere veremez ve açıklayamazlar (md.7.a).

Bağımsız denetim kuruluşları denetim raporlarını tamamladıktan sonra tespit ettikleri hususları bankanın yönetim kurulu üyeleri, sorumlu yöneticileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C Hazine Müsteşarlığı yetkilileri ile herhangi bir gizlilik sınırı olmaksızın görüşebileceklerdir. Bağımsız denetim kuruluşları ve denetim elemanları görevleri sırasında elde ettikleri bilgileri herhangi bir surette dolaylı veya dolaysız olarak kendi çıkarları için kullanamazlar (md.7.b ve c).

Bankacılık sırrını açıklamama yükümlülüğüne aykırı hareket eden bağımsız banka denetim kuruluşları ve denetçileri hakkında Bnk.K. 83. maddeye göre, 1 aydan 1 yıla kadar hapis ile 100 bin liradan 500 bin liraya kadar ağır para cezası ile, bu sırları kendileri yada başkaları için yarar sağlamak amacı ile açıklarlarsa, 6 aydan 2 yıla kadar hapis ve 200 bin liradan 1 milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaklardır. Ayrıca bu madde hükmünde işlerinden ayrılmaları halinde' de uygulanacağı ifade edilmiştir.

7 . Hazırlanan denetim raporlarının tevdi

Bağımsız denetim kuruluşları hazırlayacakları denetim raporlarını yıl sonunu takip eden dört ay içinde tamamlamak ve birer nüshasını Hazine Müsteşarlığına ve Merkez Bankasına ve denetlenen bankaya vermek zorundadırlar (2 No:'lu Tebliğ.7.3). Raporların Merkez Bankasına tevdi ile bağımsız denetim kuruluşlarının denetim görevi ve bankadaki denetim faaliyeti sona erecektir.

¹⁹⁹ TEKİNALP (Banka Hukuku) 296 vd.

Tevdi işleminden sonra Merkez Bankası Bankaları Denetim ve Gözetim Kurulu ve diğer Merkez Bankası yetkilileri tarafından bu raporlar en iyi şekilde incelenecek ve genel olarak bütün bankalar hakkında uygulanmak üzere mevzuatla kendi görev ve yetki alanına giren konularda tedbir olarak her türlü düzenlemeyi yapabilecek, denetlenen banka hakkında ise bir kısım tedbirlerin alınması gerektiği kanaatine vardığı takdirde ise değerlendirme ve tekliflerini içerecek şekilde hazırlayacağı bir raporla durumu hemen Başbakanlığa bildirecek ve ilgili banka hakkında bir kısım tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır.

§ 5 . DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmamızda; buraya kadar anlattıklarımızdan' da görüldüğü gibi, Türkiye' de bankaların aynı veya değişik yönleri ile denetimini ve gözetimini yapan bir dizi denetim ve gözetim prosedürü ve bunu yerine getiren denetim ve gözetim organları var. Peki bu saydığımız organlar bankaları ne şekilde denetleyebiliyorlar? yada yaptıkları denetim ve gözetim faaliyeti, Bankaların denetlenme ve gözetlenme amacını gerçekleştirebilme bakımından yeterli olabiliyormu? istenilen amaca yönelik başarı sağlanabiliyormu? etkin denetim ve gözetim sayesinde bankacılık sistemi ve mevduat sahipleri ve dolayısı ile ekonomik düzen, ne ölçüde bu erken uyarı sitemleri ile korunabiliyor? öncelikle bu soruları sorarak ve cevaplarını bularak, buraya kadar anlattıklarımız ve anlatmak istediklerimizden verimli ve yararlı bir sonuç çıkarabiliriz.

İnsanlara en yararlı olan yasalar hiç uygulanmadığı, yada yasanın konulan ve istenilen amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak etkin bir şekilde uygulanmadığı durumlarda bunlardan beklenen yarar' da insanlar tarafından hissedilemeyecektir. Bunu ifade etmemdeki amaç ülkemizde Bankalar ve bankacılık hakkında denetim ve gözetimini sağlayan bu kadar mevzuatın olmasına rağmen bir yıl içinde üç dört banka birden iflas edebiliyor ve yüz binlerce işlem ve bu işlemlerin muhatabı yüzbinlerce mağdur insan. İşte Bankaların denetim ve gözetiminden sağlanmak istenen amaç, muhatap insanlar ve ülke ekonomisi açısından facialara neden olabilecek durumların engellenmesi ve önüne geçilmesidir.

Ülkemizde Bankalar yeterince fazla organ tarafından denetim altına alınmış ve bunu sağlamak amacına yönelik Bankalar Kanunu ve Merkez Bankası Kanunu başta olmak üzere bankacılık sistemini kuşatan yeterli mevzuata sahibiz. Merkez Bankasının son yıllarda bağımsızlaştırılmaya yöneltilmesi, bankaları denetimi yönünden doğrudan denetimi ve gözetimi yetkisi sağlayan düzenlemelerin yapılması, bankaları denetleyen Bankalar Yeminli Murakıpları yanında ikinci bir denetim ve gözetim organının ülkemizde kurulmasına sebep olmuştur. Kanaatimce bu durumun iyi sonuçlar verebileceğini Merkez Bankasının para ve kredi politikasını ayarlayan yetkili kurum olması sebebiyle, söyleyebiliriz. Çünkü para ve kredi politikasını etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi, para ve kredi kurumları ile etkileşim ve yönlendirebilme gücüne göre gerçekleşecektir. Merkez Bankası Bankalar üzerindeki denetim yetkisini en etkili şekilde iki yönlü kullanarak

denetimden beklenen amcı gerçekleştirebilecektir. bir yönü para ve kredi politikasını etkin bir Şekilde uygulayarak bankaları işlem yönünden kontrol altında tutarak denetleyecektir, İkinci yönü ise bankaların yapmış oldukları tüm faaliyetlerden dolayı işlemlerinin ve kayıtlarının denetimidir. Bahsettiğimiz bu iki yönlü denetim sayesinde bankalar tam anlamı ile denetim ve gözetim altında tutulabileceklerdir. Ayrıca bankalar Őeminli murakıplarının denetimi ile' de bankalar ikinci bir denetime tabi tutulacak ve böylece iki ayrı kurumun yaptığı denetim birbirinin sağlaması niteliğini taşıyacaktır bu bakımdanda faydası olabileceği kanaatindeyim,

Diğer bir hususta yukarıda işaret ettiğimiz gibi bankaların denetlenmeleri sonucunda denetim raporlarının belirtilen organ yetkilileri tarafından iyi bir Şekilde değerlendirilerek ihmale yer vermeyecek Şekilde tedbirlerinin alınması ve diğer yetkili yürütme organına iletilerek tedbirlerin alınması sağlanmalıdır. Bunlar yapıldığı ve bu konulara dikkat edildiği tektirde bankalar etkili bir Şekilde denetim ve gözetim altında tutulabilecektir.

